

L.

925

De Arte
R H E T O R I C A

LIBRI TRES,

EX ARISTOTELE, CICERONE,
& Quintiliano præcipue deprompti:

Nunc ab eodem Auctore recogniti,
& multis in locis locupletati.

Auctore Cypriano Soario, Sacerdote Societatis I E S U.

O L Y S I P O N E.

Cum facultate Supremi S. Inquisitionis, & Ordinarij,
Nec non Regis Lusitanix,

Excudebat Antonius Alvarez 1611.

97.923

Amesbury

L I C E N C, A S.

N A M ha cousa que impida, tornar-se a imprimir esta Rhetorica do P. Cypriano Soarez.

Francisco Pereira.

Y I S T A à informação podese imprimir este Liuro da Rhetorica do Padre Cypriano Soarez, cõduertencias acima declaradas, & pois d'impresso tornarà a este Con-
o pera se conferir com o original, dar licença pera correr, & sem ella correrá. Em Lisboa aos 12. de la-
o 611.

Bertolameu da Fonseca.

O D E S E imprimir vista a licença atras do S. Officio a 2. de Setembro de 611.

Sarauia.

PODESE imprimir este Livro
vistas as licenças, que para isso
tem do S. Officio da Inquisição
& Ordinario: & despois d' impresso tor-
narà a esta Mesa para se taixar, & sem
isso não correrà. Em Lisboa a 6. de Se-
ptembro de 1611.

*Magalhães. Machado. F.V. Pinto. Barbosa. Ruy Tirez
da Veyga.*

TAIXASE esta Arte em hum
toftão em papel, & esta taixa se
imprimirà no principio della.
Em Lisboa a 24. de Setembro de 611.

Magalhães. F.V. Pinto. R.P. da Veyga. Machado.

D. CYPRIANVS SOAREZ
Christiano Lectori S.

ONCE profectus
melius, atq; prude-
tius studijs suis cō-
sulat, qui optimos
Authores in omni
disciplinarū genere
legendo sibi atq; imi-
tandos proponunt,

quam qui his neglectis, delectu omni ac discrimine remoto quosuis cupidissime sequuntur. Quòd si quis vetera paulò altius repetere voluerit, quodcunq; se animo & cogitatione conuertet, hoc ita esse comperiet. Ut enim alios amittam, qui in bonarum artium studijs liberalissimis sunt doctrināq; versati, satis constat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longe omnibus superioribus præstitisse. Ergo ex eius

disciplina quot viri, quanta scientia, quantaque
in suis studijs varietate, & copia, quam admi-
rabiles exciterunt? Atque ut alios sileam, quo-
rum scripta temporum iniuria perierunt, illi &
Aristotelem summum philosophum, & De-
mosthenem omnium oratorum facile principem
proculdubio debemus. Si quidem Aristoteles
sexagesimos viginti annos Platonē audiuit: Demosthe-
nes vero eundem non salū audiuit, sed etiā lecti-
savit. Quid Ciceronem ad tantū in philosophia,
& eloquentia decus euexit? An non Platonis,
Aristotelis & Demosthenis imitatio? Finis nō
sit, si velim eos numerare, qui ex Aristotelis
disciplina in omni doctrina & ingenij laude
præstantes prodierunt. Tanti refert, quem imi-
teris, quem legas, quem admireris. Hoc intelli-
gentes nostræ societatis præceptores, ex eo tēpore
quo iuventem, virtute, & literis informant, eos
authores discipulis exponūt, qui præter ceteros
in suo genere floruerūt. Qua de causa molestius
etiam

etiam ferebant nullum esse librū veterū scriptō-
rum, qui adolescentibus discendi cupidis primis
adiem ad eloquentiam aperiet. Non quod do-
ctrina dicendi parum Latinis literis sic illu-
strata, nam & Quintilianus de ea diligētissime
simul & doctissime scripsit, & in libris Cicerō-
nis tantum est curā, tantum suauitatis, elegā-
tia atq; doctrina, ut ne apud Gracos quidē aut
pluribus, aut melioribus præceptis orationis fa-
cultas sic exornata: sed quod ad primam tyro-
num institutionem eorum scripta nimis sine
accommodata. Quid enim discipulis ad hæc stu-
dia ingredientibus explicarent. Quintiliani li-
bros? sunt illi quidē, ut dixi, summa diligentia,
singulari iudicio, summa etiam eruditione cons-
cripti ac ita sunt longi, sic nonnunquā obscuri,
ut maius otium, & acrius iudicium desiderent.
Partitiones oratorias? ac ita sunt breues, &
conciſæ, ut multas & magnificas eloquentiæ opes
constructas, & reconditas primis anguste coar-

Etent. Libros de oratore ad Quintum Fratrem
at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in
illis partes habet L. Crassus, & M. Antonius
homines ut dignitate sic eloquentia in Romana
Repub. maximi, qui minora illa, sed discipulis
in primis necessaria celeriter transigunt, quæ
vero sunt à vulgari intelligentia magis remota,
ea, non facile dixerim, ornatius ne an copiosius
prosequantur. Huc accedit, quòd dum Crassus
perfectum, Antonius cõmunem informat ora-
torem, magnis altercationibus, qui dialogorũ est
mos, in cõtrarias partes differitur, quod medio-
criter quidem eruditis, qui iudicij iam aliquid
habent, non solum magnam & ingenuam dele-
ctationem, sed mirabilis etiam utilitatis fructum
affert, tyronibus non item, qui disputationis vim
atq; incitationem aspiciunt, vestigia ingressumq;
vix inuentur. Duos de Inventione libros puero
sibi inchoatos, & rudes Cicero excidisse affirmat,
propterea quòd nec orationis expolienda & con-
formanda

formanda rationē docent, nec inueniendi fontes
ab Aristotele demonstratos aperiuunt. Itaque
multa in eis praecepta sunt, quae editis postea li-
bris idem Cicero improbauit. Libri verò ad He-
rennium, à quocunque illi sint scripti, similem in-
ueniendi viam demonstrant, & quaedam de statu,
multa de verborum, & sententiarum continent
ornamentis diuersa ab his, quae Cicero, & Quin-
tilianus eisdem de rebus tradiderunt. Topicorum
liber tantum modò declarat viam ab Aristotele
inuentam ad reperiendum in omni ratione argu-
mentum: & quoniam ad Trebatium iuriscon-
sultū scriptus est, exempla habet ex intima iuris
scientia desumpta, quae vsque eo sunt difficilia, ut
sua obscuritate multos ab eius libri lectione rei-
ciant. In oratore vero ad Brutum quae sit optima
species, & quasi figura dicendi Cicero disertissime
exponit. Sed cum ad Brutum scriberet vulgaria
praecepta per multa, quae discendi studiosis vehe-
menter conducunt, breuiter percurrit, vel penè

præterit. Quæ vero de orationis numero mira-
biliter præcipit, ut aduentibus ad eloquentiam
utilia sint, ordinem alium, & exemplorum lumē
desiderant. His de causis cupiebant nostri præ-
ceptores, ut omnes eloquētia partes explicata de-
finitionibus, exemplis illustrata ex Aristotelis
sententia, Ciceronis vero, & Quintiliani nō sen-
tentia solum, sed plerumque etiam verbis aliquo
libro, via & ordine comprehenderentur. Futurū
enim existimabant si id fieret, ut discipuli simul
cum vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis
recondita de argumentorum locis, de amplifica-
tione, de orationis forma, & numero perciperent.
Quam ego provinciam cum eorum volūtate sus-
cepissem, quibus libenter vitæ meæ rationes com-
misi, his tribus libris dicendi præcepta, quantum
exigua ingenij mei vires efficere: & consequi po-
tuerunt, cōplexus sum, ut iuuarescentes
ad legendos Aristotelis, Ciceronis & Quinci-
liani doctissimos libros, quibus eloquentia fontes

continentur. Neque verò ignoro multa horum,
quæ à veteribus sunt tradita, ab his à quibus
defendi æquius erat, editis etiam libris oppugna-
re. Sed cum à multis, qui singulari doctrina sunt
præditi, eadem defensa sint, mihi consilium fuit,
de his, quæ tot doctissimorum seculorum appro-
bavit consensus, nihil sine ratione mutare. Imo
vero te Christiane lector vehementer oro atque
obsecro, ut hanc libidinem temere contradicendi
veteribus scriptoribus de animo tuo penitus euel-
las, ne ad eius perniciem longius deinde serpat.
Nam simul atque cupiditas hæc ad ingenium tan-
quam fax ad materiam adhæsit, incredibile dictum
est, quæ continuò excitet incendia. Illud etiam
tibi persuadeas velim, nos nihil magis cupere,
quàm ut virtute, & literis maximè sis ornatus,
ut Christo Iesu, qui est parens, & salutis vitæ no-
stræ, gratus sis & incundus.

IN LIBROS DE
ARTE RHETORICA
Authoris Proœmium.

ATIONIS, & ora-
tionis tanta est simi-
litudò, vt Græci, qui
non intelligendi so-
lum, sed loquendi
etiam principatum
tenuerūt vno, vtram-
que vocabulo, Lati-
ni, Græcorum pru-
dentiaæ æmuli eodem
pene nominarint. Est

enim oratio quasi rationis imago quædam. Ratio
in mente, cui regnum totius animi tributum est,
Deus Opt. Max. posuit: orationis sedem idem sum-
mus opifex in celsissima ac nobilissima corporis
parte collocavit: ratio est sicuti lux quædam lumen
vitæ: oratio est orationis decus, & ornamentum: ra-
tio regit ac moderatur proprium animum: oratio fle-
ctit etiam alienos: rationis est species admirabilis,
eam tamen intus latentem orationis pulchritudo
declarat. Ita quod lumen est soli principi ac mo-
deratori luminum reliquorum, id est, oratio ra-
tioni dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc ni-
mirum,

mirum, fit, vt summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendā, admirandamq; hominum generi vt rationis, sic orationis vis, & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quā cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atq; multiplices orationi commendari? Orationem vero exceptam aëre quasi vehiculo incredibili celeritate breuissimo tēporis spatio ad quamplurimos peruenire? ac postremo per tenuissimos aurium meatus singulari opere artificioq; perf. Etos in alienos animos introire, atq; in eis tam perfecte tam insigniter imprimere speciē suam, vt mœrentes consoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, inani lætitia elatos cohibeat, & in quēuis deniq; motum auditorem impellat? Quòd si orationis tanta præstantia est, non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ ceteras artes inuenit, dicendi quoq; artificium illustrauit. Nam primo terram peruagata non modo eius formam, situm, fœcunditatem, sed eorum etiam quæ in ea gignuntur varietatem, vsum, naturamq; cognouit. Tum mare ingressa profundum & immensum, quot genera, quamq; disparia degentium in eo belluarum inuestigauit? Ex insiderum ornatum, & pulchritudinē admirans, cognito prius aëre & his, quæ ex eo generantur, in cœlum vsq; penetrauit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disjunctis,

tam

tam abditis atq; obscuris inuestigandis, si tanta fuit
rationis sagacitas, & solertia in expolienda oratione,
quæ eius comes, & interpret est, nõ minori profecto
fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas,
hæc cum ratione coniunctio. Qua de causa vehe-
menter vigilandũ est ijs, qui sapientiæ flagrant stu-
dio enitendumq; omni cura ac diligentia, vt Rhetori-
cæ dialecticæq; præceptis optime cognitis, ad re-
liquarum artium fastigium contendant. Quam viam
iucundam, facilem, breuem, & quasi compendiariã,
non modo non asperam atq; arduam, aut longã esse
comperient. Quod vt facilius consequantur, hi tres
libri artificium dicendi à veteribus traditum breui-
ter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de
inventione est, sedecim argumentorum loci sunt ex-
plicati simul cum his, quæ ad permouendos animos
ex eisdem locis eruuntur. Præcepta etiam quædam
sunt exposita ad exornationem, & deliberationem
accommodata. In secundo vero, qui dispositionis
præcepta continet, de orationis partibus, de statu,
iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpreta-
tione scripti exiit: præterea de ratiocinatione, en-
thymemate, inductione, & exemplo agitur. Et quo-
niam frequens mentio facta est ab antiquis auctori-
bus Epicherematis, Soritis, & Dilemmatis, eorum
vis explanatur. Tertius deniq; liber docet orationis
ornatum, qui est in verbis vel simplicibus, vel con-
iunctis. Itaq; de verbis nouis, de inusitatis, de tropis,
de

De luminibus verborum, & sententiarum, de origine,
ne, causa, natura & usu orationis aptæ, ac numeroſe,
tum ad extremum de memoria, & pronunciatione
in eo diſſeritur. Sed quo maior utilitas ex eloquen-
tia percipi poſſit, Chriſtianiſ præceptis diligenter
ea purganda eſt. Ut enim bonus agricola vitem, quæ
ſylveſcit, & in omnes partes nimia funditur, ferro
coercens: tum fruſtu letiorem, tū aſpectu pulchri-
orem reddit: ſic eloquentia ſi amputetur errorum ina-
nitas, in quos delapſa eſt vitio hominum diuinas le-
ges ignorantium, ſuam admirabilem ſpeciem recu-
perabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam
ſeuere diuinis præceptis interdictam oratori Quin-
tilianus, & antiqui rhetores concedunt: amputetur
pro cacitas, & vitium illud reſterrimum lacerandi
alios probris, contumelijs, maledictis, cui utinam ne
Demosthenes, & Cicero tantopere indulſſent: re-
ſecetur arrogantia, & inanis laudis appetitus, qui
aſciem animi perſtringit: intelligatur iniquum eſſe
tenebras auditoribus offundere, ne verum perſpi-
ciant, & ſuffragium atq; ſententiam dicendo corrū-
pere, quod à Græcis & Romanis oratoribus eſt facti-
tatum. His tot tantisq; deletis maculis, continuo
exiſſet illa diuina & cœleſtis Chriſtianiæ eloquentiæ
pulchritudo, quæ tãto erit præclara magis & eximia,
quanto diligentius ad omnium hominum utilitatem
conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opt. Max.
qui ſermonem homini dedit ad ſocietatem & conſu-

Alonem cum hominibus ruendā. Hæc est illa Christiana eloquentia, quæ Gregorius & Basilius nobilissimum per amicitia, doctrinæ sanctitatis plurimum præstiterunt, & Iuliani amentissimi, & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hæc excelluit Achanasius vir sanctissimus, quem nec saevissima periculorum tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit vnquam de suo cursu dimouere, quin Arri impium, & consceleratum comprimeret furorem: hæc floruerunt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cypriani, qui Christianæ Reip. fuerunt lumen longe clarissimum. Ut alios quam plurimos omittam, quorum est copia digna Christiani nominis gloria. Hos tales ac tantos viros qui volet imitari, colat Christianam eloquentiam quæ ex diuinarum rerum cura, & contemplatione, ex CHRISTI IESV amore, ex maximarum deniq; artium studijs efflorescit.

INDEX

ALPHABETICVS
TOTIVS OPERIS.

A

- A** BVSI O Græc.
 Catachresis, quid
 cū exemplis. 130
 Abusio quomodo dis-
 tinguatur à metaphora. 131
 Actionis seu pronuntiationis
 laus & utilitas. 218
 Actioni primas partes indicē
 do dedit Demosthenes. 219
 Actio est quasi corporis quæ-
 dam eloquentia. 220
 Adiuncta quid sint. 24
 Adiuncta latissimè patēt. ibid.
 Adiunctio fit tribus modis: &
 quid sit. 148
 Adiunctio protozeugma & hy-
 pozeugma cōprehēdit. ibi.
 Aduersa quid sint. 22
 Aegritudo quid sit. 13
 Enigma est obscurior alle-
 goria. 132
- Affectuum utilitas. 37
 Affectus in exordio & perora-
 tione sunt frequentissimi
 narratione & confirmatio-
 ne breuiores. 109
 Affectibus quomodo quis erit
 potentissimus. 121
 Afficiatur necesse est orator
 priusquam afficere coner-
 tur. ibidem.
 Alexātri Macedonis laus. 170
 Allegoria quid. 132
 Allegoriā Cice. permutationē,
 alij inuersionē vocant. ibi.
 Allegoria mixta in oratione
 frequens est. ibidem.
 Allegoriam recipit oratio, sed
 raro totam. ibidem.
 Allegoria genus orationis spe-
 ciosissimū quomodo fiat. ibi.
 In Alleg. quid custodiendū. 133
 Allegoria in quotidiano sermo-
 ne est frequentissima. ibid.

INDEX

- Ambitus magnitudo quæ esse debeat.* 199
- Ambitus mediocris quatuor ferè membris constat.* *ibid.*
- Amplificatio quid sit.* 37
- Amplificatio quomodo conficiatur.* *ibidem.*
- Amplificatio à definitionibus conglobatis.* 38
- Amplificatio a consequentiù frequentatione.* 40
- Amplificatio a contrariarum rerum conflictione.* *ibid.*
- Amplificatio a dissimilium rerum conflictione.* 41
- Amplificatio a causis cõglobatis.* *ibi.*
- Amplificatio a similitudine, & exemplo.* 43
- Amplificatio a fictis personis & mutis rebus magnã vim habet.* 45
- Amplificatio adhibenda sunt quæ magna habentur.* 46
47. & 48.
- Ad amplificationem tria sunt genera vsu magnarum rerum.* 47
- Amplificatione quomodo, & quã variè utendum.* 48
- Anadiplosis, Latini. Conduplicatio, quid.* 140
- Anadiplosis multis modis conficit.* *ibidem*
- Anaphora Latini. Repetitio quid.* 141
- Animi laus vera est, cæterarum rerum leuior.* 53
- Animus naturalem quandã continet in se vocum omnium mensuram.* 133
- Animus maximè voce mouetur.* 199
- Annominatio. Græci. Paronomasia quid.* 150
- Annominatio multis & varijs fit rationibus.* *ibidem*
- Antecedentia quæ dicuntur.* 25
- Antecedentia quomodo ab adiunctis distinguantur.* 26
- Antipater Sidonius solitus est versus ex tẽpore fũdere.* 204
- Antitheton, Latini. Contrapositiũ vel Cententio, quomodo & quot modis fiat.* 153. 154
- Antonomasia Latini. Pronominatio.* 128
- Autos*

INDEX

- Antonomasia* quomodo ab *Epi-
theto* differat. *ibidem*
- Aposiopesis* Lat. *Reticētia* vel
Interruptio quid: & quos
ostendat affectus. 165
- Apostrophe* Latin. *Auersio*,
quid. 164
- Appositū* Gr. *Epithetō* qd. 129
- Appositorum* vsus sit in ora-
tione moderatus. 129
- Apte* dicere quanti sit momen-
ti. 120
- Apte* & cōpositē sine sentētis
dicere insania est: senten-
tiose verò sine verborū or-
dine & modo infantia. 207
- Argumentum* quid sit. 13
- Argumentatio* quid sit. 14
- Argumentatione* pressius dia-
lectici quàm oratores utū-
tur. 15
- Argumentatio* oratoria quid,
& quomodo conficiatur. 91
- Argumentatio* quatuor habet
partes. 93
- Argumentationes* oratoria
quomodo tractandæ. 108
- Argumentatio* quo vberior &
suauior eo credibilior. 109
- In argumentando varietas est
adhibenda. 110
- Argument.* quomodo debeant
collocari. 91
- Argument.* vitiosis nusquam
locus esse debet. 92
- Argument.* vel insita sunt, vel
assumpta. 14
- Arg.* insita & remota quæ ib.
- Argumen.* insitorum loci sunt
sedecim. 14
- Argumenta* assumpta sunt sex. 16
- Argum.* à definitione. *ibi.* & 17
- Arg.* à partiū distributiōe. 18
- Arg.* à notatiōe, & à cōiug. 19
- Argument.* à genere. 20
- Argumentum* à forma. *ibid.*
- Argument.* à similitudine. 21
- Argum.* à dissimilitudine. 22
- Argum.* ab a. luerfis. *ibi.* & 23
- Argumen.* à priuantibus. *ibid.*
- Argument.* ab adiunctis. 24
- Argum.* ab antecedentibus. 26
- Argum.* à consequentibus. *ibi.*
- Argum.* à repugnantibus. 26

INDEX

- Argument. à fine.* 27
Argument. à causa efficient. 28
Argument. à forma. 28
Argumentum à materia. ibid.
Argumentum ab effectu. 29
Arg. à maiorib⁹ ad minora. 30
Arg. à minorib⁹ ad maiora 31
Argument. à paribus. 32
Argument. à remotis. ibid.
Argument. à remotis arte tra-
ctantur, & testimonij no-
mine cōprehenduntur. 34
Argumenta remota quæ sint. ib.
Argumentorū mod⁹ qualis. 36
Aristotelis laus. 183
Aristotelis versum in oratione
vetat esse, numerū iubet. ibi.
Arist. aureum fundit oratio-
nis flumen. 29
Ars quid sit, & eius mate-
ria. 1. & 4
Artium ceterarum materia
à Rhetoricæ materia quo-
modo differat. ibidem.
Ars nature iungi debet. 10
Ars certior dux quā natura. 11
Ars studiose colenda. ibid.
- Ars vnicūq; ostēdatur, veris-*
tas abesse videtur. 158
Asyndeton Lat. Dissolutio,
quid. 147
Assumptio quid. 93
Assumptionis approbatio. 94
Athenienses omnium doctrina-
rum inuētores. 127
Auditor quomodo reddatur be-
neuolus. 74
Auditor quomodo fiat doci-
lis. 76
Auditor quomodo fiat atten-
tus. ibidem.
Aurium iudicium est super-
bissimum. 181
- B**
- B**enedicere quid? 4
 Benedicere certis termi-
 nis non tenetur. *ibid.*
 Beneuolentia auditoris quo-
 modo concilietur. 74
 Bona animi quæ. 53
 Bonarum artium studia ad
 quem locū pertineant. 54
 Bonis alij corporis forma ex-
 cellit.

INDEX

- cellit. 51
- Bonus Orator variabit omnes
sonorum gradus. 219
- C.**
- C**atichresis Lat. Abusio,
quid: cū exemplis. 130
- Catichresis a metaphora quo-
modo distinguatur. 131
- Causa vel controuersia, Græc.
hypothesis, quid. 5
- Causarum tria genera. 6
- Causa efficiens quid. 28
- Causæ efficiētis vis qualis. ib.
- Causarū genera magnā suppe-
ditāt in scribēdo copiā. 26
- Causarum iterum genera quin-
que. 77
- Certa quæ dicantur, & quæ
pro certis habeantur. 91
- Cicero in perorando fuit ve-
hemens. 111
- Circumscriptio quid sit. 186
- Clausule maximè concinnis-
tatem desiderant. 191
- Clausule versuū nō cōueniūt
clausulis orationis. 194
- Clausula cur sint varians
dæ. 198
- Clausulis qui pedes astio-
res. 193
- Collatio quid. 177
- Cōmunicatio figura quid. 162
- Commutatio Græc. Metathe-
sis quid. 158
- Compar. Græc. Isocolon quid
& quomodo fiat. 153
- Comparatio tripliciter tra-
ctatur. 30
- Cōparatio præstatiū virorū in
laudatione præclara est. 58
- Complexio figura quid. 14
- Complexio alia Ciceroni es-
t Dilemma vulgo syllogis-
mus cornutus. 10
- Complexio falsa duobus mo-
dis diluitur. 10
- Concessio quid sit. 10
- Concio capit omnem vim ora-
tionis. 7
- Conduplicatio Græc. Ana-
diplosis quid. 14
- Conduplicatio varijs modi
conficitur. ibidem

INDEX

- Confirmatione quomodo utens-
dum.** 84
**Confirmatio continet in se to-
tam spem vincendi.** 85
**Confirmatio dupliciter accipi-
tur, & quid sit.** 111. Reli-
qua quare in litera R. Re-
futatio, ubi plura.
Confirmatio figura. 139
**Coniecturæ eadem & prima
questio, & disceptio.** 87
Coniungata quæ dicantur. 19
**Cōiūcta nō coherēt necessario
bis quibus adiūcta sunt.** 29
Consequentia quid sint. 29
**Consilio quæ geruntur optimè
expediri.** 94
Cōsilio mūdus gubernatur. 95
**Constitutione causæ cognita,
facile satisfacit oratoris nu-
meri.** 85
Constitutiones sunt tres. 85
Consulis laus. 40
Consultatio est pars causæ. 6
**Consuetudo & usus quantū
valeant.** 204
**Contrapositum seu contentio,
quot modis fiat.** 153
Cōtrariarū genera quatuor. 22
**Contraria contrariorum sunt
consequentia.** 23
**Controversia in scripto existit
quatuor modis.** 88
**Controversia ambigui, & con-
trariarum legum.** ibid.
**Controversiæ scripti semper
in qualitatis statu ver-
santur.** 90
**Conversio Græc. Epiphora,
quid.** 142
**Correctio quid: est quæ verbo-
rū, & sententiarū figura.** 160
**Crassus, Cyrus, & alij quantū
memoria prestiterunt.** 217

D.

**Dactylus pes in humili,
& ampliori oratione
frequens.** 196
Definitio quid. 16
**Definitionum multa genera,
& præcepta.** ibidem.
Definitionis modus quis. ibi.
**Definiendi facultas necessaria
oratori.** 17
Desto

INDEX

- Dispositionis praecepta oratori utilia, & maxime necessaria. 74
- Dispositionis ordo qualis in Proposito seruandus. 73
- Dissimilitudinis argumentum. 212
- Dissolutio Graec. Dialyton. quid. 147
- Dissolutio non in singulis modo verbis fit sed etiam sententijs. 148
- Dissolutionis, & Polysyndeti vnus est fons. ibidem
- Distributio partium quid. 18
- Distributio, Graec. Merismos, quid. 170. & 171
- Doctus semel postius quouis loco aptus. 192
- Doctus quouis loco aptus dummodo non iteretur. 197
- Dubitatio Graec. Diaporesis, quid. 162
- E.
- E**fecta quid sint, & eorū genera quatuor. 2
- Efecta cognitis causis, & cause cognitis effectis facile intelliguntur. ibidem.
- Argumentum ab effectu, de quo eius forma & materia. ibid.
- Efficiens causa quid. 28
- Eiusdem generis verba quae. 29
- Elocutio pars Rhetoric. quid. 8
- Elocutio Oratoris quid. 113
- Sine elocutione omnia alia superuacua sunt. ibidem.
- In elocutione quatuor spectanda. 114
- Eloquentiae dignitas. 1. & 6
- Eloquentiae fundamentum sapientia. 212
- Eloquentiae cum probitate iungenda. 2
- Eloquentiae membra quinque. 7
- Eloquentia natura arte, & exercitatione comparatur. 9
- Eloquentia absque studio, & ardore amoris parari non potest. 12
- Eloquentia est copiose loquens sapientia. 54
- Eloquentia vult esse locuples, & speciosa. 108
- Eloquentia oratoris, inuentio verò

INDEX

- verò ac dispositio prudentis hominis sunt. 114
- Eloquens est, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut fleat. *ibidem*
- Eloquens omnibus rebus debet excellere. 209
- Eloquendo nomen accepit orator tam apud Græcos quam apud Latinos. 113
- Eloquentiæ origo est verborum delectus. 115
- Eloquentiæ omnis laus continetur in aptè atq; ornare dicendo. *ib.*
- Eloquentiæ thesaurus memoria. 214
- Emphasis Cicer. significatio, quid. 166
- Enthymema est syllogismi pars, vel imperfectus syllogismus. 96
- Enthymema est bipartita argumentatio. *ibidem.*
- Enthymema optimum est ex pugnantis. *ibidem*
- Enthymema quare dicatur oratorius syllogismus. 9
- Enthymema vnde dicitur. *ibid.*
- Enumeratio laudatori nonnisi quam, suavori non sæpe, accusatori sæpius, quam reo est necessaria. 111
- Enumerationis duo sunt tempora. *ibidem.*
- Enumeranda si quæ sunt, cum pondere, & varietate id fieri debet. 112
- Epicherema Græc. etiam syllogismus Latin. Ratiocinatio dicitur. 93
- Epicherema quibus consistet. *ibi.*
- Epicherema quomodo Græc. appellant. 111
- Epicherema est aliquando breviter comprehensa rationation. *ibidem.*
- Epicheremate quomodo utendum. *ibidem.*
- In epidiectico genere omnia sunt circumscripte dicenda. 203
- Epiphonema quid. 172
- Epiphora, La. Conversio qd. 142
- Epitheton Latin. appositum ab Antonomasia quomodo differ

INDEX

- differat.* 129
Epitbetis quando, & quomodo in oratione utendum. ibid.
Epitbeton non est tropus. ibi.
Erotisis Latia. interrogatio quid. 158
Etymologia Lat. Notatio. 19
Etymologia oratoribus & poetis est familiaris. ibid.
Ethopœia Ciceroni Effctio & notatio quid. 166
Exclamatio quid. 172
Execratio quid. ibidem
Exemplorum vis maxima est ad persuadendum. 70
Exēplū est inductio īperf. 100
Exemplum argumentationis pars est. 101
Exemplum quomodo differat à ratiocinatione, inductiōe & Enthymemate. ibid.
Exemplum ex vna re singulari aliam inducit. ibid.
Exercitatio dicendi perfectiōnem consummat. 11
Exercitatio est maxima memorie ars. 216
Exordium quid sit. 73
Exordium tribus rebus constat. ibid. & 76
Exordium in duas partes diuiditur. 77
Exordia qualia esse debeāt. 78
In exordio leniter est allicieñdus auditor. ibid.
Exordij vitia septem. 80
Exordium in genere iudiciali: & vnde sumendum. ibid.
Exordio non semper utendum in iudicio. 84
Exordiū in exornatiōe, & delibērationiōe quale esse debeat. ib.
Exordia in exornatione sunt maxime libera. ibid.
Exordia in deliberatione vel nulla sunt vel breuia. ibi.
Exornationis partes duæ. 6
Exornationis tēpora præsens & præteritum. ibid.
Exornationis finis. ibid.
Exornatio quale genus amplificatiōnis requirat. 49
In exornatione animi motus leniter trāsantur. 49
Exors

INDEX

<p>Exornatio maxime idonea ad scribendum. ibid.</p> <p>Exornationis præcepta multū cōferūt ad deliberationē. 60</p> <p>Experimentum est velut quod dā rationis testimoniū. 70</p> <p>Externa in homine quæ dicantur. 51</p> <p style="text-align: center;">F.</p> <p>Figuræ quæ vocum habent similitudinem, aures in se præcipuè vertunt. 140</p> <p>Figura quid sit. 138</p> <p>Figurarum, & troporum discrimen. ibidem.</p> <p>Figuratur oratio tñ verbis proprijs quàm translatis. 139</p> <p>Figuræ vel sunt in verbis vel in sententijs. ibidem.</p> <p>Figuræ verborum quid: & quomodo à figuris sentēt. distinguātur. ibid. & 139</p> <p>Figurarum numerus & nomina varie ab Authoribus traduntur. ibid.</p> <p>Figuræ verborum tribus maximè sūnt modis. 140</p>	<p>Figuræ quæ fiunt per Adiectionem. 141</p> <p>Figuræ verborum quæ fiunt per detractionem. 147</p> <p>Figuræ verborum plures in eandem sententiam sepe cadunt. 556</p> <p>Figuræ verborū quid cōferant orationi, & quid in eis cauedum. ibid. & 157</p> <p>Figuræ verb nō sint multæ, nō iunctæ, non frequētes. ibid.</p> <p>Figuræ sententiarū quid: eaq; maiores, quam verborū. 158</p> <p>Figurarum, & troporū numerus quare incertus. 174</p> <p>Finis Rhetorice qualis. 2</p> <p>Finis quid sit. 28. à Fine argumentum. ibidem.</p> <p>Firmamentum quid sit. 87</p> <p>Forma quid dicatur. 21 & 27</p> <p>Formæ argumentum. 21</p> <p>Forma quid sit. 27</p> <p>Forma vel artificiosa est vel natur. 28</p> <p>à Forma argumentum. ibid.</p> <p>Fortitudo quid sit. 54</p> <p style="text-align: right;">Genus</p>
--	---

INDEX

G.

- G**enus quid sit. 20
Generis partes dicuntur forme. *ibidem.*
 à Genere argumenta. 21
 Generis demōstratiui laus. 46
 Genera causarū quinque. 77
 Genera quatuor sunt quæ cōtrouersiam in omni scripto facere possunt. 77
 Genus orationis speciosissimū est quod cōstat allegoria, similitudine, & trāslat. 132
 In genere epidiētico ōnia sunt circumscrip̄tē dicenda. 202
 Genera dicendi sunt tria, & in quibus versentur. 209
 Genus dicendi grauē vim habet maximam. 210
 Generibus illis tribus quomodo utendum. 211
 Gestus oratoris quales esse debent. 219
 In gestu quæ sint vitāda. *ibi.*
 Gradatio quid, & eius exempla. 144
 Grad⁹ cōmunitatis quales. 66

Græcis magis concessum est fingere quam Latinis. 126

Historiæ laus. *H.* 38

Hiulca nōnunquā decet. 178

Hypallagen vocant Rhetores metonymiam. 128

Hyperbaton, id est, Transgressio. 136

Hyperbaton solis poetis conceditur. *ibidem.*

Hyperbaton quando non est tropus. 137

Hyperbole est superlatio. *ibi.*

Hyperbole non debet esse vtra modum. 138

Hypothesis Latin. Causa vtrouersa.

Hypothesin quomodo ad thesim reuocando sit. 7

Hypotyposis, est Cice. Domonstratio, quid. 164

Homerus propter excellentiam commune poetarum nominis fecit suum. 96

Homerum multæ Ciuitatis suum ciuē esse dicunt. 147

Hominum

INDEX

- Hominum genus ad honestatem natum.* 63
- Hominū duo sunt genera. ibi.*
- Homo ad intelligendum, & agendum non ad voluptatē & pastum natus.* 121
- Homo generosissimus est, qui virtute maxime excellit.* 97
- Homoiptoton Latin. similiter cadens quid: est; in nominibus & verbis.* 178
- Homoiotelenton Lat. similiter desinens, quid: & quomo à homoiptoto differat.* 151
- Honestatis magna est pulchritudo.* 63
- Honestum quod est id solum bonum esse.* 108
- Honesti apud honestos obtinere facile est.* 63
- I.
- I***ambus pes in humili oratione frequentissimus.* 196
- Imagines memorie cuiusmodi esse oporteat.* 216
- Imagines singulorum verborū memorie mandare inutile est, & infinitum.* 216
- Imitatio vel arti, vel exercitationi subijci potest.* 9
- Incisum Græc. Cōma, quid: & incisim dicere quid.* 185
- Inductio quid.* 97
- Inductione poetæ vehementer delectantur.* 99
- In inductione quæ cauēda.* 100
- Infinitum inest in definito.* 7
- Ingeniū maximā vim ad dicendū affert: & de orat. ingenio.* 9
- Ingenio disciplinis exculto nihil feracius.* 27
- Initia versuum, initijs orationis non conueniunt.* 101
- Insinuatio quando sit necessaria.* 78
- Interrogatio Græc. Erotesis quid: & de eius usu.* 158
- Interruptio Græc. Parentthesis, quid.* 169
- Inuentio quid sit.* 8. & 13
- Inuenisse non est existimandum qui sine iudicio inuenit.* 8
- Ironia quid sit.* 136
- Ironiam illusionē, inuersionem disci-*

INDEX

- disimulationem & per-*
mutationem vocant. ibid.
Ironia quæ inter sententiarum
exornationes numeratur,
differitq; ab ea quæ est tro-
pus. 169
Isocolon Lat. Cõpar. quid. 153
Isocrates eiusq; discipuli quod
vocales fugerint reprehensi
sunt. 179
Iudicij partes accusatio &
defensio. 6
Iudicij finis est questio iusto-
rum & iniustorum. ibid.
Iudicium non est Rhetoricæ
pars. 8
Iudicium laus est cum utili-
tate causæ iungenda. 80
Iudicatio vnde nascatur, &
quomodo cõstituitur. 87
Iunctura qualis esse debeat. 10
Iureconsulti consilio, Orato-
res auxilio iuuant. 33
Iustitia quid, & ei⁹ partes. 54
L.
L *Acrymæ quantum in ora*
tionè valeant. 111
- Laus hominum quomodo in*
tria tẽpora diuidatur. 50
Laus hominis vnde petẽda ib.
Laus magna est tulisse sapiẽ-
ter casus aduersos. 58. In
laudatione quæ res ponent-
de. 57
Laudem afferunt liberi paren-
tibus vrbes conditoribus,
inuenta inuentoribus. 58
Laus vrbiũ qualis. 60
Licentia Græc. Parrista,
quid. 196
Locus quid: & quare loci ab
Aristol. propositi. 1
Loci argument. inistorum jo-
decim. 15
Locorum vsus, & utilitas
magna. 36
Loci multa meditatione pa-
rati esse debent. 35
Loci sunt argumentorum no-
te. 36
Loci, & ad probandum & ad
mouendum materiam præ-
bent. ibidem.
Locos in mente & cogitatione
desig.

INDEX

- desigere utilissimum est.* 90
Loca artificialis memoriae cuiusmodi esse debeant. 214
Locus ad memoriam quomodo utendum. 215
- M.**
- M**ateria oratoris est quæ
 stio. 5
Materia quid sit. 4
Membrum Græc. Colon, quid. 185
Membratū dicere quid. 186
Membra in oratione cuiusmodi esse debeant. 201
Membris quæ carpitur oratio longissime aliquando excurret. ibidem.
Membratim quando, & quando circumscriptè dicendum. 202
Memoria quid sit. 9
Memoriae artem Simonides Chius instituit. 212
Memoria artificiosa eloquentiæ pars est. 213
- Memoria est eloquentiæ thesaurus.* 214
Memoria artificium constat locis & imaginibus. ibid.
Metalepsis Latin. Transumptio. 131
Metalepsis rarissimus tropus, & maximè improbus. ibidem.
Metaphora Latin. Translatio quid. 120
Metaphoræ vis omnis quadruplex. 124
Metaphoræ multæ poetis permissæ quæ oratoribus non conueniunt. 124
De Metaphora vide plura infra in verbo translatio.
Metonymia Latin. De nominatio, quid. 126
Metonymiam Rhetores hypallagen vocant. 14
Metus quid sit. 13
Minori apparatu apud sapientes dicendum. 70
Modus definitionis quis sit. 16

Modus

INDEX

- Modus & forma verborum in oratione.* 184
Monosyllaba multa non sunt continuanda. 180
Mors etiã laudatur præstantium virorum. 50
Motus quatuor sunt genera, partes singulorum generũ plures. 12
N.
Narratio quid sit. 82.
& 83.
Narratio debet esse brevis, aperta & probabilis. 82
Narratio iucunda sit & suavis. 83
Narratione quando, & quomodo sit vtendum. 78
Natura maximam vim ad dicendum affert. 9
Natura dona fiunt arte meliora. 10
Natura notatio peperit artem. ibidem.
Negantia sunt valde contraria aientibus. 24
Necessariam dicitur etiam id quod magni interest. 63
Notatio Græc. Etymologia dicitur. 19
Notatione sæpè vtuntur oratores, & poete. ibidem.
à Notatione argumentũ. ibi.
Numerose orationis quis inuentor, & cur inuicta. 182
Numerosa oratio, & poenitentia eisdẽ pedibus tẽperatur. 186
Numerus oratorius Græc. Rhythmus quid: numerus poeticus metrũ dicitur. 189
Numerosa oratione vti difficilius est quam versu. 189
Numerus in qua parte ambitus esse debeat. 190
Numerus orationis si semper est idẽ maximè vitiosũ. 192
Numerosum in oratione quid putetur. 197
Numeros omnes in oratione permistos esse sentit Cic. 196
Numerosa quando sua spõte efficiatur oratio. 198
Numerus membrorum cuiusmodi esse debeat. 201

INDEX

O.

Occupatio aliàs præsumptio, Græc. Prolepsis quid. 160 Occupationis genus quoddam est reprehensio. <i>ibid.</i> Oculorum & oris maxima est vis in actione. 220 Officium Rhetoricæ quod. 1 Officia quæ & quib. anteponenda. 66 Opibus quomodo utendū. 51 Optimates qui sint. 17 Onomatopœia Cic. est Nominatio: ea Latinis vix permittitur. 129 Oratoris magna, & præclara munera. 3 Oratoris materia est quaestio. 5 Oratoris perfecti sapiëntia vniuersæ reip. salutē cōtineri. 3 Orationis ornatissimæ quæ sint. 7 Oratoris opera, & manera qualia. 9. & 12 Orator silem facit argumentis. 12	Oratori facultas definiendū est necessaria. 16 Orator definit vberius quam philosophus. <i>ibidem</i> Oratores & poete sæpe per translationem definiunt. 18 Oratores auxilio Iuriscōsultū consilio iuuabant. 32 Oratoris maxima vis est in affectibus mouendis. 37 Oratori dicenti probabiliter mores Ciuitatis sunt cognoscendū. 70 Orationis quatuor sunt partes: & quare in causa eis utamur. 77 Oratorie argumentationes quomodo sint tractandæ. 108 Oratio non sit syllogismorum & enthymematum turba conferta. <i>ibidem.</i> Oratio omniū Regina rerum, magnam vim habet. 109 Oratorem ipsum commoueri, caput est ad animos auditorum mouendos. 110 Orator ab eloquendo nomen

§§§

acceptit.

INDEX

- accepit. 113
 Oratio quomodo ornatur. 115
 Oratio figuratur tã verbis proprijs quam translatis. 139
 Oratio nõ debet decreſcere. 177
 Oratio quomodo, & quando ſuapte natura numerofa efficiatur. 197
 Orationis quæ membris conſtat vis & qualitas. 201
 Oratione numerofa quomodo vtendum. 202
 Oratione nihil magis tenerum & flexibile. 28
 Ordinis obſervatio quid. 177
- P.
- P**artes virtutis quatuor. 18
 Paronomafia Lat. Annotatio quid: & quam varijs rationibus fiat. 150
 Paronomafia pondere ſententiarum implenda. 151
 Permutatio ſeu inuerſi Græ. Allegoria, quid ſit. 132
 Periphrasid quid: ea poetis frequentiffima eſt. 136
 Periphrasid contraria periffologia. *ibidem.*
 Peroratio eſt extrema pars orationis. 109
 Perorationis partes, & affectus. *ibidem.*
 Permiſſio Græ. Epitrope quid. 170
 Periodum multis nominibus appellat Cicer. 186
 Periodi initium, mediũ & finis quale. *ibi.* 191. 192. 195
 Periodus habet mēbra minimũ duo, ſepe etiam tria. 200
 Periodus quid præſtare debet. 201
 Perorationes conſtant numeroſe orationis genere. 204
 Pedes duarum ſyllabarũ ſunt quatuor. 187
 Pedes trium ſyllabarum ſunt octo. *ibidem.*
 Ex Pedibus pluribus eſt quod tres ſyllabas excedit. 191
 Pæon vel orienti, vel mediæ, vel cadenti orationi aptiffimus. 196

INDEX

- P*roon in oratione ampliori frequentissimus. *ibid.*
- P*oema est loquēs pictura. 156
- P*olyptoton Latin. traductia, quid. 145
- P*olysyndeton quid. 145
- P*olysyndeti & dissolutionis vnus est fons. 147
- P*raeudiciorum tria sunt genera. 35
- P*raetermissio vel praeteritio Cicer. Occupatio, Gra. paralepsis, quid. 166
- P*incipia in exornatione sunt maximè libera. 81
- P*incipia in deliberatione vel nulla sint vel breuia. *ibid.*
- P*riuantia quid sint. 23
- P*ronominatio, Cicer. Antonomasia. 146
- P*ronunciatio quid. 8
- P*ronunciationis laus & utilitas. 216
- P*ronunciationis duae sunt partes. 218
- P*ropositū Gr. *Thesm*, quid. 5
- P*ropositi duo genera. *ibid.*
- P*roposito quid efficiat orator. 12
- P*ropositio quid sit. 93
- P*ropositionis approbatio. *ibi.*
- P*rosopopœia quid : & eius vis. 163
- P*rosopopœia magnam vim eloquentia desiderat. *ibid.*
- P*rudentia quid sit. 53
- Q.*
- Q*uestio est materia orat. 5
- Q*uestionum duo genera. *ibid.*
- R.*
- R*ationem quid orator appetat. 87
- R*atio affertur a Reo. *ibid.*
- R*atio Rei labefactatur firmamento. *ibidem.*
- R*atio totius orationis ad iudicationem conferenda. 85
- R*atiocinationis questio qualis. 95
- R*atiocinatio quibus constet. 93

INDEX

- Ratiocinatio* Græ. *sylogismus*
& *epicheirema* dicitur. *ibi.*
- Ratiocinationis* partes quot
sint. 95
- Refutatio* duplex. *quid.* 106
- Refutatio* & *confirmatio* eo-
dem *inventionis* fonte *utū*
tur. 107
- Repugnantia* differunt a *con-*
trarijs, & *dissimilibus.* 26
- Repetita* brevissimè sunt *di-*
centia. 112
- Repetitio* Græc. *Anaphora,*
quid. 141
- Rerum* magnarum duplex *ge-*
nus. 46
- Rerū* *usum* magnarū tria sūt
genera ad *amplificandū.* 47
- Rerum* copia *verborum* copiā
gignit. 116
- Res* *gestæ* ad cuiusq; *virtutis*
nomen, & *vim* sunt *reuo-*
candæ. 55
- Responsio* *figura* *quid.* 160
- Rhetori.* *quid* ea *quæ* est *ars.* 1
- Rhetoricæ* *officium,* *finis,* *di-*
gnitas & *materia.* 1. & 4
- Rhetoricæ* *materia* *quomodo*
a *cæterarum* *artium* *ma-*
teria *differat.* 4
- Rhetoricæ* *partes* *quinque.* 8
- Rhythmus* *quid* *sic.* 97
- Rhythmi* *constāt* *spatio* *tēpo-*
rū, *pedes* *etiam* *ordine* *ibid.*
- S.
- Sapientia* *quid* *sit.* 53
- Sapientia* *comites* & *mi-*
nistræ *sunt* *Dialectica,* &
oratoria. *ibid.*
- Sapientia* *sicut* *cæterarum* *re-*
rum, *sic* *etiam* *eloquentiæ*
fundamentum *est.* 220
- Sapientis* *est* *consilium* *suum*
de *maximis* *rebus* *expli-*
care. 68
- Schemata* *Gr.* *quid* *vocitēt.* 16
- Ser.* *Sulpitij* *laus.* 54. &
57. & 58
- Similitudo* *quid.* 21
- Similitudo* *satiæ* *tatis* *mater.* 96
- Similiter* *desinens.* *Gr.* *homoio-*
teleuton. *quid.* 152
- Similiter*

INDEX

- Similiter cadens, Gr. homoiop-ton, quid.** 151
Similiter cadens, & similiter desinens quomodo differant, 151
Syllogismus vel epicheirema, Latin. ratiotinat. 97
Syllogismus quibus consistet ibi.
Syllogismus cornutus est dilemma. 104
Syllabæ verbi prioris non sint primæ verbi sequentis. 180
Synecdoche tropus quid. 125
Synecdoches octo molis ad quatuor reuocantur. *ibid.*
Synecdoche à metaphora quid differat. 126
Synecdoche à Cicer. Precisio quid: & quomodo differat ab Apostrophi. 149
Synonymia quid, & quibus modis conficiatur. 145
Sorites quid, & vnde dicitur. 102
Sorites vulgo dicitur argumentatio à primo ad vltimū. 107
Sorites sepe fallax, *ibid.*
Soriti quomodo resistendū ibi.
Status quid sit. 85
Status vnde nascatur, & vnde de dictus. *ibidem*
Status quomodo tractetur 90
Status tres, & quid sint. 85
Stylus dicendi magister. 176
Suadendo vel dissuadēdo tria sunt spectanda. 60
Suadendi partes sunt tres 61
In suadendo, & dissuadendo quæ ad vertēda: est quæ id grauisimæ personæ 66 68
Sustentatio Græ. Paradoxon, quid. 167.

T.

- T**erretur facillimè leuissimè cuiusq; animus. 63
Tertium genus figurarū verborum quale. 150
Testimoniū quid dicatur. 24
Themistochis, & Theodētis, atq; aliorum excellentissimæ memoria. 217
Thesin Cic. propositū vocat. 5

INDEX

- Trasi machus numerosæ orationis inuentor.* 182
- Transductio Græc. Polyptoton, quid.* 145
- Translatio cum frequentissimus tropus, tum longe pulcherrimus.* 120
- Translatio Græc. metaphora quid.* ibidem.
- Translationem genuit necessitas, iucunditas celebravit ibi.*
- Translatio, & cõparatio quomodo differant.* 122
- Trãslatio est quadruplex. ibi.*
- Trãslatio quomodo fiat. ibid.*
- In translatione quæ fugienda.* 123
- Translationum variæ species.* ibidem
- Translationis frequens vsus exit in allegoriam, & enigma.* 124
- Translatio durior quomodo mollienda.* ibidem
- Tres exercitus Pop. Ro. in Bello Cinili Cesaris & Põpei sunt interfecti.* 43
- Tropus quid sit.* 114
- Tropi numero sunt vndecim.* ibidem
- Troporum & figurarum discrimen.* 132
- V**
- Varietate res gaudent, & animus nouis delectatur.* 174
- Verba simplicia qualia.* 116
- Verbor. simplicium optima quæ.* ibidem
- Verba simplicia iudicio auritiõ sunt ponderanda.* 118
- Verba inusitata quæ.* ibid.
- Verbum poeticum aliquando dignitatem habet in oratione.* 119
- Verba nouantur quatuor modis.* ibidem
- Verbo sensum claudere optimum.* 177
- Verba in oratione non sunt ad pedes dimensa.* ibidem
- Verborum breuium, & longorum.*

INDEX

<p>gorum vitanda est conti-
nuatio. 181</p> <p>Nec verba verbis, nec nomi-
na nominibus continuari
debent.</p> <p>Verecundia est omnium vir-
tutum custos. 55</p> <p>Versus in oratione si efficitur
vitium est. 190</p> <p>Virtutis partes quatuor. 18</p> <p>Virtus quot, & quales com-
plectatur formas. 18. & 21</p> <p>Virtus in extremarum rerum
usu ac moderatione maxi-
mè cernitur. 51</p> <p>Virtutis duplex vis. 53</p> <p>Virtutum singulari sunt cer-
ta quedam officia. 55</p> <p>Virtus præstantis viri que
sit. 56</p> | <p>Virtus rebus difficilibus, &
arduis comparatur. 100</p> <p>Vitia que in oratione nume-
rosa vitanda. 199</p> <p>Vocem qualem exigant motus
animi. 214</p> <p>Vox quantum possit in ora-
tione. 234</p> <p>Urbanitas opportuna reficit
animos. 78</p> <p>Urbes similiter atq; homines
laudantur. 59</p> <p>Usus & exercitatio quantum
valeant. 204</p> <p>Vtile quomodo consideretur.
55</p> <p>Vtilitatis species quomodo cõ-
mendanda. 66. & 67</p> <p>Vtilitas semper cum dignita-
te coniuncta est. 68</p> |
|--|--|

L A V S D E O.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

LAYS DEO

De Arte Rhetorica.

LIBER I.

Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis.

CAPVT. I.

RHETORICA EST Aristot. lib. 1. Rhetor. ca. 1. De clar. or. Quin. til. lib. 2. cap. 18.
vel ars, vel doctrina dicendi. Ars est, quæ dat rationes certas, & præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinem, & quasdam errare in faciendo non patientes vias. Esse autem eloquentiæ artem perspicuum est: cum enim rerum minimarum sine arte nulla sit, hominû est parum consideratè iudicium, credere maximarum rerum nullam esse artem. Offic. 2. Aristot. 1. lib. Rhetor. ca. 8. De inuê. Dicere est, ornate, grauitè & copiosè loqui. Rhetoricæ officium est, dicere appositè ad
A per:

persuasionem: finis persuadere dictione.
 Ut enim gubernatori cursus secundus, me
 dico salus, imperatori victoria ut mode-
 ratori Reip. beata civium vita proposita
 est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria
 ampla, virtute honesta sit, sic oratori ni-
 hil aliud propositum est, nisi ut dicendo
 persuadet.

De utilitate, dignitateque Rhetoricæ.

C A P. II.

Dignitas eloquentiæ, vel ex eo intelligi
 potest, quod in omni libero populo,
 maximèque in pacatis, trāquilisque civi-
 tatibus præcipue semper floruit, semper
 que dominata est. Quid enim aut tam iu-
 cundum cognitu, atque auditu, quàm sa-
 piētissimis sententijs, gravissimisque ver-
 bis ornata oratio, & per polita? aut tam
 potens, tamque magnificum, quàm homi-
 nū animos vnius oratione cōverti? Quid
 admirabilius quàm res splēdore illustrata.

ver-

Cicero li. 5
 de Rep.
 est autē
 is locus
 lib. 8. E-
 pistol. ad
 Att.

Arist. li.
 2. Rhet.
 ca. 1.
 De orat.
 1. Quin.
 li. 2. c. 17

Verborum? Oratoris est in dando consilio
 de maximis rebus cū dignitate explicata
 sententia: eiusdem & anguentis populi
 incitatio, & effrenati moderatio. Eadem
 facultate fraus hominum ad perniciē, &
 integritas ad salutem vocatur. Quis co-
 hortari ad virtutem ardentius? quis à vi-
 tijs acrius reuocare? quis vituperare im-
 probos asperius? quis laudare bonos orna-
 zius? quis cupiditatem vehementius fran-
 gere accusando potest? quis mœrorem le-
 uare mitius cōsolando? Ac ne plura, quæ
 sunt bene innumerabilia, dicantur, breui
 statuendum est perfecti oratoris modera-
 tione, & sapientia non solum ipsius digni-
 tatem, sed & principum plurimorū, &
 vniuersæ Reip. salutem maximè cōtineri.
 Quo maior igitur est eloquentiæ vis, hoc
 est magis probitate iungenda, summaque
 prudentia: quarum virtutum experibus
 si dicendi copiam tradiderimus, non eos
 quidem oratores fecerimus, sed furentibus
 quædam arma dederimus.

De orat

De materia Rhetoricæ.

CAP. III.

De in-
uent. 1.
Quintil.
li. 2. c. 22

A *Rhetis materia est, in qua omnis ars, & ea facultas, quæ conficitur ex arte versatur: ut si medicinæ materiã dicamus morbos, ac vulnera, quòd in his omnis medicina versetur. Item quibus in rebus versatur ars, & facultas oratoria, eas res materiam artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc interest inter alias artes, & eloquentiam, nam cæteræ ferè artes se ipsæ per se tuentur singulæ: bene dicere autè, quod est scienter, & peritè, & ornatè dicere, non habet definitam aliquam regionem, cuius terminis septa teneatur. Omnia quæcumque in hominum disceptationem cadere possunt, bene sunt ei dicenda, qui hoc se posse profiteatur, aut eloquentiæ nomen relinquendum est: Quam opinionem non solum Romanæ eloquentiæ parens Cicero, sed philosophorum etiã facile principes Plato, & Aristoteles multo ante secuti sunt, materia enim oratori ad dicendum subiecta, quæstio est.*

De ora-
to. 1.

In Phæ-
dro.

RHET. LIB. II
De quaestione.

CAP. III.

Questionum duo sunt genera, alterum
in infinitum, quod Græci Thesin, Cice-
ro propositum vocat: alterum certum &
definitum, quod hypothesein illi, Latini vel
causam, vel controuersiam solent appel-
lare. Propositum est, in quo aliquid ge-
neratim quaeritur hoc modo: expetenda
ne sit eloquentia? Causa est, quæ certis
personis, locis, temporibus, actionibus ne-
gocijsque cernitur, hoc modi: An Socra-
tes iure fuerit ab Atheniensibus damna-
tus? Propositi duo sunt genera cognitio-
nis alterum, cuius scientia est finis, ut, an
solis magnitudine multis partibus terra
superetur: alterum actionis, quod refertur
ad efficiendum quid, ut si quaeratur, qui-
bus officijs amicitia colenda sit. Causarum
tria sunt genera, iudicij, deliberationis,
exornationis, quæ quia in laudationes
maximè confertur, proprium habet ex eo
nomen laudationis.

In part.

Topic.

De ora-
to. 2.

Topic.

Cic. in
Topic.
in part.
Quinti.
lib. 3. c. 5

De exornatione, Deliberatione, & iudicio.

CAP. V.

De in-
uent. 1.
Aristot.
lib. 1.
Rhet. c.
4.
In part.

In exornatione duæ sunt partes, laus, & vituperatio. Tempus tum præsens, tum præteritum, spectat autem orator honestatem præcipue cum laudat, turpitudinem cum vituperat, mouetque auditores ad delectationem. Deliberatio continet in se suasionem, & dissuasionem, tempus verò futurum. Finis, quem sibi proponit orator in suadendo est dignitas, mouetque deliberantem ad spem maxime: in dissuadendo contra indignitatem spectat, & in reformidationem pertrahit: Iudicium in quo præteritum tempus maxime valet, habet in se accusationem, & defensionem: eius finis iustorum, & iniustorum questione continetur, & ad scruupulum aut clementiam iudex est incitatus.

De in-
uent. 1.
De in-
uent. 1.
Quintil.
li. 7. c. 3.

Ar. 1.
Rhet. c. 3.
Cic. de
orat. 2.

In part.

Quomodo hypothesis ad thesin
reuocanda sit.

CAP. VI.

CUM consuetudo sit quasi pars i cause
 quaedam, & controuersia inest enim
 infinitum in definito, debet orator causam
 ad infiniti generis, questionem transfer-
 re, quod ut exemplo pateat, finita est,
 An Aristotelis philosophia sit perdiscen-
 da: eius quasi pars quaedam est illa infini-
 ta, An philosophia sit perdiscenda, ad qua
 orator finitam transferet. Sunt enim or-
 natissimae orationes eae, quae latissime
 vagantur, & a priuata ac singulari con-
 trouersia, se ad vniuersi generis vim expli-
 candam conferunt & conuertunt, ut ij, qui
 audiunt, natura & genere, & vniuersa
 re cognita de singulis rebus statuere pos-
 sint. Quod ut facere possit ornator excel-
 lens, a proprijs personis, & temporibus
 semper, si potest, auocat controuersiam,
 & ad vniuersi generis orationem traducit.
 Sic Cic. cum de Archie poetae facultate,
 summaque doctrina dicere instituisset, de
 humanioribus literis & poeticae laudibus,
 quae vniuersi generis oratio est, ornatissi-
 me disputauit.

part.
 in Top.
 Quintil.
 li. 3 c. 5.

Cice. de
 orato. 3.

In orat.

Pro Ar-
 chia.

De partibus Rhetoricæ.

CAP. VII.

De ora-
to. 2.Quintil.
li. cap. 3.De in-
uent. 2.Quint. 3
ca. 3.

Quinq̄ue sunt partes, & quasi mem-
 bra eloquentiæ: inuentio: dispositio,
 elocutio, memoria, pronuntiatio. Oportet
 enim primum inuenire quid dicas, inuēta
 disponere, deinde ornare verbis: post me-
 moriæ mandare, tum ad extremum agere.
 Inuentio est excogitatio rerū verarū, aut
 verisimiliū, quæ quæstionem probabilem
 reddant. Dispositio est rerum inuentarū
 in ordinē distributio. Elocutio est idoneo-
 rum verborum & sententiarum ad inuē-
 tionem accommodatio. Memoria est fir-
 ma orationis perceptio. Pronuntiatio est
 ex rerum & verborum dignitate corporis
 & vocis moderatio. Nec audiendi quidā,
 qui iudicium sextam esse partē voluerūt,
 adeo enim tribus primis partibus est per-
 mistū [nam nec inuētio sine eo, nec disposi-
 tio, neque elocutio fuerit] vt pronuntiatio
 quoque, vel plurimum ab eo mutuetur.
Nec inuenisse credēdus est, qui non iudi-

cauē

cauit Quod similiter in alijs partibus, quibus iudicium permistum est, existimare debemus. Hinc apparet quam præclara res, quam etiã difficilis eloquẽtia sit, quæ ex quinque rebus cõstat, quarum vnaquæquæ est ars ipsa magna per se se. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim, quantamque difficultatem habeat existimari potest. Sunt igitur quinque Rhetoricæ partes omnino. At inuenire, disponere, eloqui, memoria complecti, pronunciare opera sunt oratoris.

Quintil.
li. 3. ca. 3

Quibus eloquentia comparetur,
ac primum de Natura.

CAP. VIII.

Eloquentia, quæ quinque supradictis constat partibus, natura, arte, & exercitatione comparatur. Imitationẽ enim, vel arti, vel exercitationi subijcere possis. De quibus singulis, quoniã maximi sunt momenti & ponderis, aliquid dicendũ est. Natura igitur primũ, atq; ingenium ad dicendum

De inuent. li. 1.

Ad Heren li. 1.

Quintil. li. 3. c. 5.

De or. 8

cendū vim affert maximam. Nā & animi
 & ingenij, celeres quidā motus esse debēt,
 qui ad excogitandū acuti, & ad explicā-
 dū, ornandūq; sint vberes, & ad memo-
 riā firmi ac diuturni. Quæ accendi ac cō-
 moueri arte possunt, inseri quidē, & do-
 nari ab arte non possunt omnia: sunt enim
 dona naturæ. Illa etiam naturæ sunt, quæ
 cum ipso homine nascuntur, linguæ solu-
 tio, vocis sonus, latera, vires, conformatio
 quædā, & figura totius oris & corporis.
 Quæ tamē ab arte limari possunt, & quæ
 bona sunt, fieri meliora possunt doctrina,
 & quæ non optima, aliquo modo acui,
 & corrigi possunt. Neque homines ado-
 lescentes, si quid naturale fortē non habēt,
 dicendi studium relinquunt, magni enim
 facere debent illam ipsam, quamcumque
 habuerint, mediocritatem in dicendo.

De Arte.

CAP. IX.

De or. 2
 Quinti.
 li. c. 20.

CV. M. natura, quæ optima est, ars
 iungi debet, quæ à natura profecta est.

No.

Notatio enim naturæ, atque animaduersiono peperit artem. Habet igitur ars hanc vim, non ut aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat, & procreet: Verum ut ea, quæ sunt orta iam in nobis & procreata, educet, atq; confirmet. Qua de causa studiosè colèda est, ut quæ viam & rationem dicèdi doceat, & si enim magnis ingenijs præditi quidam dicendi sine arte copiam sunt consecuti, ars tamen certior est dux, quam natura.

De exercitatione.

CAP. X.

IN præstanti natura, quam ars expoluit, exercitatio absolutionem perfectionemq; dicendi consummat. Cum enim ad naturam eximiam & illustrem accesserit ratio quædam confirmatioq; doctrina, tunc illud nescio quid præclarum ac singulare solet existere. Quo circa interest per magni, Studium & ardorem quædam amoris assumere, sine quo cum nihil quicquã egregium,

De ora.
lib. 1.Quinti.
li. 2 c. 18

Cic. pro

Archia.

De or. 1

pium, tum certe eloquentiam nemo unquam
 assequetur. Ex hoc ardore nascitur diligē-
 tia, quæ ut in omnibus rebus, sic in dicendi
 facultate plurimum valet. Hæc præcipue
 colenda est nobis: hæc semper adhibenda:
 hæc nihil est quod non assequatur. Quo-
 niam de Rhetoricæ definitione, dignitate,
 fine, officio, & materia dictum est quòtq̃
 sint eius partes explicauimus, & naturã,
 artem, exercitationem eloquentiæ conse-
 quenda necessarias ostendimus, sequitur,
 ut de singulis eius partibus disseramus.

De Inuentione.

CAP. XI.

in part

QVoniã igitur primum oratoris mu-
 nus est inuenire, dabit operam ut in-
 ueniat, quemadmodũ fidem faciat eis, qui
 bus volet persuadere, & quemadmodum
 motum eorum animis afferat. Fidem facit
 orator argumentis, mouet incitãdo aut ad
 voluptatem, aut ad molestiam, aut ad me-
 tum, aut ad cupiditatem: tot enim sunt mo-
 tus genera, partes plures generum singulo-
 rum.

rum. Cum enim omnis animi commotio ex opinione boni alicuius aut mali nascatur, letitia & cupiditas ex opinione boni nascuntur: aegritudo & metus in malorum opinione versantur. Est igitur aegritudo siue molestia, opinio recēs presentis mali in quo demitti cōtrahiq; animo rectum esse videatur. Voluptas, opinio recēs boni presentis, in quo efferrī rectū videatur. Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni, quod sit ex usu iam presens esse, atq; adesse. Opinio autem quæ in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio. In proposito fidem solūm facit orator, in causa verò fidē, & motum, de quo mox dicemus.

Cic. Top.
41.

Quid inuentio, quid argumētum
& argumentatio.

CAP. XII.

Inuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio rei dubiæ

In para

In Top.

In part. rei dubiæ faciens fidem: Fides vero est firmā
 ma opinio, ut si velis fidem facere, eloquen-
 tiam eff. ex petendam, excogitesque illud
 argumentum, nimiram esse artem bene
 dicendi: possis hoc modo argumentationē
 concludere. Ars benedicendi est expe-
 da, ea est eloquentia, est igitur eloquen-
In part. tia ex petenda. Est autem argumentatio
 argumenti explicatio, qua dialectici pres-
 sius, & religiosius, oratores ornatius &
Topicis. liberius utuntur. Locus autem est sedes
 argumenti. Aristoteles enim proposuit
D: ora. quosdam locos, ex quibus omnis argumē-
 tatione ad omnem disputationem inuenire-
 tur. Qui nihil aliud esse videntur, quam
 notæ quædam, quibus admonemur, quid
 in ipsis peruestigare debeamus.

Quo triplicia sint argumenta.

CAP. XIII.

In T. p. **A** R gumenta partim in eo ipso, de quo
 agitur hærent, quo circa insita dicun-
In part. tur, partim extrinsecus assumuntur quæ
 remota

remota vocantur: quoniam absunt, longeque ab eo, de quo agitur, disiuncta sunt, ut si dicas eloquentiam esse expetendam, quod bene dicendi sit ars, ratio est insita, in eo de quo agitur, eloquentia enim est ars bene dicendi. Sin expetendam dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni, vel Platoni ita visum sit, ratio erit remota, autoritas enim illorum virorum non est in ipsa eloquentia, qua suapte natura esset expetenda sine illorum commendatione.

De numero locorum.

CAP. XIII.

LOCI, unde argumenta insita eruntur, ^{in Top.}
 numero sunt sedecim: alia enim ducuntur ^{in par.}
 a definitione, alia a partim enumeratione, alia a notatione, alia coniuncta appellatur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium
 aut

aut minorum. Argumenta extrinsecus
 Lib. 5. c. assumpta Quintiliano sunt sex: præiudi-
 2. cia, fama, tormenta, tabulae, ius iurandum,
 testes.

De definitione.

CAP. XV.

In Topi.
 Quinti.
 li. 5. c. 10

Definitio est oratio, quæ id quod defi-
 nitur, explicat, quid sit: ut, Virtus est
 recta animi affectio, Rhetorica est doctri-
 na dicendi. Definitionum multa sunt &
 genera, & præcepta, sed ad huius libri in-
 stitutum ea nihil pertinent, tantum est di-
 cendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur
 veteres præcipiunt. Cum sumpseris ea,
 quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum
 alijs cõmunia, eo usque persequi, dum pro-
 prium efficiatur, quod nullam in aliam rē
 transferri possit, ut hoc, Rhetorica est ars:
 commune adhuc, multa enim genera sunt
 artium ut grammatica, dialectica: unum
 adde verum, Dicendi: iam à communitate
 res disjuncta videbitur, ut sit explicata
 definitio, Rhetorica est ars dicendi. Hæc
 facul-

facultas definiendi debet esse in eloquente, in Orat.
 ut definire rem possit. Est enim explicanda
 saepe verbis mens nostra de quaque re, atque
 inuoluta rei notitia definiendo aperienda
 est. Definitio enim quasi inuolutum euo-
 luit id, de quo queritur, sed id, non faciet
 tam presse & anguste, quam in illis eru-
 ditissimis disputationibus fieri solet: sed
 cum explanatius, tum etiam uberius, &
 ad commune iudicium, popularemque intel-
 ligentiam accommodatius. Sic Cicero, quid *Pro Scō*
 sint optimates definit, cum ait: Sed genus *lio.*
 vniuersum (ut tollatur error) breui cir-
 cumscribi & definiri potest. Omnes opti-
 mates sunt, qui neque nocentes, nec natu-
 ra improbi, nec furiosi, nec malis domesti-
 cis impediti. Argumenti a definitione ta- *In Topo*
 lis est formula, Ius civile est aequitas con-
 stituta ijs, qui eiusdem sunt ciuitatis, ad
 res suas obtinendas, eius autem aequitatis
 utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciui-
 lis cognitio. Saepe etiam definiunt & ora-
 tores, & poetae per translationem verbi ex
 similitudine cum quadam suauitate, quos

licet imitari si adolescentiam, florem ætatis, senectutem, occasum vitæ, velis definire.

De partium distributione.

CAP. XVI.

In Top.
Quint. l.
5 c. 10.

In Offi. l.

Argumēto à partium distributione sic est utendum, nullam ut partem relinquamus. Ut si velis probare calliditatem non esse virtutem, à virtutis partibus, quæ quatuor sunt. Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia, sic probare possis. Omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiaque versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum unicuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi, inuictiæque magnitudine, ac robore: aut in omnium, quæ fiunt, quæque dicuntur, ordine & modo, in quo inest modestia, & temperantia calliditas ex nulla illarum partium oritur, non est igitur virtus.

De notatione.

CAP. XVII.

Etymologia, quæ verborum originem inquiri, à Cicerone dicta est Notatio. In Top. Quinti. li. 1. c. 10 in Top.
 Ea sæpè utuntur Oratores, & Poeta, ut Ovidius.

Est via sublimis cælo manifesta sereno. Met. l. 1.
 Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Et alibi.

A senibus nomen mihi senatus habet. Et Fast l. 4.

Nam quia ver aperit tunc omnia, densa; cedit
 Frigoris asperitas, sæta; terra patet, Fast l. 4.
 Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

A notatione sumitur argumentum, cum ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul est, qui consulit patriæ, non igitur Piso consul, qui eam euertit. Vis huius est in orat in Pisonè.

De coniugatis.

CAP. XVIII.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab vno varie In Top. Quinti. l. 1. c. 10

DE ARTE

commutantur, ut sapiens, sapienter, sapiētia. Ex hac verborum coniugatione huiusmodi argumento vsus est Ovidius.

Aurea nunc verè sunt secula, plurimus auro
Venit bonos.

Et Iuuenalis.

Saty. 8. Summum crede nefas animum præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas.

In Pisonem. Cicero etiam. Cum enim esset omnis causa illa mea consularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat, & consulis, & senatus. est, & illud elegans in primis, Homo sum humani nihil à me alienum puto. Cicero lib. de oratore secundo hoc vtitur exemplo, Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moueri, cum L. Metellum tam pie lugere videatis.

Terent. in heaut.

De genere, & forma.

CAP. XIX.

In Topi.
De orator.
Quint. l.
ca. 10.

Genus est quod duas, aut plures partes sui ipsius communionem similes amplectitur. Partes, quas genus amplectitur for-

mae dicuntur. ut, Virtus est genus, plures enim formas, quatuor scilicet complectitur, Prudentiam, Iustitiam, fortitudinem, & temperantiam, quae sunt similes virtutis communiōe: ut prudentia enim, sic iustitia, sic fortitudo, sic temperantia virtus est. Hinc perspicuum fit, quid sit forma, est enim pars generi subiecta. Argumentum De or. 1
 à genere sic tractatur. Virtutis laus omnis in actione consistit, prudentiae igitur Offic. 1.
 laus omnis in actione consistit. Ex forma autem Quintil.
 zem, Quod iustitia est, utique virtus est. li. 5. c. 10

De similitudine, & dissimilitudine.

C A P V T. XX.

Similitudo est, quae traducit ad rem quam In Top
 spiam aliquid ex re dispari simile: ex ea Auror
 sumitur argumentum hoc modo. Cicero, ad He. 1.
 Sed nimirum, ut quidam morbo, & sensus 4.
 stupore suavitatem cibi non sentiunt, sic Phil. 2.
 libidinosi, auari, facinorosi, verae laudis gustum non habent. Ovidius.

Trin. 1
c. 4.

Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum.
Tempore sic duro, est inspicienda fides.

Ex dissimilitudine siue differentia, ducitur
hoc modo argumentum.

2. de O-
rat.

Phil. 3.

Si barbarorum est in diem viuere, nostra
consilia sempiternum tempus spectare de-
bent. Eodem pertinet illud eiusdem Cicer.
dies enim affert, et hora potius, nisi proui-
sum est, magnas saepe clades: certus autem
dies non ut sacrificij, sic consilij expectari so-
let. Quasi diceret: dissimilia sunt sacrificij
& consilium: non igitur sicuti sacrificij sic
certi, & statim dies debent esse consilij.

De contrarijs.

CAP. XXI.

Arist. in
c. de op-
po. Cic
in 1. op.

Contrariorum genera sunt quatuor, ad-
uersa, priuantia, quae inter se conse-
runtur, & contradicentia. Aduersa sunt,
quae in eodem genere plurimum differunt,
ut virtus, vitium, quae cum animi habitus
sint, plurimum tamen inter se differunt:
et bellum, pax, sapientia, stultitia, ex qui-
bus

bus argumenta talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem si malitiam, Hinc illud Drancis apud Virgilium.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.
 Perinde enim est, atq; hoc: Bellum est nobis perniciosum, pax igitur expetenda est. Cicero, Quid cum fatentur satis magnam vim esse in vitijs ad miseram vitam, nonne fatendum est, eandem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum sunt consequentia. Priuatio sunt habitus, & eius priuatio, vt lux tenebrae, vita mors, scientia inscitia, humanitas inhumanitas: praepositio enim, in, priuat verbum ea vi, quam haberet, si, in, praepositum non fuisset. Ex his ductum est illud Cicer. in Miloniana, Eius igitur mortis sedetis vltores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? Tertio loco sunt ea quae inter se conferuntur, vt duplum simplum, datum acceptum, miles & imperator, docere & discere. Ex hoc loco est illud Cicer. ex quo profecto intelligi debet, quanta in dato

Lib. 11.

Aen.

Tusc 5.

Topic.

Pro Mil.

Pro Mar.

cella.

In Grat

beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria: & item hoc, Non igitur periculum est, ne quis putet, in magna arte, & honesta, turpe esse docere alios id, quod ipsis fuerit honestissimum discere. Huc pertinet Virgilianum illud,

Lib. 8.

Arma rogo genitris nato,

En li. 8.

Top

Ultimo loco sunt negantia valde contraria aientibus: ut si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterum verum esse, alterum falsum.

De adiunctis.

CAP. XXII.

In Top.
Quinti.
ll. 5 c. 10

Adiuncta sunt ea, quæ cum re sunt cõiuncta, ut locus, ut tempus, ut ea, quæ rem circumstant: ut vestitus & comitatus hominem circumstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cæteraque, quæ suspicionem possunt mouere. Latissimè itaque patèt adiuncta nam & quæ in hominis sunt, siue animo, siue corpore, ut virtus, ut vitia, ut oris vel pulchritudo, vel deformi-

has, aliaq; innumera comprehendunt. Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone, cum ait, Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior, & multa deinceps: & paulo post, Videte nunc illum egredientem primum egredientem e villa subito, cur vesperi? quid necesse est tarde? qui conuenit, praesertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quisquam incredibilem quadam atque inaudita grauitate, virtute, constantia, praeditum foedera, scientem neglexisse, violasse, rupisse, dicere audebit? loquitur autem de Pompeio.

Cic. pro Mil.

Cic. p. Cor. Bal.

De antecedentibus, & consequentibus.

CAPVT. XXIII.

Antecedentia sunt ea, quae sic antecedunt consequentia, ut cum ipsis necessario cohaereant, quae ratione ab adiunctis distinguuntur. Coniuncta enim nunquam necessario cohaerent cum his, quibus adiun-

Arist. 2. Topic. c. 2.

In Top. Cic.

B sEt

Et sunt. Argumenti ab antecedentibus talis est formula, Ortus est sol, igitur dies est. Consequentia verò sunt, quæ rem necessario consequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei dubiæ faciēs fides: sumitur à consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antoniū, Luculentā tamē ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix: probat enim, quoniā cicatrix magna esset, vulnus quoque fuisse magnum.

De repugnantibus.

CAP. XXIII.

In Top. Quintil. l. 5. c. 10. **R**epugnantia, neque certa lege, neque numero inter se desidēt: qua ratione à contrarijs, atque dissimilibus discernuntur: Exēpli gratia, amare, et odio habere, contraria sunt: amare verò, & nocere, & ledere, & conuitijs insectari, repugnātia sunt. Argumētū à repugnantibus talis est formula, Amat illū, igitur non insectatur illum conuitijs. Hortensius non erat aduer-

Sarius

sarius Ciceronis, aut obtrektor, semper enim est alter, ab altero adiutus, & cōmunicando, & monendo, & fauendo.

De causis.

CAPVT. XXV.

CAUSA est, quæ sua vi efficit id cuius est causa: ut vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Eius quatuor sunt genera, finis, efficiēs, forma, materia. Finis est cuius gratia fit aliquid, ut domus finis est vsus, belli pax, hominis beata vita. Ab eo ducit argumentum hoc modo. Cic. contra Epicureos, Hi non viderunt, ut ad cursum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem: sic hominē ad duas res, ut ait Aristoteles, intelligendum, & agendum esse natum, quasi mortalem Deum: contra que ut tardam aliquam, & languidam pecudem ad pastum, & procreandi voluptatem, hoc diuinum animal ortum esse voluerunt, quo nihil mihi videtur absurdus. Huius enim loci hæc vis est, Homo natus

In Top.
Cicc. de
fato.

Quinti.

l. 5 c. 10.

Ar li. 2.

Physi. c.

3.

Definib.

2.

est ad intelligendum, & agendum, non igitur ad passum & voluptatem est ortus. Efficiens causa est à qua aliquid est, ut, Sol diem efficit, toto cælo luce diffusa:

In lib de
senect.

Ab ea est illud Ciceronis contra senectutis viruperatores, Caret epulis, aiunt extructisq; mensis, & frequentibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate, & in somnijs. Cuius loci vis in eo est, quòd ubi causa deest effecta, quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus, ut Eurialium seruet, se autorem cædis profitetur.

Æn. 1.9.

Me me adsum, qui feci, in me conuertite ferrum,
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus
Ne potuit.

Arist. 2.

Physic.

c. p. 3.

Forma est ratio rei & nota, per quam res est id, quod est, & a rebus alijs distinguitur, ut, Animus est hominis forma, hic enim causa est, ut homo sit, eumq; a rebus alijs distinguit. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic terræ, cæterarumq; rerum sua forma est, vel artificiosa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo, Animi hominum immortales sunt, homines igitur

itur

zur ad eternitatem, immortalitatemque
 beatæ vitæ aspirare debent. Materia est,
 ex qua, & in quæ res sunt, ut statua æs, ar-
 gentum patera, corpus hominis. Ex mate-
 ria sic sumitur argumentum, Corpus ho-
 minis mortale est, ab eius igitur societate,
 & contagione immortalis animus seu-
 candus est. Ex hoc loco, Regia solis, apud
 Ovidium, Arma Æneæ apud Virgilium,
 multa signa sublata a Verre, a Cic. descri-
 buntur. Ex his causarum generibus tan-
 quam ex fonte non modo in causis, sed in
 omni scribendi genere magna argumen-
 tum suppetit copia. Licebit igitur diligen-
 ter eo cognito non modo oratoribus, &
 philosophis, quorum est proprius, sed his-
 toricis etiam, & poetis multa, & varia,
 & copiosa, ex eo facile depromere.

Cic. de
Natur.

Lco. 1. 10

Libr. 2.

Meta.

Lib. 8.

Actio 7.

in Ver.

De effectis.

CAPVT. XXVI.

E ffecta sunt ea, quæ sunt orta de cau-
 sis. Eorum ut causarum, quatuor sunt
 genera

In Top.

Quintil.

li. 5 c. 10

Dist. 1.

Pola ca.

17. Cic.

in Top.

genera, est enim suus effectus & finis, & efficiētis causa, itemq; forma, ac materia.

Quæ autem sint singularum causarum effecta, cognitis causis intelligitur: ut enim quod effectum est, quæ fuerit causa demōstrat: sic causa effectum indicat. Nam si finis belli pax est, bellum eius pacis, quæ bello queritur effectus est, Eodemque modo dies, solis effectus est, & homo corporis ac animi, quorum illud materia eius est, hic forma. Ab effectu sumitur hoc modo argumentum, Ex virtute laus, at ex voluptate nascitur infamia, sequenda est igitur virtus, & voluptas refutanda. Eodem illud pertinet: si ærarij copijs & ad belli adiumenta, & ad ornamenta pacis utimur, ut ægalibus seruiamus.

De ora.
li. 1.

De comparatione.

GAP. XXVII.

In Top.

Quinti.

l. 8. c. 10.

Locus à comparatione simplex quidem est, sed tripliciter tractatur: à comparatione nimirum maiorum, vel minorum,

vel

vel parium. A comparatione maiorū ducitur argumentum eum contendimus, ut id, quod in re maiori valeat, valeat in minori. Virgilius.

Æneid;

O passi grauiora, dabit Deus his quoque finem.
Ab hoc loco ducitur illud Cic. Est ridiculū: ad ea, quæ habemus, nihil dicere, quæ rere, quæ habere non possumus: & de hominum memoria tacere, literarum memoriam flagitare: & cum habeas amplissimi viri religionem, integerrimi municipij ius iurandū, fidemq; ea, quæ de prauari nullo modo possant, repudiare: tabulas, quas idē dicis solere corrumpi, desiderare. Perinde enim est, atque hoc: certiora testimonia in causa habemus, non sunt igitur à nobis tabulæ postulandæ. Idem pro eodem: saxa, & solitudines voce respondent, bestia sepe immanes cantu flectuntur, atq; consistunt nos instituti rebus optimis non poetarum voce moueamur? A minoribus ad maiora ducitur argumentum, ut id, quod in minore re valet, valeat in maiori. Cic. in eadem oratione. Ergo ille corporis motu loqui-

In ora.
pro Arch.In ora.
pro Arch.

In Top.

tur autem de Roscio) tantum sibi amorem
 conciliarat a nobis omnibus: nos animorum
 incredibiles motus celeritatemque ingenio-
 rum negligemus: idem enim est, ac si dice-
 ret: omnes Roscium Comedum, cuius le-
 uis erat artificium magni faciebant, nos
 Archiam summam poetam negligemus?
 Idem in Anton. L. Brutus regem super-
 bum non tulit: D. Brutus sceleratum, atque
 impium regnare patietur Antonium?
 Ovidius.

Phil. 3.

Vt corpus redimas ferrum patieris, & ignes,
 Arida nec sitiens ora lauabis aqua,
 Vt valeas animo, quicquam tolerare negabus?
 At precium pars hæc corpore maius habet.

Et Horatius.

Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,
 Vt te ipsum serues, non expergisceris?

In epist.
 libr. 1. ad
 ad Lol-
 linum.
 In Top.

Parium autem comparatio nec elationem
 habet, nec submissionem. est enim æqualis.
 Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa
 comparantur, quæ ita ferè concluduntur,
 Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua
 in laude ponendum est, pari gloria debent
 esse.

esse ij, qui consulunt, & ij qui defendunt.
 At quod primū & quod sequitur igitur.
 Huc pertinet illud eiusdē Cic. in Verrem.
 Si finem edicto prætoris asserunt cal. Ian.
 cur non initium quoque edicti nascitur à
 cal. Ian. & in alia oratione. Cur eadem
 res, quæ me in amicos inflammare potuit,
 inimicis placare non possit.

Act. 3.

De Pro-
uincons

De argumentis remotis.

CAPVT. XXVIII.

Argumenta, siue remota siue assump-
 ta non eo dicuntur sine arte, quòd ita
 sunt sed quod ea non parit oratoris ars, sed
 foris ad se delata tamen arte trahat. Ea
 Cicero in Topicis testimonij nomine cõple-
 titur. Testimonium enim in eo loco dicit
 omne id, quod ab aliqua re externu sumi-
 tur ad faciendam fidem, Sed ad intelligen-
 dum erit facilius si cū Quintiliano in præ-
 iudicia, rumorem, & famam, tormenta, ta-
 bulas, iusiurandum, & testes ea diuida-
 mus. Quæ ut ita per se carent arte, ita

In pare.

In Top.

Quinti.

li. 5 c. 1.

In Top.

Lib. 5 a

c. 1 vlt

ad 7.

summis eloquentiæ viribus & allenandâ sunt plerumq̃, & resellenda. Quare genus harum rerum, quæ ad oratorem deferebantur meditatam in perpetuû ad vsu similiû rerum, veteres oratores, habebant. Nunc translatis ab oratoribus ad iuris cōsultos iudicijs, vt veterum oratorum scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

De præiudicijs, & testibus.

C A P. XXIX.

In part. Quiati. l. 1 c. 2. & 7.

Ceteris quatuor omisiss, quæ facile intelliguntur, de præiudicijs, et testibus dicamus. Præiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur. Rebus, quæ aliquãdo ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ exempla rectius dicuntur. Iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, vnde etiam nomen ductum est, qualia in Milonem à senatu facta dicuntur. Aut cum de eadem causa est pronunciatum. Veteres oratores, & pro testibus & contra testes magno labore dicebant, vt è pluribus Ciceronis orationibus,

Cicer. Pro Mil.

nibus, maximeq; oratione pro Flacco appa-
ret. Nunc iudiciorum mutata ratio facit,
ne is labor sit necessarius, & ut de rumore,
fama tormentis, & iureiurando pluribus
agendum non sit.

De usu, & utilitate locorum.

CAPVT. XXX.

HOs locos multa commentatione, atq; De orat.
meditatione paratos, atq; expeditos, to 2.
qui uolet in dicendo excellens esse, habere in Topi.
debet. Atq; ut quæq; res ad dicendū erit Quinti.
suscepta, tum deniq; scrutari locos, ex qui l. 5 c. 10.
bus argumenta eruat. Quæ quidē ei, qui
mediocriter ea modò considerarit studio ad
hibito, & usu, pertractata esse possant. Est
enim utilissimū nosse regiones intra quas
uenerit, & peruestiges, quod quæras. Vbi
eum locum omnem cogitatione seperseris, si
modo usum rerum perculleris, nihil te ef-
fugiet, atq; omne, quod erit in re occurret,
atq; incidet. Vt enim si aurum cui, quod
esset multifariam defossum monstrare

aliquis vellet, satis esse deberet, si signa & notas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi foderet, & id quod vellet, paruo labore, nullo errore inueniret: sic has argumentaturū notas indicare satis est, quæ illa quærenti demonstrant vbi sint. Reliqua cura & cogitatione eruuntur.

Qui modus in argumentis adhibendus.

CAPVT. XXXI.

In Orat.
in part.

Nec verò imprudenter quisquam vteretur hac copia, sed omnia expendet & seliget. Non enim semper, nec in omnibus causis, ex iisdem argumentorum momenta sunt. Iudicium ergo adhibebit, nec inueniet solum quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ disciplinis exculta sunt: sed vt segetes fœcundæ, & vberes, non solum fruges, verum herbas etiam effundunt inimicissimas frugibus, sic interdum ex illis locis, aut leuia quædam, aut causas aliena,

aut non vtilia gignuntur. Quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligendum est ex his locis, & ad faciendam fidem, & ad afferendum motum auditorum animis materiam peti. Sed quia difficile est, etiam si locorum naturam cognoueris, ex illis ea, quæ ad mouendos animos valent, eruere, de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterum monentes, nihil planè esse siue ad docendum, siue ad mouendum accommodatum, quod ex his supradictis fontibus non fluat.

De affectibus.

CAPVT. XXXII.

Maxima vis existit oratoris in hominum mentibus permouendis, quod amplificatione fit. Est enim amplificatio grauior quædam argumentatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea & verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda

In orat.
Quintil.
li. 6 c. 3.
In part.

da sint, tunc dicemus, cum ad elocutionis
 precepta venerimus. Rerum amplificatio
 sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus
 illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeque
 definitiones valent conglobatæ, & conse-
 quentium frequentatio, & contrariarum
 & dissimilium, & inter se pugnantium
 rerum cōflictio, & causæ, & ea, quæ sunt
 orta de causis, maximeq; similitudines, &
 exempla: factæ etiam personæ, mutæ deniq;
 loquantur.

De amplificatione à definitioni- bus conglobatis,

CAP. XXXIII.

A Definitionibus conglobatis est illa Ci-
 ceronis amplificatio. *Historia verò,*
testis temporum, lux veritatis, vita memo-
riæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua
voce alia nisi oratoris immortalitati com-
mentatur. Est & illud ex eodem loco in
primis illustre exemplum eiusdem pro Se-
stio. Ignari quid gravitas, quid integritas,
quid

quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret, quæ in tempestate sæua quiescit, & luce in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splendetque per se semper, nec alienis vnquam sordibus obsolescit. Vbi sunt quinque quasi definitiones, tum historia, tum virtutis conglobata: rarò enim adhibetur ab oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaretur, & proprietate.

De amplificatione à consequentium frequentatione.

C A P. XXXIII.

A Consequentium frequentatione est illa in Verrem amplificatio, Constitue nihil opis esse in hac voce, Cuius Romanus sum, iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maximè patuit, Quibus Romanis ista defensione præcluseris. A. 7.

De amplificatione à cōtrariarum
rerum conflictione.

CAP. XXX.

Phil. 2.

A Rerum contrariarum conflictione est illa amplificatio Ciceronis in Antonium: Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares, ut non modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disiuncta, atque contraria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi esse contetio. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fatere, pœna affectum querebare. Ita quod proprium meum est, laudasti: quod totius senatus est, reprehendisti: Nam cum comprehensio fontium mea, animaduersio senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contradicit, laudari à se, eos, apud quos dicit, vituperari. Et in eisdem orationibus. O spectaculum illud non modò hominibus, sed undis ipsis, et littoribus luctuosum, cedere patria seruatorem eius: manere in patria proditores? Et in Catilinam. Hoc verò quis ferre possit: inertes ho-

mines

mines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobrijs, dormientes vigilantibus? Ex hoc loco etiã est illud eiusdem in Pisonem & Gabinium, Qui latro In Pisonem.
 nes igitur, si quidem vos Consules? qui praedones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis, non capiunt angustiae peccatoris tui: non recipit leuitas ista: non egestas animi: non infirmitas ingenij sustinet: non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seueram.

De amplificatione à dissimilium,
 & inter se pugnantium rerum
 conflictione.

CAP. XXVI.

A Dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictione sumpta est eleganter amplificatio Ciceronis, Qua in re mihi ridicule es visus esse inconstans, qui eundem & laederes, & lauderis, & virum PRO ROS. COM.

optimum & hominem improbiſſimum eſſe diceres: eundem tu & honoris cauſa appellabas, & virū primarium eſſe dicebas, & ſocium fraudaſſe arguebas.

De amplificatione à cauſis conglobatis, & his, quæ ſunt orta de cauſis.

C A P. XXXVII.

CAuſæ etiam, & ea quæ ſunt de cauſis orta, multum valent ad amplificandum, ſi conglobentur: Cicero multas, & varias cauſas propter quas multi eſſent ab eo alieniores, iunxit hoc modo, Cum alij me ſuſpicionem periculi ſui non defenderent, alij veterem odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obſtare ſibi me arbitrarentur, alij vlciſci dolorem ſuum aliquem vellent, alij rem ipſam publicam, atque hunc bonorum ſtatum ociumque odiſſent, & ob haſce cauſas tot, tamq̃ſ varias, me vnū depoſcerent. Orta verò de cauſis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium, Doletis

In ora
Pro Se-
ſi.

Phil. 2.

letis tres exercitus P. F. interfectos, interfecit Antonius: Desideratis clarissimos ciues, eos quoque nobis eripuit Antonius: Auctoritas huius ordinis afflictæ est, afflixit Antonius: Omnia denique quæ postea vidimus mala [quid autem mali non vidimus?] si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mezenrij immanem crudelitatem auget Euan-der apud Virgilium.

Quid memorem infandas cædes? quid facta tyræni Lib. 3. |
 Effera? Dijs capiti ipsius, generique reseruent.
 Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
 Componens manibusque manus, atque oribus ora,
 Tormenti genus, & sanie taboque fluentes
 Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione à similitudine, atque exemplo.

CAP. XXXVIII.

Cicero Verris auaritiam, qua multorum In ver.
 bona deuorauerat, exemplis exaggerat. 2ct. 7.
 uit his verbis. Non enim Charybdim tam
 infe-

infectam, neque Scylam hautis, quàm is-
tum in eodem freto fuisse arbitror. Vir-
gilius etiam ex hoc loco pulchritudinem
Æneæ pulcherrimis carminibus amplifi-
cavit.

Ænci. 1. Restitit Æneas, claraque in luce refulsit,
Os, humerosque deo similis: namque ipsa decorant
Cesariem nato genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & latos oculis adflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo
Argentum, Pariusue lapis circumdatur auro.

Idem mirificè expressit vim, qua Æneas in
Turnum hastam coniecit.

Æn. 12. Cunctanti telum Æneas fatali coruscet,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Euinus intorquet: murali concita nunquam
Tormento si saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atriturbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens.

Pro Mil Ab exemplis verò est illa Ciceronis ampli-
ficatio pro Milone, quamobrem vteretur
eadem cōfessione Titus Annius, qua Hals,
qua Nafica, qua Opimus, qua Marius,
Orat. 1. qua nosmetipsi. Et in Catilinam, An vero

Vir amplissimus P. Scipio Pontifex maxi-
 mus Tiberium Cracchum mediocriter la-
 befactantem statim in Reip. priuatus inter-
 fecit: Catilinam verò orbē terræ cæde atq;
 incendijs vastare cupientem nos Consules
 perferemus: nam illa nimis antiqua præ-
 tereo, quòd Q. Seruilius hala Sp. Meliū
 nouis rebus studentem manu sua occidit.

De fictis personis, & mutis rebus.

CAP. XXXIX.

Cicero in oratione pro Cælio Appio Cæ-
 co vita alio functo sermonē attribuit.
 Illa etiam oratio ad permouendos animos
 magnam vim habet, cum mutis personis
 sermonē damus, vt Cicero fecit contra Ca-
 tilinam; Etenim si mecum patria, quæ mi-
 hi vita mea multo est charior, si cuneta Ita-
 lia, sic omnis Respub. loqueretur. M. Tul-
 li quid agis? & ea, quæ sequuntur. Ean-
 dem etiam in eadem oratione cum Catili-
 na loquentem facit eleganti oratione, cu-
 ius initium est, Nullum iam tot annos fa-

Orat. i.

cinus

cinus extitit, nisi per te: nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus tandem cum Iulio Cesare loquentem, vsquam ille Rubiconem fluvium, qui dirimit Galliam ab Italia, transiret.

Et ventum est parui Rubiconis ad undas
 Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
 Clara per obscuram vultu miserissima noctem:
 Turrigero canos effundens vertice crines
 Cesare lacera nudisque astare lacertis,
 Et gemitu permixta loqui. *Quò tenditis vltra?*
Quò fertis mea signa viri? si iure venitis,
Si ciues: huc vsque licet.

Quæ sint ad amplificandum
 adhibenda.

C A P. XXXX.

In Partit.

SI causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna natura videntur, alia vsu. Natura vt cœlestia, vt diuina, vt ea, quorum obscure causa, vt in terris, mundoq; admirabilia, quæ sunt: ex quibus similibusq; si attēdas,
 ad

ad augendum multa suppetunt. Vsu habentur magna, quae videntur hominibus, aut prodesse, aut obesse vehementius: quorum sunt genera ad amplificandum tria. Nam aut charitate mouentur homines, ut, Dei, ut patriae, ut parentum: aut amore, ut fratrum, ut coniugum, ut liberorum, ut familiarium: aut honestate, ut virtutum, maximeque earum, quae ad comunionem hominum liberalitatem valent. Ex his et cohortationes sumuntur ad ea retinenda, et in eos a quibus ea violata sunt, odia incitantur, et miseratione nascitur, proprius locus augendi in his rebus, aut amissis, aut amittendi periculo. Quauis enim neque ad probandum, neque ad amplificandum adhiberi quicquam potest, quod ex locis petitum non sit, tamen ea ipsa, quae petuntur e locis ad amplificandum magna esse debent. Sic fecit Cicero in Catilinam cum ait, Qua propter de summa salute vestra et populi Romani P. C. de vestris coniugibus ac liberis, de aris ac focis, de fanis ac templis, de totius urbis rebus, ac sedibus, de imperio, de libertate, de salute

In Catil.
lin. Or. 4

Salute Italia, deque vniuersa Rep. decerni
 ze diligenter, vt instituisse ac fortiter. Ple
 raque omnia sumpta sunt ex loco ab adiun-
 ctis, sed sunt vsu magna. Virgilius etiam
 cum Iulij Caesaris deplorat mortem à re-
 bus natura magnis, quas ad locos supradi-
 ctos referre tamen possis, amplificationem
 duxit.

Georg. 1

Ille etiam extincto miseratus Cesare Romam,
 Cum caput obscura nitidum ferrugine textit:
 Impiaq; eternam timuerunt secula noctem.

Quam vsque ad libri finem elegantissime
 prosequitur.

Quid in amplificatione seruandū.

CAP. XXXXI.

In Par-
 tit.

Nihil in amplificatione nimis enuclean-
 dum est. Minuta est enim omnis di-
 ligentia, hic autem locus grādia requirit.
 Illud est iudicij, quo quaque in causa ge-
 nere vtamur augendi: in illis enim causis,
 quae ad delectationem exornantur, ij loci
 tractandi sunt, qui mouere possunt expe-
 ctatio-

Stationem, admirationem, voluptatem. In cohortationibus autem bonorum ac malorum enumerationes, & exempla valēt plurimum. In iudicijs accusatori fere quæ ad iracundiam, reo plerumque quæ ad miserationem pertinent. Nonnunquam tamen accusator misericordiam mouere potest, & defensor iracundiam.

Cur quædam inuentionis præcepta ad causarum genera dentur accommodata: & de dignitate exornationis.

CAP. XXXXII.

ET si ex supradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat inuētio, tamen veteres oratores de generibus causarum (vt discentium minuerent laborem) seorsum præcepta tradiderūt. De præceptis autem exornationis in primis dicendū est. Nam & latum genus est saneque varium, vt quod ad laudandos claros viros,

De or. 3

Et ad improbos vituperationes suscipiatur.
 ad aliorum etiam vel animi sui vel carentium
 anima laudem vel vituperationem adhibe-
 tur, ut Cicero laudes Pompeij in Oratione
 pro lege Manilia, Siciliae in actionibus in
 Verrem, studium vero humanitatis in ora-
 tione pro Archia poeta exornavit. Acce-
 dit etiam ad eius commendationem, quod
 nullam est genus orationis, quod aut vbe-
 rius ad dicendum, aut utilius civitatibus esse
 possit, aut in quo magis orator in cogniti-
 one virtutum vitiorumque versetur. Conficitur
 autem genus hoc dictionis ad animi motus
 leniter tractandos, magis quam ad fidem fa-
 ciendam, aut confirmandum accommodate. Pro-
 prium vero laudis est res amplificare et orna-
 re, quae ob causam Aristoteles, et postea
 Cicero, et Quintilianus idoneam maxime
 inter omnia genera causarum existima-
 runt adscribendum exornationem.

Ex tempore praeterito quomodo
 laus ducatur.

Laus hominum, cuius cognita præcepta facile a res alias trāsferētur, diuiditur in tēpora, *Quintus*
 i) si vixerunt. In his autem qui vita sancti sunt, etiam quæ d' est in seculum. Ante hominē patria, ac parentes, maioresq; erant, *l. 3 c. 9.*
 quorum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus nobilitasse factis. Illa quoque interim ex eo, quod ante ipsum suis tempore trahentur, quæ responsis, vel oraculis, vel signis futuram claritatem promiserint, ut in diuo Ioanne Baptista, multisque alijs viris sanctissimis.

De tēpore quo vixit is, qui laudat.

CAP. XXXIII.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpore, & extra positis peti debet. Externa sunt, ut educatio, opes, diuitia, propinqui, amici, potētia, gratia, ceteraq; huiusmodi. *Quintus*
 Incorpori verò sūt hæc, forma, vires, valetudo, *l. 3 c. 9.*
 & his similia. Qui hæc habuerit, laudabitur, *Cicero de orat.*

tur, quòd bene illis sit usus: si non habue-
 rit, quòd sapienter caruerit: si amiserit,
 quod moderate tulit. Et quauis & cor-
 poris, & fortuita quæ dicuntur, bona in se
 veram laudem non habeant, quæ deberi
 virtuti vni putatur, tamen quòd ipsa vir-
 tus in earum rerum usu ac moderatione
 maxime cernitur, tractanda etiam in lau-
 dationibus hæc sunt. In quibus est summa
 laus non extulisse se in potestate, non fuisse
 insolentem in pecunia, non se prætulisse
 alijs propter abundantiam fortunæ: vt
 opes & copiæ, non superbiam videantur ac
 libidini, sed bonitati, ac moderationi, facul-
 tatem ac materiam dedisse. Inter corporis
 verò bona, forma, quæ virtutem significat,
 facile laudatur, quod elegantissimè Lati-
 nus poeta his verbis significauit.

In Par-
tit.

Ænei 5.

Tutatur fauor Euryalum lachrymæque decoræ,
 Græcior, & pulchro veniens in corpore virtus.

Quint. 1.

3 c. 7.

Sed horum omniũ leuior, at animi semper
 vera est laus: quæ quoniam à virtute pro-
 ficiscitur, de illa nunc dicendum est.

De

De animi bonis, & virtute, quæ
scientia cernitur.

CAP. XXXV.

Virtutis duplex est vis: aut enim scien- In part.
tia cernitur virtus, aut actione. Nam
quæ prudentia, quæque grauissimo nomi-
ne sapientia appellatur, hæc scientia pol-
let vna, quæ verò moderandis cupiditati-
bus regendisque animi motibus laudatur,
eius est munus in agendo. Prudentia est
rerum expetendarum, fugiendarumque
scientia. Sapientia autem virtutum om- Offic. 2.
nium princeps, est diuinarum humanarū-
que rerum scientia. Sunt autem aliæ quæ In part.
si ministræ comitesque sapientiæ: quarum
altera, quæ dialectica dicitur, quæ sint in
disputando vera atque falsa distinguit, &
iudicat: altera est oratoria. Nihil enim est
aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapien-
tia, quæ ex eodem hausta genere, quo illa
in disputando vberior est, atque latior, &
ad motus animorum, vulgique sensus ac-

commodatior. *Studia etiam omnium bonorum actuum ad hunc locum pertinent.*

De virtute, quæ in actione cōsistit.

CAPVT. XXXXVI.

Arif. 1.
ethic. c. 9.

Offic. 1.

In Part.
tit.

De la-
ment. 2.

In part

Virtus, quæ in actione posita est, tres habet partes, Iustitiam, Fortitudinem, & Tēperantiā. Iustitia est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum stude versatur. Illa erga deum religio, erga parētes pietas, vulgo autem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpeffio, cuius est liberalitas in vsu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Custos verò virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemq; maximè consequens, percundia est.

Quomodo laus ab hoc loco sit
excucenda.

CAP. XXXVII.

ET quoniam singulariū virtutum sunt De ora-
 certa quaedā officia, ac manera, & sua to 1.
 cuiq; virtuti laus propria debetur: erit ex
 plicādum in laude iustitiæ, quid cum fide,
 quid cū æquabilitate, quid cū huiusmodi
 aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit.
 Huc spectat illa Ser. Sulp. laus apud Cice. Phil 9.
 ronē, Nec verò silebitur admirabilis qua-
 dam, & incredibilis, & penè diuina eius
 in legibus interpretandis, æquitate expli-
 cādis, sciētia. Omnes, qui ex omni etate hac
 in ciuitate intelligentiam iuris habuerūt,
 si vñum in locum conferantur, cum Ser.
 Sulpitio non sunt comparandi. Neque e-
 nim ille magis iuris consultus, quàm iusti-
 tiæ fuit. Itaq; quæ proficisciebantur à legi-
 bus, & à iure civili, semper ad facilitatē,
 æquitatemque referebat: neq; constituere
 litium actiones malebat, quàm controuer-
 sias tollere. Itemq; in cæteris res gestæ ad

cuiusque virtutis genus, & vim, & nomen
 accommodabuntur. Gratissima autem laus
 eorum factorum habetur, quæ suscepta vi-
 dentur à viris fortibus sine emolumento, ac
 præmio; quæ verò etiam cum labore & pe-
 riculo ipsorum, hæc habet uberrimam co-
 piam ad laudandum, quod & dici ornatiss-
 sime possunt, & audiri facillime. Ea enim
 denique virtus esse videtur præstantis viri,
 quæ est fructuosa alijs, ipsi autem laboriosa,
 aut periculosa, aut certe gratuita. Dræces
 apud Virgita Æneam alloquitur.

Æn. II.

ò fama ingens, in gentior armis.

Vir Trotane, quibus cælo te laudibus æquem?

Iustitiæ ne prius mirer, belli ne laborum?

Hinc Servium Sulpitium mirificè Cicero
 laudat: quòd difficillimo Reip. tempore,
 gravi periculosoque morbo affectus, auto-
 ritatem senatus salutemque pop. Rom. vi-
 ta suæ proposuerit, contraque vim gravi-
 tatemque morbi contenderit, ut ad castra
 Antonij, quo Senatus eum miserat, perue-
 niret. Magna etiam illa laus, & admira-
 bilis videri solet, evulisse casus sapienter ad
 uersos;

Phil. 9.

uersos: non fractum esse fortuna: retinuisse
 in rebus asperis dignitatē. Sic Cicero Mi-
 lonis in graui, ac difficili tempore vultum
 semper eundem, & vocem, & orationem
 stabilem ac non mutatam commendat, &
 eius in fractum & excelsum animum ex-
 tollit. Sumendæ autem res erunt aut mag-
 nitudine prestabiles: aut nouitate primæ:
 aut genere ipso singulares. Eiusmodi re-
 rum plenæ sunt orationes Ciceronis pro le-
 ge Manilia, & pro M. Marcello, in qua-
 rum altera C. Pompeium, in altera Iulium
 Cæsarem laudat: neque enim parvæ, neq;
 vilitatæ, neque vulgares admiratione, aut
 omnino laude dignæ videri solent. Est etiã
 cum cæteris præstantibus viris compara-
 tio in laudatione præclara. Sic apud Vergi-
 lium Augustus Cæsar cum his compara-
 tur, quorum erant illustres victoriæ.

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit,
 Fixerit eripidem ceruam licet, aut Erymanthi
 Placarit nemora, & Lernam treme fecerit arcu.
 Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
 Liber agens celfo Nisæ de vertice tigris,

Li. Æn.
6.

Et Cicero in Philippicis, M. Antonium cum Tarquinio superbo comparat: & D. Bruti, qui regnare non poterat, Antonium beneficia in Rep. maiora esse docet, quam L. Bruti, à quo Tarquinius expulsus est.

De tempore, quod finem hominis,
in sequitur.

CAP. XXXVIII.

Nec mors eorum, quorum vita laudabitur, silētio præteriri debet: si modo quid erit animadvertendum, aut in ipso genere mortis, aut in ijs rebus, quæ mortem erunt consecuta. In tēpore autem, quod finem hominis insequitur insunt habiti post mortem honores, decreta virtutis præmia, res gestæ iudicijs hominum comprobata. Afferunt etiam laudem liberi parentibus, vrbes conditoribus, legislatoribus, artes inuentoribus, nec non instituta quorundam auctoribus. Hinc est illud Ciceronis

de

De Servio Sulpicio. Quamquam nullum, Phil.
 monumentum avarius Ser. Sulpitius re-
 linquere potuerit, quam effigiem morum
 suorum, virtutis, constantiae, pietatis, in-
 genij filium, cuius laetus aut hoc honore
 vestro, aut nullo solatio levari potest. Et
 in alia oratione: Romulum, qui hanc vr- In Catil.
 bem condidit, ad deos immortales bene-
 uolentia famaque sustulimus. Ovidius lau-
 dem eorum, qui astrorum scientiam inue-
 nerunt, his elegantissimis carminib. cele-
 bravit.

Fœlices anime, quibus hæc cognoscere primum, Fast. l. 1.
 In domos operum scantere cura fuit.
 Credibile est illos priter vitisque iocisque
 Alius humanis exeruisse caput.
 Non Venus, ex vinum sublimia pectora fregit,
 Officiumque fori militieque labor.
 Nec levis ambitio perfusaque gloria fuso,
 Magnarumque fames sollicitavit opum.
 Admovere oculis distantia sidera nostris
 Liberatque ingenio supposuere suo.

Omnis ordo supradictus in vituperatione Quintil.
 constabit tantum in diversum, id quod in ora 9. l. 2.
 tioni.

*tionibus Ciceronis in Pisonem, in Vatiniū,
in M. Antonium, maximeq; ex secunda
Philippica animaduertent licet.*

De laude urbium.

CAPVT. XXXIX.

Quinti. **L**audantur vrbes similiter atque homi-
li. 3. c. 9. nes. Nam pro parente est conditor, &
multum authoritatis affert vetustas, &
virtutes ac vitia circa res gestas, eademq;
in singulis. Illa propria, quæ ex loci positio-
ne, ac munitione sunt. Ciues illis vt homi-
nibus liberi, decori. Ad hunc locum perti-
net illud Virgil. de vrbe Roma.

Jenci, 6. En huius, nate, auspicijs illa inclita Roma.
Imperium terris, animos equabit olympo,
Septemque vna sibi muro circumdabit arces,
Felix prole virum.

*Idem etiam poeta Italiae laudes elegantis-
sime celebravit ex his locis, in secundo li-
bro Georgicorum.*

De deliberatione.

CAP. L.

Que

Quæ traditæ sunt exornationis præcep- Arist. Lib
 ta, multum ad sententiam dicendam ca. 9.
 valent: quia plerumque eadem illic lauda- 1. 3 c. 10.
 ri, hic suaderi solent. In deliberando finis De orat.
 est dignitas, ad quem omnia referuntur in 2.
 consilio dando sententiaque dicenda: sunt Quintil.
 autem & in suadendo, & in dissuadendo 1. 3 c. 10.
 tria primum spectanda: quid sit, de quo de-
 liberetur: qui sint, qui deliberent: qui sit,
 qui suadeat.

De re, de qua deliberatur.

CAPVT. LI.

Rem, de qua deliberatur, aut certum est Ar II. 9.
 posse fieri, aut incertum. Si incertum c. 6 & 7.
 hæc erit quæstio sola, aut potētissima. Sa Quintil.
 pe enim accidit ut prius dicamus, ne si pos- li. 3 c. 10.
 sit quidem fieri, esse faciendum: deinde fieri
 non posse. Cum autem de hoc queritur, con-
 iectura est, ut, An Rex Emanuel terras
 ultra Oceanum sic inuenturus. Sic ait Ci- Philli. 7.
 cer. Pacem cum M. Antonio esse nolo
 quia turpis est, quia periculosa, quia esse
 non

Quinti. non potest. Quae tria diligentissime in oratione explicat. Quaedam fieri posse, & futura esse credibile est. Sed aut alio tempore, aut alio modo. Partes suadendi in unum versum sunt tres, prima est, ut doceamus effici posse id, quod suademus: secunda deinde honestum esse: postremo vero esse utile. In primis itaque videndum est, an effici possit id, quod suademus, nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur, quantum & honestum & utile sit: videndum etiam est quam facile possit in rem quae per difficulta sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possint. Et cum de necessitate attendemus, & si aliquid non necessarium videbitur, videndum tum erit, quam sit magnus. Quod enim per magni interest, pro necessitate saepe habetur. Est apud T. Liviū præclara P. Scipionis oratio, in qua & posse Annibalem in Africa vinci demonstrat: & ad dignitatem populi Romani famamque apud reges, gentesque externas pertinere, non ad defendendam modò Italiam, sed ad inferendam etiam Africae arma, videri Romanis animam.

Ar. Rhe.
 l. 1. c. 4
 Cicero.
 De ora.
 2.

Libr. 8.
 dec. 3.

animum esse: Et in primis esse utile requi-
escere aliquando diu vexatam Italiam, ut
popularique inuicem Africam.

De his, qui deliberant.

CAP. LII.

Diuersi sunt deliberantium animi: Quintil.
l. 1. c. 10.
sive consultant plures, sive singuli, in
utrisque differentia est. Quia & in pluri-
bus multum interest, senatus sit, an populus:
Romani, an Hispani, an Galli: & in sin-
gulis, Cato an Cicero, Caesar an Pompeius
deliberet. Proinde intuenda sexus, dignitas
etas, sed mores precipue discrimen dabunt.
Duo enim sunt hominum genera, alterum In Part.
indoctum, & agreste, quod ante fert semper,
utilitate honestati: alterum expolitum, quod
rebus omnibus dignitatem anteposit.

De prima parte suadendi.

CAP. LIII.

Si honestatis pulchritudo cerni oculis Art. 1. 16
r. e. c. 9
Offic.
posset, mirabiles sui amores excitarer.
Sed

In part. Sed quoniam genus bonum ad honesta
 rem natum malo cultu, grauisq; opinioni
 bus corruptum est, diligentibus cohortatione
 opus est. Et honesta quidem apud honestos
 suadere facillimum est: si vero apud turpes
 recta obtinere conabimur, ne videamur,
 exprobrare diuersam vitæ sectam, cauendum
 est. Et animus deliberantis non sola
 virtutis commendatione permouendus,
 sed laude, vulgi opinione, & secutura
 utilitate aliquanto vero magis obijciendo
 aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nā præter
 id, quod his leuissimi cuiusque animus
 facillimè terretur, nescio an naturaliter apud
 plurimos plus valeat malorum timor,
 quam spes bonorum. Genus est enim eiusmodi
 [ait Cic.] quod vestros animos excitare
 atque inflammare debet, in quo agitur
 pop. Ro. gloria quæ vobis à maioribus, cum
 magna in omnibus rebus, tum summa in
 re militari tradita est: agitur salus socio-
 rum, atque amicorum pro qua, multa ma-
 iores vestri magna, & graua bella gesserunt:
 aguntur certissima pop. Ro. vectigalia

Quinti.
 l. 3 c. 10.

lia, & maxima quibus amissis, & vacis
 ornamenta, & subsidia belli requiretis. So-
 la virtutis commendatione incendit mili-
 tum animos Cato apud Lucanum ad eg-
 grediendum iter difficillimum & pericu-
 losissimum.

O quibus vna salus placuit mea castra secutis
 Indomita ceruice mori, componite mentes
 Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Lib. 9.

Quam orationem pulchra illa claudit sen-
 tentia.

Serpens, fitis, ardor, arena,
 Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris,
 Lætius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sæpe etiam controuersia inter hominum
 sententias in illo est, vtrum sit honestius.
 Affirmant autem viri sapientissimi om-
 ne officium, quod ad cõiunctionem homi-
 num, & ad tuendam societatem valet, an
 reponendum esse illi officio, quod cogni-
 tione & scientia continetur. In ipsa autẽ
 communitate sunt gradus, ex quibus, quid
 cuique præstet, intellegi potest, vt prima
 Deo Optimo Max. secunda patria, tertia

parentibus, deinceps gradatim reliqua reliqua
 quibus debeantur. Ex quibus atque simili-
 bus intelligimus, quomodo hanc suasionis
 partem, quæ ad honestatem pertinet tra-
 ctare debeamus.

De utilitate. CAP. LIII.

Ari. l. 1. r.
 rhe. c. 6
 Quinti
 l. 3. c. 10.

AN sit autem facile magnum, iucundum,
 sine periculo, ad quæstionem pertinet
 utilitatis. Suasor itaque vel omnia hæc,
 vel eorum pleraque in esse in eo, quod sua-
 det, ostendet. Ilioncus his verbis alloquitur
 Latinum regem apud Virgilium.

Dijis sedem exiguam patrijs, littusq; rogamus
 Innocuum, & cunctis vndamq; aramq; patentem
 Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
 Fama levis, tantiq; abolefcet gratia facti.

Li 8.
 Dec 3.

Qui verò dissuadet, ille difficile, paruum,
 in iucundum, periculosum monstrabit. Hoc
 modo Fabius Maximus apud T. Livium
 ne P. Scipio in Africam traiciat, conten-
 dit: cū Annibal hostis in columi exercitu
 quartum decimum annum Italiam obsideat.
 Nam nunc quidem præter quam quod, et

in Italia, & in Africa duos diuersos exitus
 citus alere aerarium nō potest, præter qua
 quod vnde classes tueamur, vnde commen
 tibus præbeas sufficiamus nihil reliqui
 est: periculi tandem quantū audeatur, quē
 fallit? Deinde grauiter & sapienter diffi
 cultates multas, & pericula cōmemorat,
 quæ futura sint, ni consul vterque in Italia
 retineatur. Eodem etiam modo propositis
 duobus vtilibus, vtrum sit vtilius contro
 uersa est. Cum autē species vtilitatis cum
 honestate certat, qui vtilitatē defendet, enu
 merabit cōmoda pacis, opum, potentia ve
 ctigaliū, præsidij, militum, vtilitatesq; cœ
 terarum rerum, quarū fructum vtilitate
 metimur: itemq; incōmoda contrariorum.
 Ex his locis Catilina apud Salustiū ad ne
 fariū facinus, quod ille maximū atq; pul
 cherrimum vocat, cōiuratos hortatur, Vo
 bis (inquit) est domi inopia foris æs alienū,
 mala res, spes multo asperior, denique quid
 reliqui habemus prætermiseram animā?
 Quin igitur expergiscimini? en illa, quā
 sæpe optastis, libertas: præterea diuitiæ,

De ora
to. 2.Saburr.
de Caul.

decur gloria in oculis sita sunt Curio simili-
liter apud Lucanum spec^{is} utilitatis Lu-
lium Casarem ad civile bellum hortatur.

Lib. 1.

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,
Pars quot a terrarum: facili si praelia pauca
Gesseris euentu: tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet, maiorū exē-
pla, quæ erunt vel cum periculo gloriosa
colliget, posteritatis immortalē memoriā
augebit, utilitatē ex laude nasci defendet,
semperq; eam cū dignitate esse coniunctā.
Hæc autem exercitatio defendendi speciē
utilitatis cōtra honestatem, in qua vna ve-
ra est utilitas, ad scholarum exercitatio-
nes utilis est: nam & iniquorum ratio
noscenda est, ut melius & qua tueamur.

Quintil.
l. 3. c. 10.

De eo, qui suadet.

PAR. LV.

De orat.
2.
Quinti,
l. 3. c. 10.

Multum etiam refert, quæ sit persona
dicentis, suadere enim aliquid, aut
dissuadere gratissimæ est personæ. Nam
& sapientis est, consiliū explicare suum de
maximis rebus: & honesti & disertī, ut
mente

mente providere, autoritate probare, oratione persuadere possit. Nunc [ait Cic.] cum
 & autoritatis in me tantum sit, quantum Maan.
 vos honoribus mandandum esse voluistis: et
 ad agendum facultatis tantum, quantum
 homini vigilanti ex forensi usu prope quotidiana dicendi exercitatio potuit asserre:
 certe, & si quid in dicendo consequi possum,
 ijs ostendam potissimum, qui ei quoque rei
 fructum suo iudicio tribuerunt. Antea Quintil.
li. 3. c. 10
 acta vita si illustris fuit, aut clarius genus, aut
 ætas, aut dignitas affert expectationem, videndum est ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit
 dissentiant. Hoc egregie servavit Virg. in
 Latino rege, quem sic dicentem introducit.

Æn. l. 11

Olli sedato respondit corde Latinus

O prestans animi iuuenis, quantum ipse feroci

Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est.

Consulere, atque omnes metuentem expendere partes.

At his contraria summissiorem quendam modum postulant. Nam quæ in alijs libertas est, in alijs licentia vocatur & quibusdam sufficit autoritas, quosdam ratio ipsa ægre tuetur.

Quædam in deliberatione obser-
uanda. CAPUT. LVI.

Arist. I. 1
Rhe. c. 8.
De or. 2
Quinti.
II. 1. c. 10

AD consilium de Repub. dādum caput
est nosse Rempublicam, ad dicendum
Verò probabiliter nosse mores ciuitatis,
qui quia crebro mutantur, genus quoque
orationis est sæpe mutandū. In senatu mi-
nori apparatu dicendum est, sapiens enim
est consilium, multisque alijs dicendi relin-
quendus locus, vitanda etiam ingenij, ostē-
tationisq; suspitio. Concio capit omnē vim
orationis, & grauitatem, varietatemque
desiderat: maximaq; pars orationis admo-
uēda est ad animorum motus. Hoc videre
est in quibusdam Ciceronis orationibus cō-
tra M. Antoniū in senatu habitis, quæ
cum sint elegantes & disertæ, nullum ta-
men apparatus habent. At oratio pro le-
ge Manilia, & orationes de lege Agra-
ria, multo magnificentius habent, & or-
natius genus dicendi. Vis autem ad sua-
dendum exemplorum est maxima, aut re-
centium, quo notiora sunt, aut veterum,

Arist. I. 1
Rhe. c. 9.
Quinti
I. 4 c. 10.
Cice. in
par.

quo plus auctoritatis habent. Plerumque enim videntur respondere futura praeteritis, habeturque experimentum velut quoddam rationis testimonium. Suadet Fabius Maximus in senatu, ne P. Scipio Annibalè in Italia relicto in Africam trajiciat: Dies me deficiat [inquit] si reges Imperatoresq; temerè in hostium terras transgressos, cū maximis cladibus suis, exercituumq; suorum enumerare velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplum, qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam in perpetuum afflixerunt. Et novum M. Atilij, qui in ea ipsa Africa annis ante quadraginta in praelio victus & captus est. Sequebatur, ut ea, quae iudicijs accommodata sunt, explicarentur: sed quia iudiciorum mutata ratio, ut ea praecepta parum sint necessaria, efficit, & ex orationibus Cicero nis, & locis supradietis, tum etiam his, quae de partibus orationis dicentur, facile cognosci possunt: sequitur ut de secunda parte Rhetoricae dicamus.

De Arte Rhetorica.

LIBER II.

MDCCLXXIII

De dispositione.

CAP. I.

SECUNDVS hic liber
 dispositionis præcepta con-
 tinebit, quæ oratori peruti-
 lia sunt, & maximè neces-
 saria. Quid enim diligen-
 ter argumenta inuenisse conferet, nisi pari
 diligentia, quæ inuenta sunt, collocentur?
 Excellentis ducis virtus non magis in di-
 ligendo fortissimè & strenuissimò quoque
 milite ad bellum, quàm in instruenda ad
 pugnam acie cernitur: & si quam in cor-
 poribus nostris, aliorum uè animalium par-
 tem permutes atq; trãsferas, licet habeat
 eadem omnia prodigium sit tamen. Et ar-
 tus etiam leuiter loco moti perdunt, quo
 uiguerunt vsus: & turbati exercitus sibi
 ipse

Quinti.
 libr 7. in
 præfa.

ipsi sunt impedimento. Sic oratio carens hac virtute, tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohaereat sibi: multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans: nec initio, nec fine proposito, casum potius quàm consiliũ sequatur. Quapropter hic liber dispositioni seruiat. Est autẽ dispositio rerum inuentarũ in ordinem distributio. Cuius in infinita questione ordo est ferè idem, qui expositus est locorum. In definita autem adhibenda sunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent. Atque eo fit, ut utamur Exordio, Narratione, Confirmatione, Peroratione. Hæ sunt enim quatuor orationis partes, per quas inuẽta distribuimus. Quarũ duæ valent ad rem docẽdam, narratio & confirmatio: ad impellendos animos duæ, principium & peroratio, de quibus sigillatim dicendum est.

De inuent. 1.

In part.

In part.

De Exordio. CAP. II.

EXordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictio-

De Inuẽ.
Quint. 1.
4 c. 1.

E S nem.

In part.

nem. Id fierit tribus maximè rebus inter
 auctores plurimos constat, si beneuolum,
 attentum, docilem auditorem fecerimus,
 quorū primus locus, id est, ut amice audia-
 mur, est in personis nostris, auditorum, ad-
 uersariorum, è quibus initia beneuolentiæ
 concilianda comparantur, aut meritis no-
 stris, aut dignitate, aut aliquo genere vir-
 tutis, & maximè liberalitatis, officij, iusti-
 tiæ, fidei, contrarijs que rebus in aduersa-
 rios conferendis, & cū auditoribus aliqua
 coniunctionis, aut causa, aut spe significā-
 da. Cicero pro C. Rabirio perduellionis reo,

Pro C.
Rabirio.

*Me cum amicitia vetusta, tum dignitas
 hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ
 vitæ perpetua consuetudo, ad C. Rabiriū
 defendendum est adhortata: tum verò ut
 id studiosissimè facerem, salus Reip. Con-
 salare officium, Consulatus denique ipse
 mihi vna vobiscum cum salute Reip. com-
 mendatus coegit: hæc autem accuratè in
 eo exordio & ornatè explicat. In oratione*

Pro P.
Sylla.

*verò pro P. Sylla sic ait: Quanquam ex
 huius incōmodis magnā animo molestiam*

capio,

capio, tamen in cæteris malis facile parior
 oblatum mihi tempus, in quo boni viri le-
 nitatē meam, misericordiamq; notā omni-
 bus quondā, nunc quasi intermissā agnos-
 cerēt, improbi ac perditī ciues edomiti at-
 que victi præcipitante Rep. vehementem
 me fuisse atque fortem, conseruata mitem
 ac misericordem faterentur. Et pro Cn. pro Cn.
Plancio.
 Plancio suam cū iudicibus coniurctionem
 significat his verbis, Nunc autē vester Iu-
 dices conspectus, & consenssus iste reficit,
 & recreat mentem meam cū intueor &
 contemplor vnumquemque vestrum: video
 enim hoc in numero neminē cui mea salus
 cbara non fuerit, cuius nō extet in me suū
 meritum, cui non sim obstrictus memoria
 beneficij sempiterna. Itaq; non extimesco,
 ne Cn. Plancio custodia mea salutis apud
 eos obsit, qui me ipsum maximē saluū vide-
 re voluerūt. At in oratione pro P. pro P.
Quint.
 Quintio vim aduersariorum & gratiam in in-
 uidiā vocat: & C. Aquilium eosq; qui in
 cōsilio ad sūt, orat atq; obsecrat, ut multis
 iniurijs iactatā atq; agitatam æquitatē in

eo tandem loco consistere atq; cōfirmari p̄
 tiantur. Intelligēter autem vt audiamur,
 & attente à rebus ipsis ordiendum est sed
 facillimè auditor discit & quid agatur, in
 telligit, si cōplectare ab initio genus natu-
 ramq; causæ, si definias, si diuidas, si neq;
 prudentiam eius impediās confusione par-
 tium, nec memoriā multitudine. Sic exor-
 ditur Cicero pro A. Cluentio: Animaduer-
 ti Iudices, omnem accusatoris orationē in
 duas diuisam esse partes: Quam distribu-
 tionē ait certum sibi esse in defensione ser-
 uare, vt omnes intelligāt nihil eū nec sub-
 zerfugere voluisse reticēdo, nec obscurare
 dicendo. Vt attente autē audiamur trium
 rerū aliqua consequemur. Nā aut magna
 quædam proponemus, aut necessaria, aut
 coniuncta cum ipsis, apud quos res agetur.
 Luculēter hunc locū Cic. tractauit in exor-
 dio nobilissimæ orationis pro domo sua:
 Quòd si vllò tēpore magna causa in sacer-
 dotū pop. Ro. iudicio ac potestate versata
 est, hæc profectò tanta est, vt omnis Reip.
 dignitas, omnium ciuium salus, vita, liber

tas aræ, soci, dij penates, bona fortuna, domicilia, vestra sapiëntiæ, fidei, potestatis cõmissa creditaq; esse videantur. Verum Quintil. 4 c. 1.
ex his, quæ proposita sunt, a iudicibus aliud pro varietate causarum desiderari palam est.

De generibus causarum.

CAPVT. III.

Genera porro causarum, plurimi quin. Quintil. 1.4.c.1.
que fecerunt, honestum, humile, dubium Cicer. 1. de inuẽ.
vel anceps, admirabile, obscurum. Sunt
quibus recte videatur adijci turpe, quod
alii humili, alii admirabili subiiciunt. Ad
mirabile autem vocant, quod est præter opi-
nionem hominum constitutum. In ancipiti
maximè beneuolum iudicem, in obscuro do-
cilem, in humili attentum, parare debemus:
nam honestum quidem, ad conciliationem
satis per se valet, in admirabili & turpi
remedijs opus est: & eo quidam exordium
in duas diuidunt partes, principium, & Ad Her. lib. 1.
insinuationem, ut sit in principijs recta be- Cic. de inuẽ. lib. 1.
neuolentiæ, et attentionis postulatio, quæ
quia esse in turpi causa genere non possit,
insinua-

Quinti
lib. 4. c. 1.
apud Her.
lib. 1. Cic.
De lib.
uenat. l. 1.

insinuatio surrepat animis, maxime ubi
causa non satis honesta est, vel quia
res sit improba, vel quia hominibus pa-
rum probetur. Et quidem quibus aduer-
sus hæc remedijs sit medendum, consiliū
ex causis sumetur. Illud in vniuersum præ-
ceptum sit, ut ab ijs quæ lædunt, ad ea,
quæ prosunt, refugiamus. Si causa labo-
rabimus, persona subueniet, si persona, cau-
sa. His etiam de causis insinuatione vten-
dum est, si aduersarij oratio auditorum
animos occupauerit, vel si dicendum apud
fatigatos est: quorum alterum promitten-
do nostras probationes, & aduersas elu-
dendo vitabimus: alterum & spe breuita-
tis, & ijs, quibus attentum fieri auditorē
docuimus. Vt uarietas etiam opportuna re-
ficit animos, & undecunque petita audi-
toris voluptas leuat tædium.

Cuiusmodi exordia esse debeant.

CAPVT. IIII.

Arist. l. 3.
rhet. c. 14
De or. 3
Quinti.
lib. 4. c. 10.

EXordia semper cū accurata, & acuta,
& instructa sententijs, apta verbis,
tum

zum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cognitio, & cōmendatio oratoris in exordio, quæ continuò cum, qui audit, permulcere atque allicere debet. Maxima autem copia exordiorū ad auditorē aut alliciendum, aut incitandum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum cōficiendos inerunt in causa: quos tamē totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primò auditorem leniter, ut iam inclinato reliqua incumbat oratio.

De vitijs exordij. CAP. V.

HÆ autē sunt vitia certissima exordiorum, quæ summopere vitare oportebit: vulgare commune, commutabile, longum, separatum, transsum contra præcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, ut convenire videatur. Commune est, quod nihilominus in hanc, quam in contrariā partē causæ potest convenire. Commutabile est quod ab adversario potest leniter mutari ex contraria parte dici. Longū est, quod pluribus verbis, aut

De in-
uēt li. 2.
ad Her.
lib. 1.
Quinti.
14. c. 3.

sentētijs, ultra quā̄m satis est, producitur. Oportet enim ut a dibus ac tēplis vestibula, & aditus, si causis proportionē rerum principia præponere. Separatum est, quod non ex ipsa causa ductū est, nec sicut aliquod membrū annexum orationi. Translatum est, quod aliud cōficit quā̄m causæ genus postulat, ut si quis docilem facit auditorem, cum benevolentiam causa desideret: aut si principio utatur, cum insinuationem res postulet. Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod eum, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docilem readit, aut, quo profecto nihil peius est, ut contra sit, facit.

De exordio quædam in genere
iudiciali. CAP. VI.

Arist. l. 4.
re c. 14.
De or 2
Quintil.
l. 4. c. 1.

DICTUM est de exordio in commune, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus in exordiando proprium est, adijciamus. Et à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligēter id curabāt, ut in genere iudi-

indiciali ex ipsis visceribus causæ sumerent exordia: iudicē conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ coniungētes, allegādo pro honestis dignitatem illi suā, pro humilibus iustitiā, pro infelicibus misericordiā, pro læsis severitatē, & similiter cætera: metū nonnunquā amovebāt, ut Cicero pro Milone, ne arma Pompeij contra se disposita putarent, laboravit: nonnunquā adhibebant, ut idem in Verrem facit. Dabant etiam operam ne ostentarent in principijs curam. Non semper autem exordio utebantur, sed in honestis, in parvis etiam atque frequentibus causis ab ipsa re omisso exordio incipiebant.

Aristot.
Rhet 1 3
cap. 14.
Quintil.
l. 4. c. 1.
Cice. de
orat. 2.

De exordio in exornatione, & deliberatione. CAP. VII.

PRæter ea, quæ de exordio dicta ingenus demonstratiuū facile transferri possūt, illud est notandū: exordia in eo esse maximè libera, ut Aristoteles existimat. Nam & longe à materia duci, & ex aliqua rei

Rhe. ad
Alex. c.
31. &
Quintil.
li. 3. c. 10

E vicinia

vicinia possunt. In deliberatione verò saepe nulla vel breuia esse debent. Non enim supplex ut ad iudicē venit orator, sed hortator, atq; auctor. Quare cum principio vitetur, proponere, qua mēte dicat, quia velit, quibus de re^o dicturus sit, debet, hortariq; ad se breuiter dicentem audiendum.

De narratione. CAP. VIII.

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituenda fidei. Oportebit autem eam tres habere res, ut breuis, ut aperta, ut probabilis sit: per quas efficitur, ut auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autē breuis narratio, si constet simplicibus verbis, & semel vnaymaginē res dicatur. Etiam si reciderimus omnia, quibus sublati neque cognitioni quicquam: neque utilitati detrahatur. Non tamē inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis vsitatis, si ordine temporum conseruato, si non interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si per-

sonis;

In part.
Quinti.
l. 3. c. 10.

Arist. l. 3
the. cap.
16.

In part.
De In-
uent l. 1
ad Her
li. 4 c. 2.

In part.
Quinti.
l. 4 c. 1.

In part.

Tonis, si temporibus, si locis ea, quæ narra-
 buntur consentient si cuiusque facti, &
 euenti causa ponitur: si testata dici videbū-
 tur: si cum hominū opinione, auctoritate, si
 cum lege, cum more, cū religione cōiuncta:
 si probitas narrantis significabitur: si anti-
 quitas, si orationis veritas, & vitæ fides. Ci-
 ceroni vehementer placet vt iucunda, &
 suavis sit narratio, eamq; suauē esse narra-
 tionē ait, quæ habet admirationes, expecta-
 tiones, exitus inopinatos, quæ interpositos
 motus animorū, colloquia personarū, dolo-
 res, iracūdias, metus, lætities, cupiditates.

In part.
 & 2 de
 orat. &
 Quinti.
 li. 4. c. 8.

Quando narratione vtendum sit.

CAPVT. IX.

In iudicijs quando vtendum esset, aut De or. 8
 non esset narratione, id erat consilij.
 Nec enim si notares esset, nec dubiū erat,
 quid gestum esset, narratio adhibebatur,
 nec si aduersarius narrauerat, nisi si resel-
 lebatur. In exornatione verò narratio
 non erit vlla, quæ necessario consequitur
 exordium, sed si qua incidit, cum aliquid

Aristot.
Rhet. 3.
cap. 16.
Cicer. in
parti.
Quinti.
li. 3. c. 8.

eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cū laude, aut vituperatione, præceptio narrandi de hoc loco petitur. Nec multū sanē saepe in deliberatione narrādū est: est enim narratio præteritarum rerū, aut præsentium: suasio autem futurarū. Priuata certē deliberatio narrationē nūquā exiget eius dūtātaxat rei, de qua dicenda sententia est, quia nemo ignorat id, de quo consulit: extrinsecus possunt pertinētia ad deliberationem multa narrari. In cōcionibus saepe est etiā illa, quæ ordinē rei docet, necessaria. Nunc ad confirmationem trāseamus.

De confirmatione CAP. X.

Arist. 3.
Rhetor.
c. 17.
De orat.
2.
De Inuē.
lib. 1. ad
Her. 1. 1.

SEquitur confirmatio in qua superēda sunt firmamentā causæ coniuñctē, & infirmandis contrarijs, & nostris confirmandis, namq; vna in causis ratio quæ dā est eius orationis, quæ ad probandā argumentationē valet: ea autē & confirmatio nē, & reprehensionē querit. Sed quia nec reprehendi, quæ cōtradiciuntur, possunt, nisi zua confirmes: neq; hæc cōfirmari, nisi illa repre

reprehēdas, id circo hęc & natura, & tra-
 ctatione, & vtilitate cōiuncta sunt. Tota Ad Her.
li. 1.
 autē spes vincendi, ratioq; persuadendi in
 hac parte posita est. Nā cū argumēta nos-
 tra exposuerimus, cōtrariaq; dissoluerim⁹
 absolutē nimirū erit à nobis oratoris mune-
 ri satisfactū. Vtrūq; igit poterim⁹ cōmode
 facere si cōstitutionē causę cognouerimus.

Quid sit status. CAP. XI.

STatus est quęstio, quę ex prima causa Quint. l.
3 c. 6.
 rum conflictione nascitur, ut sit intētio
 accusatoris: Sylla cōiurasti cum Catilina: Status
oratio-
nis pro
Sylla.
 depulsio verò defensoris: non cōiuravit: Ex
 hac prima cōflictione nascitur illa quęstio
 coniuuauerit ne Sylla cū Catilina quam
 quęstionem vel statum, vel cōstitutionē
 oratores appellāt. Stat⁹ autē appellatio di-
 titur ducta vel ex eo, quòd ibi sit prim⁹ cau-
 sę cōgressus, vel quòd in eo causa consistat.

Quot sint status. CAP. XII. Cic. in
Top. &
in part.
Quinti.
l. 3. c. 8.

CV tria sint, quę in omni disputatio-
 ne querātur, sit nec ne, quid sit, quale

fit: fit ut constitutiones quoque tres sint. Prima coniecturalis, in qua, fit, nec ne, quærimus, ut, fit nec ne insidiatus Miloni Clodius? secunda autem nominis vel finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum investigamus, ut Fuerit ne Iulius Cæsar rex an tyrannus, an dictator? tertia in qua de utilitate, honestate, æquitate disseritur, de que his rebus, quæ his sunt contrariæ, ut, Recte ne fecerit Romulus cum fratrem interfecit? Eius constitutionis partes sunt duæ, quarum una absoluta, altera assumptiua nominatur. Absoluta est, cum id ipsum quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, recte factum esse dicemus. Ea est eiusmodi: Pater filium verberavit. is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium à patre verberari. Assumptiua est, cum aliquid necessario foris assumitur, ut recte factum esse aliquid confirmemus: ut, Milo damnetur nisi foris assumat, à Clodio sibi esse factas insidias. Hæc tres constitutiones et in exornatione, et in deliberatione, & in iudicio reperiuntur.

ad Her.
 l. 1. Cic.
 de inuē.
 lib. 1. &
 Quinti
 17. c. 5.

De ratione, firmamento, & iudicatione. CAPVT. XIII.

Rationem appellant oratores eam, quae
 affertur à reo depellēdi criminis cau-
 sa, quae nisi esset, quod defenderet non ha-
 beret: firmamentum autē quod contra ad
 labefactandā rationem refertur, sine quo
 accusatio stare nō potest. Ex rationis autē,
 & firmamēti cōflictione, & quasi concur-
 su, quaestio exoritur quaedam, quam iudi-
 cationem appellat, in qua, quid deueniat
 in iudicium, & de quod sceptetur, quari
 solet, hoc modo: Orestes cum confiteatur
 se interfecisse matrem, nisi attulerit ratio-
 nē, peruertit defensionem: et eo affert eam:
 Illa enim, inquit, patrem meum occiderat.
 Tum contra rationem defensoris firmamē-
 tum ab accusatore subijcitur, hoc modo:
 Sed non abs te occidi tamen, neq; in dem-
 natam pœnas pēdere oportuit. Ex coniu-
 ctione rationis & firmamenti iudicatio
 constituitur, hoc modo, Cum dicat Orestes
 se patris vltiscendi causa matrē occidisse,

Cice. in
 par.
 ad Her.
 lib. 1.
 De in-
 uēt li. 1.
 Quinti.
 l. 3. c. 17

rectum ne fuerit à filio sine iudicio Clitens
 nestram occidi? Ergo hac ratione iudica-
 tionem reperire conuenit, ad quam omnē
 rationem totius orationis conferri oportet.
 Cicco, in
 par. bit. Nam primus status diffusam habet
 questionem, rationum verò & firmamen-
 torum contentio adducit in angustum dis-
 ceptionē. Ea in coniectura nulla est, ne-
 mo enim eius quod negat factum, rationē
 aut potest, aut debet, aut solet reddere.
 Itaque in his causis eadem & prima quæ-
 stio, & disceptatio est extrema.

Quo statu quæstio, quæ in scripto
 existit continetur. CAP. XIII.

Cicco, in
 top. Quinti.
 l. 7. c. 6.
 De in-
 uent. 1.

SÆpe ex scripti etiā interpretatione exi-
 stit contentio, quod quatuor modis po-
 test contingere. Aut enim defenditur non
 id scriptum dicere, quod aduersarius uelit,
 sed aliud: id autem contingit cū scriptum
 ambiguum est, ut duæ differentes sententiæ
 accipi possint. Tum opponitur scripto vo-
 luntas scriptoris. Tū scripto scriptum con-
 trariū assertur: aut ex eo quod scriptū est,
 aliud

aliud quoque, quod scriptum non est ducimus. Ita sunt quatuor genera, quæ contro-
 uersiam in omni scripto facere possunt, am-
 biguū, discrepantia scripti & voluntatis,
 scriptura contraria ratiocinatio. *Ambi-
 guū* hoc modo. Testamento quidam iussit
 poni statuam aureā hastam tenentē: quæ-
 ritur, Statua hastam tenēs, aurea esse de-
 beat, an hasta aurea in alterius statua ma-
 teria. Ex discrepantia verò scripti & vo-
 luntatis eiusmodi oritur, controuersia. Lex
 est, Peregrinus si murū ascenderit, capite
 puniatur: cū hostes murum ascēdisset, pe-
 regrinus eos depulit, petitur ad supplitiū,
 ille voluntatē allegat scriptoris. Ex contra-
 riis scripturis hoc modo existit cōtētio: lex
 est, Vir fortis optato præmiū, quod volet:
 & altera lex est, Magistratus ab arce ne
 discedito: Magistratus qui fortiter egit,
 optat hoc præmiū, ut ab arce liceat disce-
 dere: lex illi posterior opponitur, ipse verò
 priore se tuetur. In ratiocinatione verò
 queritur, an ubi propria lex nō est, simili
 sit utendū? ut Lex est, lanas Tarēto uehere

Quintil.
l. 7. c. 10.

Idem l.
7. cap. 7.

Idem l.
7. c. 8.

Idem l.
7. c. 9.

non liceat: quidā oues vexit, & si nulla lex certa est, quæ factū eius nominatim prohibeat, tamen illa, quæ similis est, accusatur. Itaq; ex eo, quod certum est, id, quod incertum est ducit hæc controuersia: quod quoniā ratiocinando fit, nomen etiā ratiocinationis accepit. Hæc quatuor controuersiarum genera, quæ in scripto nascuntur, semper in qualitatis statum cadere cum Cic. debemus existimare, ut in primo genere status sit, *Vtram æquum sit ex differentibus sententijs accipi: in secundo verò, Verba ne plus an sententia valere debeant, in tertio, Vtram legem sequi sit iustius: in quarto, Oporteat ne legē similem ad factum, quod venit sine lege in iudicium, accommodare.*

Quomodo status tractetur.

CAPVT. XV.

Iudicatio cum est constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumentationes repertæ ex inueniendi locis coniiciantur, quod satis est ei, qui videt, quid in quocūq; loco lateat, quicūq; illas locos tāquam

De in-
uēt. 7.
Quint. 1.
3. c. 13.

thesauros aliquos argumētorum notatos
 habet. Quibus in mēte, & cogitatione de De or. 2
 fixis, & in omni re ad dicendum posita ex
 citatis, nihil erit quod in vlllo dicēdi genere
 oratorem possit effugere. Diligenter tamē
 ordinem, collocationemque argumen-
 torum attendet, & curabit, ut firmissimum
 quodq; sit primum, dum ea, quæ excellāt,
 seruentur ad extremum. si quæ erunt me-
 diocria [nam vitiosus nusquam esse oportet
 locum] in mediam turbam cōijciantur.
 Reliquum nunc est, quando de argumen-
 torum locis & causarum cōstitutionibus
 dictum est, ut rationē, qua expoliuntur ab
 oratore argumenta, quorum propria sedes
 est in confirmatione accuratè doceamus.

De argumentatione. CAP. XVI.

ARgumentatio est argumenti vel ex- Art. 1. 2
rhe. c. 6.
Cicc. in
par.
Cicer. 10
1. de in-
uent. 1.
Quint. 1.
5. c. 12.
 plicatio, vel artificiosa expolitio. Sed
 ea cōficitur cū, ex locis, de quibus superiori
 libro dictum est, aut certa, aut probabilia
 sumpseris, ex quibus id efficias, quod aut
 dubiū, aut minus probabile per se videtur:
 dubijs

Idem li.
§. 6. 10.

dubijs enim probari dubia quomodo possunt? Pro certis autē habemus primū, quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus, deinde ea, quæ communi hominum opinione, atq; sententia sunt cōprobata: ut afficiēdos esse honore parentes. Præterea, quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione, si non omniū hominū, eius certē ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt. Si quid inter vtramq; partē conuenit: si quid probatū est, deniq; cuiuscunq; aduersarius non contradicit. Probabilium autē genera sunt tria, vnum firmissimum, quod serè accidit, ut, liberos à parentibus amari: alterum velut propensius, cum qui rectē valeat, in crastinū veruēturum: Tertium tantū non repugnans, in domo furtū factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandū verò id, quod est dubiū, hoc modo id, quod probabile est, potest adhiberi, sit dubium, an Catilina cōiurarit, sumatur illud, quod credibile est: Homines æris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes, & sumptuosos, facile adducit, ut coniurent:

Iam ea quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissimè expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio, de cuius quatuor partibus ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplo breuiter & enucleatè differemus.

De ratiocinatione. CAP. XVII.

Ratiocinatio, quæ & syllogismum, & epicheirema Græci vocant, constat propositione, cū qua eius ratio iungitur, deinde assumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet, emanet ratiocinationis. Propositionis verò approbatio est, per quam breuiter id, quod expositum est, rationibus firmatū probabilius, & apertius sit. Assumptio, per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Assumptionis approbatio, per quam id, quod breuiter sumptum est, rationibus firmatur.

Cic. de
inuent. li.
1.
Quintil.
l. 5. c. 14.
ad Herē.
lib. 2.

Complexio, per quã id, quod conficitur ex
 omni argumētatione breuiter exponitur,
 hoc modo, ſu propositio: Melius gubernã-
 tur ea, quæ conſilio geruntur, quam quæ
 ſine conſilio adminiſtrantur: deinde ſubij-
 ciatur ratio, Exercitus enim is, cui præ-
 poſitus eſt ſapiens imperator omnibus par-
 tibus commodius regitur, quàm is, qui
 ſtultitia & temeritate alicuius adminiſ-
 tratur. Assumptio deinde ponitur, Nihil
 autem omnium rerum melius quàm om-
 nis mundus adminiſtratur. Assumptioni
 probatio adiungitur: Nam & ſignorum
 obitus, & ortus deſinitum quẽdam ordi-
 nem ſeruant, & annuæ commutationes
 non modo ſemper eodẽ modo fiunt, verum
 ad utilitates quoq; rerum omnium ſunt ac-
 commodatæ. Tertio loco inducenda eſt
 complexio, quæ id inſert, quod ex ſuperio-
 ribus partibus cogitur, hoc modo: Conſilio
 igitur mundus adminiſtratur. Hæc vbe-
 rius & doctius dicantur in oratione, ſed
 præcipiendi ratio hanc ſimplicem, & aper-
 tam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis.

CAP. XVIII.

EX supradictis manifestum est, nihil referre siue tripartitam, siue quinque partitam partes esse hanc argumentationem. Commoditor tamē illa partitio videtur esse, qua in tres partes distributa est, quod fit si propositionem & eius rationem vnam partem existimemus: alterā verò assumptionem, & eius exornationem: at si separet propositionem à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinque partes distributa erit. Cum propositio ex se intelligitur sine ratione assumenda est. Assumptio etiam cū perspicua est, nullius approbationis indiget. Quod si & propositio & assumptio perspicua sint, utraq; approbatione preterita ratiocinationem conficiemus hoc modo: Sumopere virtus expetenda est. At prudentiam esse virtutem in confesso est: Sumopere igitur prudentia expetenda est. Vitare autem similitudinē, quae satietatis est mater, poterimus non semper à propositione

Cice. II
 1. de in-
 uent.

Quint. II
 5. c. 14.

Cice. de
 inuent.

Cice. in
 par. & li
 br. 1. de
 inuent.

ordien

ordientes, sed interdum à complexione,
ab assumptione nonnunquam.

De Enthymemate. CAP. XIX.

Arist. I.
Rhe. c. 4.
Quinti.
li. 5. c. 10
& 14.

Enthymema est imperfectus syllogismus, vel ut alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est, ex tribus igitur eius partibus si una prætereatur, bipartita fit argumentatio, quæ est enthymema, ut, Omnes artes sunt expetenda, igitur expetenda est eloquentia. Intellegitur enim assumptio. Propositione verò præterita fit enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars: igitur est expetenda.

Quint
l. 5. c. 14

Optimum autem videtur enthymema quod fit expugnantibus, quòd etiam solum enthymema quidam vocant, non quòd non omnis argumentatio bipartita proprio nomine enthymema dicatur, sed ut Homerus propter excellèntiam commune poetarum nomen effecit apud Græcos suum: sit cum omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs cõficiatur, acutissima, sola propriè nomen

Cice. in
top.

commune possidet. Eius generis est illud Cic. Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud Micipsæ ad Iugurtham apud Sallustium. Quem alienum fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymema te sæpius utuntur oratores, quàm ratiocinatione: quod mox Aristotelem, ut enthymema syllogismum oratorium esse diceret. Enthymema Quintilianus cõmentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur. Alii propterea credunt bipartitam argumentationem enthymema appellatam, quòd in animo remaneat condita illa pars, quæ silentio est præterita.

Pro Mil.

In Iugurth.

 Libr. 1.
 Rhet. c. 2.
 & lib. 1.
 post. c. 1.
 Lib. 5. c.
 10.

De inductione. CAP. XX.

INDUCTIO est oratio, quæ rebus non dubijs captat assensionem auditorum, quibus assensionibus facit, ut illis dubia quædam res propter similitudinem earum rerum,

 Cice. Rhet.
 1. de inuentione.

G. quibus

In Top. quibus affeaserint, probetur: vel, Inductio
 est argumentatio, quæ ex pluribus collatio-
 Quint. l. nibus peruenit, quo vult, hoc modo: Quod
 5 c. 11. pomum generosissimum? puto quod opti-
 mum: & equus? qui velocissimus: & plu-
 ra eundem modum. Deinde: cuius rei
 gratia illa proposita sunt: Ita hominum,
 non qui claritate nascendi, sed qui virtute
 maximè excelleret, erit generosissimus. Hoc
 genere argumentationis plurimum So-
 Aristor. crates usus est, propterea quod nihil afferre
 13 libr. ad persuadendum volebat, sed ex eo, quod
 Meta. c. sibi ille dederat, qui cum disputabat, ali-
 4. quid conficere malebat: quod ille ex eo,
 Cice. de quod iam cōcessisset, necessario approbare
 inuēt. 1. debebat. Sed in oratione perpetua dissi-
 mile est. Etenim sibi ipsi respondeat orator.
 Poetæ uehemēter inductione delectantur:
 Virgilius inducit Æneam à Sybilla peten-
 tem, ut iter doceat ad patrem oratione
 fictis, illa quidem fabulis plena, sed qua
 nihil esse possit, vel blandius, vel magis
 artificiosum: in qua hæc est inductio:

Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus,
 Threicia fretus citbara, fidibusq; canoris:
 Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
 Itq; reditq; viam toties. Quid Thesea? magnum
 Quid memorè Alciden? & mi gen^o ab Ioue summa.

Lib. 6.
 Encl.

Sed maximè omnium eam frequentauit
 Ouidius, apud què & multa & præclara
 sunt exēpla: nos vno erimus contenti. Pro-
 bat ille ad consolandam vxorem hac indu-
 ctione, asperas res & tristes segetē, ac ma-
 teriam esse gloriae.

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple
 Ardua per præceptis gloria vadit ter.

Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset
 Publica virtutis per multas pectata via est.

Ars tua Tiphys acet, si non sit in æquore fluctus:
 Si cecidant homines, tuus prope iacet.

Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,
 Apparet virtus, arguiturq; malis.

Hoc in genere duo sunt diligēter cauēda,
 primū vt illud, quod inducemus pro si-
 militudine, eiusmodi sit, vt sit necesse cōce-
 di. Deinde vt illud, cuius confirmandi cau-
 sa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res
 quasi non dubias ante induxerimus.

Trist. L. 4.
 clc. 3.

De exemplo. CAP. XXI.

Aristot.
Rhet. 1.
c. 2. & li.
2. c. 20.
Quinti.
li. 5. c. 11

Exemplum est inductio imperfecta, vel quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone Negant: intueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem esse occisum fateatur: in qua tandem Vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen Po. Ro. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectã fateretur. Aliqui Aristotelem summum in omni scientia virum temere ausi sunt reprehendere, quòd exēplum genus argumentationis fecerit. sed magnus ille vir & acutamente præditus, maius quiddam perspexit: nimirum exemplum esse argumentum quidem à similitudine sed in argumentatione positum efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autē esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid vel ponatur.

Locis supra dictis. & l. 2. prior. ca 24. & li. 1. post. cap. 1.

ponatur, vel intelligatur: in exemplo verò ex vna re singulari alia inducatur. Vnde fit vt sit. quartum argumētationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema à syllogismo disiungitur.

De Epicheremate. CAP. XXII.

Quamuis argumentationis partes omnes sint tam expositæ, tamen operæ precium fuerit, quid epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare. Nam authores, & quidem grauissimi eorum mentionem fecerunt. Ea vbi explicata fuerint, facile intelligitur, cur nouæ argumētationis partes non debeant existimari.

Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem vocant, nonnunquã eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellauit, de qua paulò antè dictum est. Aliquando etiam epicherema vocat breuiter cōprehensam ratiocinationem, cuius omnes partes in vnã cōferuntur, hoc modo: Sine causa dominum seruus accuset? Similis enim est loc^o apud

Quinet.
l. 5 c. 14.

Ciceronem pro rege Deiotaro, quē seruus apud Cæsarem accusabat: En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Vbi debemus argumentum Epicheeremate inclusum & inuolutū est. Erit autem absoluta ratiocinatio si hoc modo euolueris: Sine causa non debet dominum seruus accusare: hic medicus est seruus Deiotari: non igitur debet sine causa dominum accusare.

De Sorite. CAPVT. XXIII.

Sorites contrā multas argumentationes acernatim cōuoluit, atq; complectitur, vnde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit de eo in libro de diuinatione his verbis: Si necesse sit, inquit, Latino verbo liceat, acerualē appellare: sed nihil opus est: vt enim ipsa philosophia & multa verba Græcorum, sic sorites satis Latino sermone tritus est. Pulchrum in primis est eius exemplum apud eundem Ciceronem: Atque si etiam hoc natura præscribit, vt homo homini quicunq; sit, ob eam ipsam causam, quod

lib 2.

Offic.

quòd is homo sit, consultum velit: necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. Quod si ita est, una continemur omnes, & eadem lege naturæ: idque ipsum si ita est, certe violare alterum lege naturæ prohibemur: verum autem primum, verum igitur, & extremum. Sed apertissime concludit sorites ille, qui est in quinta Tusculana, propositum enim erat probare: Quod esset honestum, id solum esse bonum, id autem sic probat: Etenim quicquid sit, quod bonum sit, id expetendum: quod autem expetendum, id certe approbandum, quod verò approbandum, id gratum, acceptum, habendum: Ergo etiam dignitas ei tribuenda est. Bonum igitur, omne laudabile. Ex quo efficitur, ut quod sit honestum, id sit solum bonum. In quo sorite cum per sex quasi gradus ad complexionem perueniatur, quinque rationationes incluse sunt. Sed hoc argumentandi genus sæpe solet esse fallax atque captiosum, dum enim minutatim & gradatim multa adduntur, periculosissima

In 5. Tu
scul.

Cicero in
Acad.

respondenti tela texitur, retexere igitur oportet; & seorsum singula cōsiderare, sic facilius vniuersa frangentur. In hoc disputandi genere frequentes fuerunt Stoici, & Zeno qui eorum inuentor, & princeps fuit. Sed maximè omnium illo delectatus dicitur Chrysippus, ut Socrates inductione.

Perſiu.
Saty. 6.

De Dilemmate. CAP. XXIII.

De inuent 1.
De orat.
6.

Dilemma est, in quo vtrum concesseris reprehenditur. Cicero patriam cū Catilina sic agentem inducit: Quam obrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus ne opprimar: si falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Et in epistola ad Quintū fratrem. Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas. Si autem exorabiles, summa leuitas. Dictum est autem dilemma, quod ita vtrinque premat, ac vrgeat, ut ex altera parte capiat aduersarium, quade causa cornutus etiam syllogismus vocatur: sic enim argumentationis cornua in eo disponuntur, ut qui alterum effugerit, in alterum incurrat. Cicero

De Inuent.
lib. 1.

com-

complexionem appellat. Ea si vera est, nunquam reprehendetur: si falsa duobus modis diluetur, aut conuersione, aut alterius partis infirmatione. Cum videre, inquit Varro apud Ciceronē, philosophiam Græcis literis diligentissimè explicatam, existimauit, si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent Græcis literis eruditi, Græca potius, quàm nostra lecturos: si à Græcorum artibus & disciplinis abhorrerent, ne hæc quidem curaturos, quæ sine eruditione Græca intelligi non possunt: Itaque ea scribere nolui, quæ nec indocti intelligere possent, nec docti intelligere curarēt. Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit, hoc modo: Imò verò & Latina legent, qui Græca non potuerunt, & qui Græca poterunt, non contēnent sua. Veterum scriptis celebrata est conuersio ea, qua Euatlus discipulus Protagoræ præceptoris dilemma elusit. Alterius partis infirmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessarium, tamē in doctis latine scribēdo consuli debere.

In Acad.

Gellius.
li c. 10.

Non est autem, cur quisquam existimet
 complexionem genus esse argumētationis
 à quatuor illis, de quibus supra dixi, di-
 uersum. Est enim ratiocinatio imperfecta,
 quæ à duabus partibus cōtrarijs ducitur,
 cui si assumptionem subiunxeris, efficies
 ratiocinationē perfectam, hoc modo: Si im-
 placabiles sunt iracundiæ, summa est acer-
 bitas: si autē exorabiles, summa leuitas:
 Sed vel implacabiles sunt iracundiæ, vel
 exorabiles: igitur in illis summa est acer-
 bitas, vel summa leuitas.

De Confutatione. CAP. XXV.

EXpositis generibus argumentationū,
 reliquum est, ut rationem, qua resu-
 tanda ac reprehendenda illæ sunt, osten-
 damus. Refutatio dupliciter accipi po-
 test. Nam & pars defensoris tota est posi-
 ta in refutatione: & quæ dicta sunt ab ad-
 uersario debent utrinq; dissolui, & hæc est,
 propriè reprehensio, quam cum confirma-
 tione, usu, & natura, & tractatione con-
 iunctam esse diximus. Est autē reprehensio,

Quinti
 L. 5. c. 13.

Cic. li. 2.
 de orat.

per-

per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem utetur, quo utitur confirmatio: propterea quòd quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed ut facilius ea, quæ contradicentur, diluere, aut infirmare possimus, obseruare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicue falsum erit: ut Pro Cluentio Cicero eum, quæ dixerat accusator opoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verissimilibus sumpta sunt. Primum dubia sumpta esse pro certis, deinde etiam in perspicue falsis eadem posse dici. Tum ex ijs, quæ sumpserint non effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad singula, sic vniuersa facilius frangentur.

De inuentione
uēt. l. 1. a.Quint. l.
5. c. 13.Cicc. in
par.

Quomodo sint argumentationes oratoriae tractandæ.

CAP. XXVI.

Arist. 1. 3
Rhetor.
cap 17
Quintil.
l. 5. c. 14.

IN oratione in sunt aliquando & oratio
 incinationes breuiter conclusæ & aperta
 enthymemata, & inductiones, atq; exēpla
 subtili quadam & breui oratione compre
 hensa. Quod vt reprehendendū non est, ita
 diligētissimè est curandum, ne syllogismo
 rum, & enthymematū turba conferta ora
 tio sit: dialecticis enim disputationib⁹, quā
 oratorijs actionib⁹ erit propior ac similior,
 quod lōgè aliter esse debet. Locuples enim
 & speciosa vutresse eloquentia: quorū ni
 hil consequetur si conclusionibus certis &
 crebris, & in vnam prope formam caden
 tibus cōsisa, & contemptū ex humilitate,
 & odium ex quadam seruitute, & ex co
 pia satietatem, & ex amplitudine fastidiū
 tulerit. Feratur igitur nō semitis, sed cam
 pis: nō vti fontes angusti fistulis colligūtur
 sed vt latissimi amnes totis vallibus fluat:
 ac sibi viā, si quando non acceperit, faciat.

Cice. in
par.

Ad.

Adhibeatur in argumentando varietas,
 & iucunda quædam distinctio: figuris ver-
 borū, & ornamentis sententiarum argu-
 mentatio expoliatur. Quo fuerit enim vbe-
 rior, ac suavior, eo etiam erit credibilior.
 Nunc sequitur vt de peroratione dicamus.

De peroratione. CAP. XXVII.

EXTREMA pars orationis est peroratio, Arist. 3.
 quæ diuisa est in duas partes, amplifi- Rhetor.
 cationem, & enumerationem. Augendi cap. 19.
 autem, & hic est proprius locus in pero- Cicer. in
 rando, & in ipso cursu orationis declina- part.
 tiones ad amplificandū dantur, cōfirmata
 re aliqua aut reprehensa. Omnes enim affe Quint. 6.
 ctus etiā si quibusdā videntur in proœmio c. 1.
 atque peroratione sedem habere in quibus
 sanè sunt frequentissimi, tamē alie quoq;
 partes recipiunt, sed breuiore, vt cum ex
 his plurima sint reseruanda. At hic si vs-
 quam totos eloquētiae aperire fontes licet:
 hic deniq; efficiendum est oratori, vt non
 modo auditores qui sua sponte sedant, &
 quo impellit ipse, inclināt atq; propēdent,
 penitus

penitus incitetur, sed ut quietos etiam & languentes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte à bono poeta dicta est Flexanima, atq; omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem & repugnantem, ut imperator bonus ac fortis, capere possit. Quod usq; eo magnum est atq; preclarum, usq; eo admirabile, ut in eo penè sint omnia. Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde conducunt. Sed illud caput est, in quo optimi & grauisissimi autores una voce consentiunt, ut omnes animi motus, quos orator adhibere volet auditoribus, in ipso oratore impressi sint atq; iusti. Neq; enim facile est perficere ut incitentur alij, nisi is, qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult, permoueatur. Ut enim nulla materies tam facilis ad exar descendum est, quæ nisi admoto igni, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam vim

oratoris

Cic. de
Orat. 2.
Quinti.
L. 6 c. 2.
Hora. in
art. poet

oratoris parata, quæ possit incēdi, nisi in-
 flāmatuſ ipſe ad eam, & ardēs acceſſerit.
 Primum eſt igitur vt apud eum, qui dicit,
 valeant ea, quæ valere apud auditores vo-
 let: afficiaturque priuſquam afficere co-
 netur. Nihil autē opus eſt ſimulatione &
 fallacijs, vt toties omni animi motu con-
 citetur orator. Ipſa enim natura oratio-
 nis eius, quæ ſuſcipitur ad aliorū animos
 permouendos, oratorē ipſum magis etiam
 quam quēquam eorum, qui audiunt, per-
 mouet: Mirā etiā vim habet in hoc ipſum
 imagines rerum abſentium ita complecti
 animo, vt eas cernere oculis, ac præſentes
 habere videamur, vas quiſquis bene con-
 ceperit, is erit in affectibus potentiffimus.
 hæc, quæ dicta ſunt, vera eſſe indicant
 multæ Ciceronis perorationes, vt pro Mē-
 lone, vbi ait: Sed ſinis ſit: neqſ enim præ-
 lacrymis iam loqui poſſam, & hic ſe la-
 crymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio
 Poſthumo: Sed iam quoniam, vt ſpero,
 fidem, quam potui, tibi præſtiti Poſthu-
 me, reddam etiam lacrymas quas debeo.

Quint.
 6. c. 7.

Pro Mē-

Pro C.
 Rabirio
 poſthu-
 mo.

Et

Et paulò post: lam indicat tot hominum
fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor de-
bilitat, includitq; vocem. Alijs autẽ affe-
ctibus, aliæ eiusdem perorationes sunt ple-
næ. Enumeratio autẽ nonnunquam lau-
datori, suasori nõ sæpe, accusatori sæpius,
quàm reo est necessaria. Huius tempora
duo sunt: si aut memoriæ difidas eorum
apud quos agas, vel interuallo tẽporis, vel
longitudine orationis, vel si frequẽtatis fir-
mamentis vim est habitura causa maiore:

Cicer. in
part.

Quinti.
l. 6. c. 1.

Quæ autem repetimus, quàm breuissimè
dicẽda sunt, & quod Græco verbo patet,
decurrendum per capita. Nam si morabi-
mur, non iam enumeratio, sed altera quasi
fiet oratio. Quæ autẽ enumeranda erunt,
cum pondere aliquo dicenda sunt, & ap-
tis excitanda sententijs, & figuris vtiq;
varianda: alioqui nihil est odiosius recta
illa repetitione, velut memoriæ auditorũ
diffidentis. Est etiam in enumeratione
vitandum, ne ostẽtatio memoriæ suscepta
videatur esse puerilis.

Cice. in
par.

Cæsar
auctor
Cic. in
Bruto.

dicamus. De ratione puri, dilucidique sermonis, & si permagni eam facere debemus, cum verborum delectus origo sit eloquentiæ, locus hic præcipiendi non est. Nã traditur literis, doctrinãq; puerili, & consuetudine sermonis quotidiani, & lectione veterum oratorum, & poetarum confirmatur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiæ cõtinetur, explicemus: quæ duæ partes, illustrandæ orationis ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarum altera dici postulat ornatè, altera aptè, hæc habet vim, ut si quàm maximè iucunda, quàm maximè in sensus eorum, qui audiunt, influat, & quàm plurimis sit rebus instructa.

De orinatu. CAPVT. III.

Ornatur igitur oratio genere primũ, & quasi colore quodã & succo suo, nã ut grauis, ut suavis, ut erudita sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polita, ut sensus ut dolores habeat quantũ opus sit, non est singulorum articulorũ, in toto spectantur

Artif. 3.
Rhetor.
cap. 7.
3 De or.
nat.

Hora. in
art. poet

hæc corpore. Genus igitur dicēdi est eligē-
dū, quod maximè teneat eos, qui audiant
& quod nō solū delectet, sed etiam sine sa-
tietate delectet. Sed volēti ornatè dicere
diligētissimè sylua rerū primū, sententia-
rumq̄s cōparanda est. Rerū enim copia ver-
borū copiā gignit. & si est honestas in reb̄
ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natu-
ra quidā splendor in verbis, facileq̄s suppe-
ditat omnis apparatus, ornatusq̄s dicendi.

De ornatu orationis. CAP. III.

Cice. 3.
de orat.
in par.
Quinti.
l. 8. c. 3.

OMnis oratio cōficitur ex verbis quo-
rū primū nobis ratio simpliciter vidē-
da est deinde cōiūctē. Nā est quidā ornat⁹
oratiōis qui ex singulis verbis est alius, qui
ex continuatis cōiūctisq̄s cōstat. Ergo vte
mur verbis, aut ijs quæ propria sūt et certa
quasi vocabula rerū penè vna nata cū reb̄
ipsis, aut ijs quæ nouamus & facimus ipsi.

De verbis simplicibus. CAP. V.

3 de or.
In part.
Quinti.
l. 8. c. 3.

Verba simplicia natura sunt, alia cōso-
nantiora, grandiora, leuiora, & quo
dant

dam. . . do nitidiora, alia contra. Consonan-
 tiora enim sunt, quaquam moderatio, &
 concertare, quam, & si, modestia, & cōfli-
 gere. Grādiora immanis, cōtrucidare, opti-
 mus, officiosissimus, quā hęc, magnus, ne-
 care, bonus, officiosus. Nitidius etiam bos,
 quā vacca, Vt syllabę autē ē literis me-
 lius sonantibus clariores sunt: ita verba ē
 syllabis magnis vocalia: & quo pl^o quęq;
 spiritus habet, eo pulchrior: & quod facit
 syllabarū, idem verborū quoq; inter se co-
 pulatio, vt aliud alij iunctū melius sonet.
 In vniuersum quidē optima simpliciū cre-
 duntur, quę que maximē exclamāt, aut so-
 no sunt iucūdisima. Et honesta quidē tur-
 pib; nec semper nec sordidis vnquā
 in oratione erudita locus. Clara verò, ac su-
 blimia materię modo cernēda sunt. Quod
 enim alibi magnificū, tumidum alibi: &
 quę humilia circa res magnas, apta circa
 res minores videntur: & sicut in oratione
 nitida notabile est humiliter verbū, & ve-
 lut macula, ita ā sermone tenui sublimē,
 nitidū que discordat, sic que corruptū, quia

Cic. &
 Quinti.
 ex Arist.
 3. Rhet.
 1.3. c. 7.

in plano tumet. Sed ferè auriū quodā iudicio sunt ponderāda, in quo consuetudo etiā bene loquendi valet plurimū. Sed quoniā tria sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandā, atq; exornandā orationē, aut inusitatū verbum, aut nouatū, aut translatum de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. CAP. VI.

De o-
rator.
I N usitata sunt prisca ferè ac vetusta, & ab vsu quotidiani sermonis iā diu intermissa, quæ sunt poetarū licentiæ liberiora quam oratorum, eorūq; ornamento acerrimè iudicij P. Virgil. ~~unicū est vsus~~, Olli enim, & quia nam, & pone, pellucet, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilē arti auctoritatem. Habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem, si rarò etiam & in loco adhibeatur. Neq; enim est, cur illud quisquam fugiat dicere, ut Cælius, sobolem, aut effari, aut nuncupari, & alia multæ: quibus loco positis grandior, atque antiquior oratio sæpe videri solet.

De verbis nouis. CAP. VII.

Nouantur autē verba, quæ ab eo, qui di-
 cit, ipso gignuntur, ac fiunt, aut simili-
 tudine, aut imitatione, aut inflexione, aut
 adiunctione verborū. Similitudine: vt syl-
 lurit, à Cicerone formatū est. & ab Asinio,
 fimbriaturit, ad similitudinē verbi proscri-
 pturit: & à Liuiio, sobolescere, ab Horatio,
 iuuenescere, à Virgilio lētescere, & ignes-
 cere dictū est, vt feruescere. Imitatione fa-
 cta sunt tinnio, rugio, clangor, murmur,
 aliaq; permulta. Inflexione, vt à bibo bi-
 bosus, inflexit Laberius Mimographus.
 Adiunctione versutiloquus, & expecto-
 rare, nouauit Ennius. Sed Græcis magis
 concessum est fingere, audendū tamen ali-
 quando, & si quid periculosius finxisse vi-
 debimur, quibusdam remedijs præmuniē-
 dū est, Vt ita dicam, Si licet dicere, Quo-
 dāmodo, Permite mihi sic dicere. In quo
 non falli iudicium nostrū, sollicitudine ipsa
 manifestū erit. Nunc quoniam de verbis
 inusitatis & nouis dictū est, de tropis, nā
 illis verba transferuntur, exponamus.

De or-
rat.Ad Arti-
li. 9. in
epist. 12.Dec. 3.
lib. 9.Lib. 4.
car. ode.7.
Georg.2 & Æ-
nei. 9.Quint L.
8. c. 3.Hor. 2. in
art. poet.

De tropis. CAP. VIII.

Quinti.
li. 8. ca. 6
& lib. 9.
cap. 1.

TRopus est verbi, vel sermonis à propria significatione in aliam cū virtute mutatio: ut cū dicimus, lætas segetes, verbum lætus, à propria significatione, qua lætos homines dicimus, ad segetes cū virtute transfertur. † Sunt autem tropi numero undecim. In vno verbo septē, Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis. In oratione verò quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, & Hyperbole: de quibus tametsi nondum de eo dicamus ornatu, qui ex ~~compositis~~ continuisq; verbis constat, breuiter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur.

De Metaphora. CAP. IX.

Aristot.
Rhetor.
li. 2. c. 2.
Quinti.
li. 8. c. 6.
3. de or.
autor ad
Her. l. 4.

Incipiamus igitur ab eo, qui cū frequentissimus est, tū longe pulcherrimus, translatione dico, quæ Metaphora Græcè vocetur. Latissimè enim patet. Eam necessitas genuit inopia coacta, & angustiis,

post

post autē delectatio iucunditasq; celebra-
uit. Nam ut vestis frigoris depellēdi causa
reperita primò, post adhiberi cœpta est ad
ornatum etiam corporis, & dignitatē: sic
verbi translatio instituta est inopiæ causa
frequentata delectationis. Est autē trans-
latio cū verbum in quandā rē transfertur
ex alia, quod propter similitudinē rectē vi-
detur posse transferri. Id facimus aut quia
necesse est, aut quia significatius, aut quia
decentius. Nam gemmare vites, luxuriam
esse in herbis, lætas segetes etiā rustici ne-
cessitate dicunt. Oratores durum hominē
aut asperum. Non enim propriū erat, quod
darent his affectionibus nomen. Iam incē-
sum ira, inflāmatū cupiditate, & lapsū
errore, significandi gratia. Nihil enim ho-
rū suis verbis, quā his acersitis magis pro-
priū erat. Illa ad ornatum, lumē oratio-
nis, & generis claritatē, & concionū pro-
cellas, & eloquētiae flumina, ut Cicero pro
Milone Clodium fontē eius gloriæ vocat,
& alio loco segetem, ac materiam. Illud
autē admirandum videtur, quid sit quòd

Ad Her.
lib. 4.Quinti.
li 8. c. 6.

Pro Mil.

De orat.
3.

omnes translatis, & alienis magis delectantur verbis, quam proprijs & suis. Nam si res suū nomē, & propriū vocabulum non habet, vt pes in naui, vt in vite gēma. necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere: sed in suorū verborum maxima copia, tamē homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Causam autē illa est, quod translatio est similitudo ad vnū verbum contracta, similitudine autē mirificè capiuntur animi. Eo tamē distat, quod illa cōparatur rei, quam volumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Cōparatio est, cum dico fecisse quid hominē, vt leonē, Translatio, cum dico de homine, leo est.

Quotuplex sit translatio. CAP. X.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionē à Catone allatrari solitum refert. In anima pro alijs generis eiusdē sumuntur, vt, concentu virtutum nihil est suauis. Aut pro rebus animalibus in anima, vt.

Arist. 6.
Top c. 2
& Rhet.
3. c. 4.
Quint. 1.
8 c. 6. &
Cicer. 1
de orat.

Arist. 3.
Rhetor.
c. p. 2. &
10. & 11.
Quinti
1. 8 c. 6.
Dec. 4.
lib. 7.

Duo fulmina belli

Ænci. 6.

Scipiadas

Aut contra.

Sedet in scius alto

Ænci. 2.

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas
quæ audaci & proxime periculum trans-
latione tolluntur, cum rebus sensu caren-
tibus actum quendam & animos damus,
qualis est.

Pontem indignatus Araxes,

Ænci. 8.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Pro Lig.
Tubero destrictus in acie pharsalica gla-
dius agebat? cuius latus ille mucro pe-
tebat? ~~qui sensus erat armorum tuo-~~
rum? In translatione primum sapienda ; Deco-
est ~~discriminatio~~ lo, qualis est in illo Ennij, rat.
Cæli ingentes fornices. Deinde viden-
dum est, ne longe simile sit ductum, Syr-
tim patrimonij, scopulum libentius di-
xerim: Cbarybdim honorum: voraginem
potius Facilius enim ad ea, quæ visa,
quàm ad illa, quæ audita sunt, mentis
oculi feruntur. Sunt quædam & humi-
les translationes, ut, Saxeæ est verruca:
qua-

quædam maiores, quàm res postulat, vt,
 Tempestas comestationis: quædam mino-
 res, vt, comestatio tēpestatis. Vt modicus
 autem atq; opportunus eius vsus illustrat
 orationem, ita frequens, & obscurat, &
 tædio complet: continuus verò in allegoriã
 & ænigma exit. Quòd si vereare ne paulò
 durior translatio esse videatur, molliẽda
 est præposito sæpe verbo, vt, Si olim M.
 Catone mortuo pupillum senatum quis re-
 lictum dicat: paulò durius, sin: Vt ita di-
 cam pupillũ, aliquantò mitius est. Etenim
 verecũda debet esse translatio, vt deducta
 esse in alienum locum, non irruisse, atque
 vt precario, non vi venisse videatur. Dili-
 genter etiam cauẽdum est, no omnia quæ
 poetis permissa sunt, conuenire orationi
 putemus: nec enim pastorẽ populi, autore
 Homero dixerim, nec volucres pennis remi-
 gare, licet Virgilius in apibus ac Dædalo
 speciosissimè sit vsus. Modus autẽ nullus
 est florẽtior in singulis verbis, nec qui plus
 luminis asserat orationi, eoque in illo ex-
 plicando meritò longiores fuimus.

Quinti.
 li. 3. c. 6.

De ora-
 to. 3.

Quinti.
 li. 3. c. 6.

Quinti.
 li. 8. c. 6.

4. Ge. rz
 & Æn. 6

De Synecdoche. CAP. XI.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte totum, aut contra, aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos grauiissimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, vt ex puppi nauis: ensis ex mucrone: aut ex recto domus. Cicero: Mucrones eorū à iugulis vestris reiecimus. Huc pertinet, cum vel ex vno plures significantur. Lilius: Romanus prælio victor: & Virgilius:

Hostis habet muros.

Ænei. 2.

Vel genus ex forma, id est parte illi subiecta: Virg.

Dentesq; Sabellicus exacuit sus.

Georg. 1.

Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa: qua ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro nauis, & aurum atque argētum pro aurea, & argentea pecunia sumitur, Cicero: homines instructi & certis locis cum ferro collocati. Contra verò ex toto pars declaratur, vt in illo Virgilij.

Pro Cecinna.

Fontem

Enc. 12

Fontemq; ignemq; ferebant.

De quo genere est cū aut è pluribus vnus intelligitur. Cicero ad Brutum, Populo, inquit, imposuimus, & oratores visi sumus: cum de se tantum loqueretur, Aug. è genere pars illi subiecta, Virgilius.

Enc. 12

Prædamq; ex unguibus ales

Proiecit flunio.

Pro aquila.

Ex antecedentibus sequētia monstrantur, vt cum ait idem poeta,

Eclog. 2

Aspice aratra iugo referunt suspensa iuueni.

Quintil.

8. c. 6.

Vt ex his perspicuum est, quæ hoc & proximo capite dicta sunt, Trāslatio ad mouēdos animos, & res penè suboculos subijciēdas præcipue reperta est, at synecdoche ad locupletandum sermonē magis pertinet.

Secunda

De Metonymia. CAP. XII.

Quintil.

i. 8. c. 6.

Metonymia est tropus, in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod continet, id quod continetur, vel rem è signo intelligimus. Per causas effecta declaramus, cum inuētor, aut alicuius rei author, pro re inuēta ponitur, Vir.

Onc.

diuiserit, per se significet, & faciat Antonomasiam. Nam si dicas, Ille qui Carthagine & Numantiam euertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositum. Apposito & frequētius & liberius poeta utuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida uina, apud eos non reprehenduntur. Apud oratorem nisi aliquid efficitur, redundat. Tū autē efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, o scelus abominandum, o deformē libidinē. Exornatur autē res tota maximē translationibus: Cupiditas effrenata, & insana subtractionis. Solet etiā fieri alijs adiunctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Verum tamē talis est ratio huius virtutis, ut sine appositis nuda sit & uelut incōpta oratio, ne oneretur tamen multis, Nam fit longa, & impedita.

Aristot.
Rhetor.

li. 3. c. 3.

Quinti.

l. 8. c. 6.

Pro Mil.

Ænci. 6.

De Onomatopœia. CAP. XIII.

Onomatopœia, id est, fictio nominis. Quintil.
l. 8. c. 6.
Græcis inter maximas habita virtu-

tes, Latinis vix permittitur. Ab his tamē plurima sunt per onomatopœiā posita, qui primi sermonē fecerunt aptates affectibus nomen. Nam mugitus & sibilus, & murmur, & vagitus aliāq; quā plurima inde venerunt. At nunc raro & cū magno iudicio hoc genere vtendū est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed si cōmode quis eo vtatur, & raro, non modo non offendet nouitate, sed etiā exornabit orationē. Cic. in Antonium. Tuæ cōiugis bonæ fœminæ, locupletis quidē certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, Stuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attentè considerauerit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

De Catachresi. CAPVT. XV.

Catachresis, quam rectè dicimus abusionem, non habentibus nomen suum, accommodat quod in proximo est. Sic,

Equum diuina Palladis arte. Ælificant.

Quinti.
1.8 c.6.

Encl. 2.

Et

Et, Pyxides, cuiuscunq; materiae sunt, & parricida matris quoq; aut sororis interfector dicitur. Valde similis est metaphora, sed ab ea tamen distinguitur, quod abusio nomen ex vicina ac finitima re accommodat alteri rei, quae sine nomine est: metaphora vero, etiam si nomen non deest, unde cumq; modo similitudinē res habeat, alienum nomē asciscit. Quid tam propinquū patris interfectori, quam matris aut sororis aut fratris interfector? ergo is, quia nomen Latino sermone non habet, per abusionem parricida vocatur. Quid rursus magis sciunt etiam quam arbor atq; Resp. quae florere verbo ab arbore translato dicitur? Unde apparet duos hos tropos ita similes esse, ut tamen sint diuersi.

Quint. II.
8. c. 6.

De Metalepsi. CAP. XVI.

SVperest ex his, qui aliter significant. Metalepsis, id est, transumptio ex alio in aliud velut viā praestans: Tropus autē est rarissimus, & maxime improprius, Virg.

Quint. II.
ii. 8. c. 6.

Belog.

Quintil.
ibi.

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes, ab his ad aestates, ab aestatibus ad annos acceditur. Idem etiam poeta in primo libro Æneid. sic ait.

Speluncisq; ablidit atris.

Vbi spelunca nigra, ac per hoc crassis & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum denique infinita altitudine depressæ intel liguntur.

De Allegoria. CAP. XVII.

Quintil.
li. 8 c. 6.

Allegoria, quam inuersionem interpre tamur, aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac etiã in ~~interim~~ contrarium Virgilius.

Georg. 2

Sed nos immensum spacijs confecimus æquor:

Et iam tempus equum spumantem soluere colla.

Habet usum talis allegoria frequenter oratio, sed raro totius, plerumq; apertis permista est. Tota apud Cic. talis est: Hoc miror enim querorque quenquam hominem ita pessundare alterum verbis velle, ut etiam nauem perforet, qua ipse nauiget: Illud comistum frequentissimum. Equidem ceteras tepestates, & procellas in illis dum taxat

Promil.

fluctibus

fluctibus concionũ. semper Miloni putavi
 esse subũdas: nisi adiecisset, fluctibus con-
 cionum, esset allegoria, nunc eam miscuit.
 Illud verò longè speciosissimum genus ora-
 tionis in quo triũ permista est gratia, simi-
 litudo linis, allegoria, & trãstlationis. Quod Pro Mu.
 fretũ, quẽ Euripum tot motus, tamq̃ va-
 rias habere creditis agitationes, cõmutatio-
 nes, fluctus, quãtas perturbationes, et quã-
 tos æstus habet ratio comitiorũ. Dies in-
 termissus vnus, aut nox interposita sæpe
 perturbat omnia, & totam opinionẽ par-
 ua nonnunquam cõmutat aura rumoris.
 Nam id quoq̃ in primis est custodiendũ,
 vt quo genere cõperis trãstlationis, hoc
 desinas. Multi enim cum initium à tem-
 pestate sumpserunt, incendio, aut ruina fi-
 niunt, quæ est inconsequentia rerum sæ-
 dissima. Cæterum allegoria paruis quoq̃
 ingenijs, & quotidiano sermone frequẽtis-
 simè seruit, nã illa in agendis causis trita:
 Pedem cõfrere: & iugulum petere & Sã
 guinẽ mittere: inde sunt. Allegoria quæ
 est obscurior, enigma dicitur, vitium pro-

fecto, si quidem dicere dilucidè virtus, quò
tamen & poeta vtuntur, Virgilius.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Treis pateat cæli spatium non amplius vlnas.

Et oratores non nunquam, enigmata enim
sunt illa, quæ Cic. contra Verrii nequitiam,
& iniquitatem in ore vulgi, atq; in cõmu-
nibus prouerbijis dicit esse versata. Nega-
bant (ait ille) iustam nequam esse Verri-
num: & paulò post: Sacerdotem execrabã-
tur, qui Verrem tam nequam reliquisset.
Sed illud peracutum, & eruditum, quod
per iocum scripsit ad Trebatium iurecon-
sultum familiarem suum, qui ad Cæsarem
imperio Gallias venentem idcirco venerat
à Cicerone cõmendatus, vt augetet facul-
tates suas. Sic igitur ait, Treuiros vites,
censeo, audio capitales esse: mallem auro,
argento, ære essent. Sed aliàs iocabimur.

Erant enim Romæ triumuiroi capitales, quò
carceris erant custodes, & iudicia rerum
capitalium exercebant, & cum supplicitiũ
de fontibus sumebatur, præsentes aderat.
Erant & triumuiroi monetales, quorum
officiam

AR. 3.

Ex ora.
pro Clu.
& Sall. in
Touiar.

officium his ipsis Ciceronis vocabulis significabatur, ut veterum quoque nummorum inscriptiones declarant. Ad utrosque autem respexit Cicero, cum monet Trebatium, ut Treuiros, qui erant feri, & bellicosi Gallie populi, vitet. Nam Romani triumuiros, tres viros quoque dicebant, est & illud Plauti anigma.

Pomp. l.
i. pand.
de orig.
in lib. 2.

Vbi binos homines mortui incurfant boues.

In Asia.

De Ironia. CAP. XVIII.

IRONIA, quam illusionem vocant, allegoria est, quae non solum aliud sensu, aliud verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut pro nuntiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Nam si quae earum verbis dissentit, apparet diuersam esse orationi voluntatem, Cic. in Clodium: Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita antea acta seruauit. & Turnus apud Virg.

AriRor.
Rhetor.
ad Alex.
ca. 10 &
Quint. l.
8. c. 6.

Meq; timoris

Argue tu Drance, quando tot cedis acervos

Tenerorum tua dextra dedit.

Æne. 4

De Periphrasi. CAP. XIX.

Quinti.
li. 8. c. 9.

Cum pluribus verbis, id quod vno, aut paucioribus dici potest, explicatur, Periphrasin vocant, circuitum loquendi, qui est apud poetas frequentissimus. Ut

Jenci. 2.

Tempus erat quo prima quies mortalibus agris.
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior, quicquid enim significari breuius potest, & ornate latius ostenditur, periphrasis est. Verum ut cum decorem habet, periphrasis, ita cum in vitium incidit perissologia dicitur, obstat enim quicquid non adiuuat.

De Hyperbato. CAP. XX.

Quinti.
li. 8. c. 6.

Hyperbaton, id est, transgressio, tropus est solis poetis concessus, qui etiam verborum diuisionem, & transgressionem faciunt, Virgilinus.

Georg. 3.

Hyperboreo septem subiecta trioni.
Quod oratio nequaquam recipiet. Est autem diligenter animaduertendum, hyperbaton

baton, vbi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropum non esse, id quod tropi definitio declarat. Imò, vt Quintilianus quoque fateatur, hyperbaton multi tropis omnino eximunt, quorum sententia verior est. Tropi enim definitio ad nomē ipsum, non ad eius partes accommodanda est. Nemo autem inficiabitur septentrionem in eo carmine suam significationem tueri, & cōseruare.

Libr. 9.
cap. 1.

De Hyperbole. CAP. XXI.

Hyperbole est eumentiens superiectio, cuius virtus est ex aduerso par augendi ac minuendi, Virgilius:

Quinti.
li. 8. c. 6.

Geminiq; enixetur In cælum scopuli.

Æn. 1.
Æn. 7.

Et Fulminis ocyor alis.

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tā vorax? Charybdim dico, quæ si fuit, fuit animal vnum: Oceanus medius fidius vix videtur, tot res, tam dissipatas, tam distantibus locis, positas, tam cito absorbere potuisse. Illud Virgilij ad minuendum.

Phil. 2.

Vix osibus barent.

3 Eclog.

1 §

Sed

*Sed tam in augendo quàm in minuendo
seruetur mensura quædam. Quauis est
enim omnis hyperbole ultra fidem, non
tamen esse debet ultra modum.*

De ornatu qui est in verbis
coniunctis. CAP. XXII.

Sequitur cõtinuatio verborũ, quæ duas
res maxime, collocationem primum, de
inde modũ quendam, formamq; desiderat.
Tum & verbis & sententijs oratio cõfor-
manda est, de quibus post tropos aptissime
dicemus, deinde de collocatione, postremo
de modo & forma, id est, numeris qui sunt
adhibendi in oratione, differemus.

De figuris. CAP. XXIII.

Figura [sicut nomine ipso patet] est cõ-
formatio quædam orationis remota à
cõmuni, & primum se offerente ratione.
Differt autẽ à tropis figura, quia proprijs
verbis figura fieri potest, quod in tropos
nõ cadit: ut, *Fuit hoc quondã, fuit propriũ
populi Romani: figura est in verbo gemi-*

nato

g. De o-
kaz.

Quinti.
19. ca 1.

Cic. pro
Le. Man.

nato in sua significatione permanēte. Illud
tamen notandum coire frequenter in eas-
dem sentētiis & tropum & figurā. Tam
enim translatis verbis quā proprijs figu-
ratur oratio, ut, Qui spē Catilinæ molli-
sententijs aluerunt, conturbationē que nas-
centē non credēdo corroborauerūt. Alue-
rūt, & corroborauerūt translata sunt, &
similiter desinentia, similiterque cadentia.

Orat. 1.
in Catil.

De generibus figurarum.

CAPITULUM XXXIII.

Sicut omnem orationem, ita figurā
quoq; necesse est versari in sensu, & in
verbis. Ut vero natura prius est concipere
animo res, quā enūciare: ita de ijs figuris
ante loquendum esset, quæ ad mentē perti-
nēt: sed facilitatem secuti, de figuris verbo-
rū prius dicemus. Est autem verborū exor-
natio, quæ ipsius sermonis insignita cōtine-
tur per politione. Inter confirmationē verō
verborū & sententiārū hoc interest, quod
verborū conformatio tollitur, si verba mu-
taris: sentētiarum permanet quibuscunq;
verbis

Aur. ad
Her. 1.4.

3. De o-
rat.

Orat. 1.
in C. 1.

verbis uti velis: ut, Nunc verò quid agat,
quid moliatur, quid deniq; quotidie cogi-
tet, quē ignorare nostrū putat? Repetitio
est verborū figurā, & interrogatio figura
sententiarum [per sæpe enim vnus & idē
locus, & verborum & sententiarum or-
namētis illuminatur] muta verba, Quid
agat, & moliatur, ac deniq; quid cogitet
quem ignorare nostrum putat? Repetitio
tollitur, interrogatio permanet, semperq;
permanebit quibuscunq; verbis uti velis.
Sed quoniam parū inter authores cōuenis
de numero & nominibus figurarū, & in
eo etiam magna discrepantia est, quod ali-
quæ à quibusdam inter verborum exorna-
tiones ponuntur, quæ ab alijs inter senten-
tiarū ornamenta numerantur, nos mediā
viā secuti, ea de quibus grauissimorū scri-
ptorum maior cōsensus est, explicabimus.

Quot modis fiant figuræ verborū.

CAP. V. T. XXV.

Quinti.
li. 9. c. 3.
Probi.

Figuræ verborum tribus maxime fiunt
modis per adijectionem, detraktionem,
simi-

similitudinem. Per adiectionem, ut Cicero pro Milone: Occidi occidi non furium Melium, quo loco, verbum, occidi figuratè geminatum est. Et in Catil. Fuit, fuit ista quon- Orat. 2.
dam in hac rep. virtus. Et in eadem oratione. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciã. Per detractionem etiam fiunt figuræ, in quibus mulium est venustatis: Cicero in eundem Catilinam. Abijt, excessit, erupit, euasit, ubi coniun- Orat. 2.
ctiones prætermittuntur. Sed tertium genus figurarum quod quandam vocum habet similitudinem, & aures præcipue in se vertit, & animos excitat, Cicero in oratore: In Orat.
Itaque efficis, ut cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.

De figuris quæ fiunt per adiectionem.

CAPVT. XXVI.

Repetitio est cum ab eodem verbo du- Aut. ad
Her. 14
Quintil.
l. 2. c. 3.
De ora-
to. 3.
In Orat.
Orat. 2.
citur sæpius oratio, vel ut Cicero describit, Est eiusdem verbi crebra à primo repetitio. Quod acriter & instanter fit, Cicero Catilinam, Nihil agis, nihil moliris,
nihil

nihil cogitas, quod ego nō modo audiā, sed
 etiā videā, planeq; sentiā. Idē contra Rul-
 lū: Quid enim est tā populare, quā pax?
 qua non modo ij, quibus natura sensum de-
 dit, sed etiam tecta atq; agri nihil latari
 videtur. Quid tā populare, quā libertas?
 quam nō solū ab hominibus, verū etiam à
 bestijs expeti, atq; omnib⁹ rebus anteponi
 videtis. Quid tam populare, quā otium?
 quod ita iucundū est, vt & vos, & maio-
 res vestri, & fortissimus quisq; vir maxi-
 mos labores suscipiendos putet, vt aliquan-
 do in otio possit esse, praesertim cum impe-
 rio, ac dignitate.

Conuersio est cum in idem verbū conij-
 citur saepius oratio, Cicero in Anto-
 nium, Doletis tres exercitus populi Ro-
 mani interfectos? Interfecit Antonius.
 Desideratis clarissimos ciues? eos quoque
 eripuit vobis, Antonius. Autoritas huius
 ordinis astricta est? Afflixit Antonius.

Complexio est, quae repetitionē & con-
 uersionem complectitur. Qui sunt, qui
 facere

Orat. 2.

Phil. 2.

Fœdera sæpe ruperunt? Carthaginienses.
 Qui sunt, qui crudele bellum in Italia
 gesserunt? Carthagineenses. Qui sunt, qui
 Italiam de formauerunt? Carthaginienses.
 Qui sunt qui sibi postulāt ignosci? Cartha
 ginenses. Videte ergo, quid oporteat eos
 impetrare. Cicero pro lege agraria: Quis
 legem tulit? Rullus. Quis maiorem po-
 puli partem suffragijs priuauit? Rullus.
 Quis comitijs præfuit? idē Rullus. Quis
 tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode
 sortitus? Quis decem viros, quos voluit,
 renunciauit? idem Rullus.

Orat. R

Conduplicatio est verborū geminatio,
 quæ habet interdū vim, lepōrem aliās.
 Geminantur autē verba modis pluribus,
 aut enim adiungitur idem iteratum, ut Ci-
 cero in Catilinam, *Viuis & viuīs nō ad de-
 ponēdam sed ad confirmandam audaciā.*
 Aut & idem ad extremum refertur: Ci-
 cero in Verrē, *Multi & graues dolores*

Orat. i.

Ac. 7.

inuenti parentibus, & propinquis multi.
 Aut contriēter unū verbū non in eadem
 senten-

sententia ponitur: Cicero pro Ligario, Principū dignitas erat penè par, non par fortasse eorum qui sequebatur: Aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cice. Bona, miserum me [consumptis enim lacrymis tamè infixus animo hæret dolor] bona inquam Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis. Possunt quoq̃ media respondere, vel primis, ut Virgi!

Tenemus Angicie, vitreate Fucinus unda.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hæc navis onusta ex præda Siciliensi: cum ipsa quoq̃ esset ex præda. Interim sententiâ tota repetitur. Cicero in eadē act. Quid Cleomenes facere potuit? non enim possum quēquam insimulare falso. Quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille verò apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo & primo verbo longo interuallo redditum est vltimum, & media primis & medijs vltima cōgruunt. Vestrum iam hic factum reprehenditur P. C non meum: ac pulcherrimum quidem factum, verum ut dixi non meum sed vestrum.

Phil 1.

En. 7.

A& 7.

TRaductio est cum verba paululum immutata ponuntur. Cicero, Homines prope confitentem iudicio liberauerunt: hominib⁹ iniuria tui stupri in ipsos dolori nō fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus concedo tibi, ac maiora non esse quæreda. Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri, plene sapientium voces, plena exemplorum vetustas.

Synonimia est cum verba idem significantia congregantur. Quæ cum ita sint Orat. 1°
 Catilina, perge quo cœpisti: egredere aliquando ex vrbe, patēt portæ, proficiscere. Orat. 2°
 Et alio libro: Abijt excessit, erupit, euasit. Orat. 2°
 Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes aceruantur, Perturbatio istum Promitt;
 mentis & quædam scelerum offusa caligo & ardentes furiarum faces excitarunt.

Polysyndeton est schema quod coniuncti-
onibus abundat.

Geor. 3.

Testamq; laremq;

Armæq; Aminel eumq; canē, cressamq; pharetram.

In Catil.

Cic. Atq; idem tamen stuprorum, & scelerū exercitatione assuefactus, frigore, & fame, ac siti, & vigilijs perferendis, fortis, abijs istis suis socijs prædicabatur. Idem.

Pro domo sua.

Senatus est summum populi Romani populorumq; & gentium omniū, ac regum concilium. Et alibi. Virtus hominibus instituendo, & persuadendo, non minis, &

De ora.

vi, ac metu traditur.

GRadatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descēdat in pluribus resistit. Vel ut cum Cicerone definimus, Gradatio est cum gradatim sursum versus reditur. Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos cōparavit. Cicero pro Milone: Neq; verò se populo solum, sed etiā senatui tradidit: nec senatui modo sed publicis præsijs, & armis neq; his tantū, verum etiā eius potestati, cui senatus totā Remp. omnē Italia, pubem, cuncta populi Romani arma commiserat.

miserat. In tertio loco, cū dicendū fuisset: nec publicis praesidijs, & armis tantū: consulto, quoniam id longū erat & in suave, pro eo dixit: neq; his tantū. Idem pro Sex. Roscio Amerino. In vrbe luxuries creatur ex luxuria auaritia existat, necesse est, ex auaritia erumpit audacia. Haec figura apertiolem habet artem, & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quæ fiunt per detractionem.

CAP. XXVII.

S Equuntur figurae, quæ per detractionem fiunt, quæ breuitatis nouitatisq; maxime gratia petuntur.

Dissolutio, quam articulum alij vocant, est cum demptis coniunctionibus dissolutè plura dicuntur. Cicer. Sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est. Aptæ est hæc figura non in singulis modo verbis, sed sententijs etiam, ut Cicero pro Archia: Hæc studia

Quintil.
19. ca. 3.
Cice. 3.
de orat.
in orat.
auto. ad
Her. 1. 4.

Deprou.
conf.

Pro Archia.

adoleſcentiam alunt, ſenectutē oblectant;

De poly ſyndeto ſecundas res ornant, aduerſis perſugium
ſyndeto aictū eſt præbent, delectant dōmi, non impediūt fo-
cap. ſu- ris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur.
petiori. ruſtificantur. Diſſolutionis autē, & poly-

Ariſt. 3. ſyndeti fons vnus eſt, quia acriora faciūt,
Rhetor. quæ dicuntur, & vim quandam per ſe ſe-
ca 12. rentia velut ſæpius erumpentis affectus.

A Diūctio eſt in quā vnum ad verbum,
quod primū aut poſtremū collocatur
plures ſententiæ referuntur, quarum vna-
quæq; deſideraret illud, ſi ſola poneretur.
Fit autē præpoſito verbo ad quod reliquæ
ProCluē reſpiciant, hoc modo: Vicit pudorem libi-
do, timorē audacia, rationem amētia: aut
Orat. 1. illato, quo plura clauduntur. Nec enim is
eſt Catili. vt te, aut pudor vnquam à tur-
pitudine, aut metus à periculo, aut ratio
à furore reuocauerit. Mediū quoq; poteſt
eſſe quod & prioribus, & ſequētib; ſuf-
ficiat, vt formæ dignitas, aut morbo de flo-
reſcit, aut vetuſtate. Quod cum fit, Con-
iunctio figura eſt.

Disjunctio [quam perspicuitatis gratia quoniã superioribus cõtraria est, hoc loco tradimus] est cum eorũ, de quibus dicimus vnũ quodq; certo cõcluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autem quid pudeat, qui tot annos ita viuo, Iudices, vt ab illis nullo me vnquam tẽpore, aut commodum, aut ocium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut denique somnus retardarit. Et in eadem oratione. Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnai verò esse suum confirmant.

Synecdoche, cuius & Cicero & Quin- 1a Orat.
tilianus meminere, non tropus modò de quo antedictum est, sed verborum etiã est exornatio. Ea fit cum subtractum aliquod verbum satis ex cæteris intelligitur. Præcisionem vocat author ad Her. Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidem parte, est, in posteriori verò, faciamus, aut aliquid simile.

Synec-
doche di-
fert ab
apolo-
peli.

Differt ab Aposiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea vnum verbū, & manifestum quidem desideretur, vt in superiori exemplo, & in illo etiā Ciceronis: Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæsari, vbi nihil aliud intelligi potest quàm hoc, diadema imposuit. At in Aposiopesi, aut insertum est, quod tacetur, aut certè longiore sermone explicandum, Syneciosus est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest auaro, quod habet, quam quod non habet.

De figuris verborum tertij generis.

CAPVT. XXVIII.

Cicer. 3.
de orat.
& in or.
Quint. 1.
9. c. 3.
Aut. ad
Her. 1. 4.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine vocum, aut paribus aut contrarijs, vertunt in se aures, & animos excitant.

Anominatio, quam Græci Paronomasiam vocant, est cum paululum immutata verba, atq; deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & varijs rationibus conficitur:

ficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flama. Et, Emitte mortem immortalitatem. Detractione sic, contra eum, qui se legationi immortalitatem dixerat, pater Quintiliani: non exigo ut immoriaris legationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinam, Hanc rem publicam pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimere posse. Et in M. Antonium. Hinc cur magister eius ex oratore orator factus sit. Translatio: Videte Iudices utrum homini natio, an vano credere malitis, Hec figura leuis alioqui sententiarum pondere implenda est. Merito igitur illa exempla vitandi potius, quam imitandi gratia ponit Quintilianus: Avium dulcedo ducit ad avium, & non Pisonum, sed pistorum: pessimum vero, Ne patres Conscripti, circumscripti videantur: &, Raro evenit, sed vehementer venit: aliaque similia.

pro Clu.

Quinti.
1.9 c. 3.

Orat. 1.

Phil 3.

Similiter cadens exornatio est, cum in eisdem casus verba cadunt. Græci

Pro Le-
ge Man-

*Homoioptoton appellant. Cicero, Ac pri-
mum quanta innocētia debent esse impe-
ratores. Quanta deinde omnibus in rebus
tēperantia? Quanta felicitate? Quanto
ingenio? Quanta humanitate? Et alibi:
Hunc ego non diligam? non admirer? non
omni ratione defendendum putem. Simi-
liter cadens est in illis verbis, Diligam,
admirer, putem. Nam & verborum ut
nominum sui etiam sunt casus.*

*Similiter desinens est cū siue casus sit in
verbis, siue nō, tamē similes exitus sunt:
Cicero: Ita q̄ non sum prædicaturus, Qui-
rites, quātas ille res domi, militiæ q̄, terra,
mari q̄, quanta q̄ felicitate gesserit, ut eius
semper volūtatibus non modo ciues assen-
serint, socij obtemperarint, hostes obedie-
rint, sed etiā venti, tēpestates q̄ obsecunda-
rint. Et pro Milone, Non modo ad salutiē
eius extinguedam, sed etiā gloriā per ta-
les viros infringēdam. Differt hæc figura
à superiori, est enim similiter cadēs, tantū
casus similis, etiam si dissimilia sint, quæ
decli-*

Pro Ar-
chia.

Pro lege
Manil.

Pro Mil.

declinentur: at similiter desinēs in eosdem exitus cadit, vt *Audacter territas, humiliter placas.* Atq̄s eo fit, vt similiter cadēs in verbis & nominibus tantū esse possit, cū similiter desinens non modo in his, sed in illis etiam, quæ declinari non possunt reperiat, vt proximū declarat exēplum.

Compar Græci vocant *Isocolon*, habet mēbra orationis, quæ constāt ex pari ferè numero syllabarum. Hoc nō de enumeratione nostra fiet, nā id quidē puerile est: sed tantū affert vsus, & exercitatio facultatis: vt animi quodam sensu par membrū superiori referre possimus. Cic. pro lege *Manilia*: Ita tantū bellū, tam diuturnū, tam longe, lateq̄s dispersum, quo bello oēs gentes tenebantur, Cn. Pōpeius extrema hyeme apparauit ineūte vere suscepit: media æstate confecit. Loquitur autē de bello, quod Pōpeius gessit contra Piratas.

Pro lege
Manil.

Contrapositum, autem vel, vt quidam vocant, Contentio [*antitheton* Græcis dicitur]

Cic. pro Cluent. dicitur] nō vno fit modo. Nam & fit, si singula singulis opponuntur, vt, Vicit pudorē rē libido, timorē audacia, rationē amētia.

Ibidem. Et bina binis: Non nostri ingenij, vestri

Pro Mu. auxiliij est. Et sentētia sententijs, Odit populus Romanus priuatam luxuriam, publicā magnificentiam diligit. Nec semper

contrapositū subiūgitur, vt in hoc Ciceronis pro Milone, Est enim hęc Iudices non scripta, sed nata lex: sed crebra etiam crebris opponuntur, vt in eo, quod sequitur, quam non didicimus accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus. Sunt quidam authores, qui duplicem faciunt contētionem, vnam verborum, quam Antithesin appellant: sententiarum alteram, quam Antitheton vocant. Eas autem ira discernunt, vt contētionem verborum figuram esse dicant, cum ex verbis cōtrarijs conficitur oratio, vt, Inimicis te placabilem, amicis inexorablem præbes. Et quod Cecil. Metelus dicit apud Liuium: amicitias immortales, inimicitias mortales debere esse: sententiarum

tiarum verò cum sententiæ contrariæ ex
 comparatione referuntur. Sed cū *Quinti-*
lianus Ciceronem secutus, *Antitheton* in-
 ter verborū numeret exornationes, & dis-
 crimen illud tenue sit, & exile satis esse de-
 bet, quod de contētionē dictū est. Magnæ *Quintil.*
li. 9. c. 3.
 veteribus cura fuit, gratiam dicēdi ē qua-
 tuor his proximis figuris acquirere. *Gor-*
gias in hoc immodicus, copiosus vtiq̄s pri-
 ma ætate *Isocrates* fuit. Delectatus est his
 etiam *M. Tullius* verum, & modū adhi-
 buit non ingrata [nisi copia redundet] vo-
 luptati, & rem alioqui leuem sententiarū
 pondere impleuit. Nam per se frigida, &
 inanis affectatio, cū in acreis incidit sensus
 innata videtur esse, nō accersita. Et quoniā
 contrapositum sæpe fit assumpta pariter
 commutatione, de ea hoc loco dicamus.

Commutatio est, cū duæ sentētia inter
 se discrepātes ita efferuntur, vt à prio-
 re posterior contraria priori, proficiatur:
 Non vt edam viuo, sed vt viuā edo. Item,
 si poema loquēs pictura est, pictura tacitū
 poema

Pro Clu
ent.

poema debet esse. Et apud Ciceronem: *Ut sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Hæc de verborum figuris dicta sint, in quibus illud notandum est, multas earum cadere frequenter in easdem sententias, idque cum magna venustate.*

Pro Cic.

Cicero: *Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro ac iudicijs impudentia valeret. Compar est, & similiter cadens: Non minus nunc in causa cederet Aulus Cecinna Sexti Ebutij impudentiæ, quam tunc in vi facienda cessit audaciæ. Compar similiter cadens, similiter desinens. Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis casibus verba repetuntur. Non minus cederet, quam cessit.*

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid eis cauendum sit. CAP. XXIX.

Quinti.
li. 9. c. 3.

SI quis autem parce, & cum res poscit, verborum figuris utatur, incundior fiet oratione. Qui verò immodicè & sine iudicio

iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiã
 varietatis amittet. Danda igitur opera
 est, ut nec multæ sint supra modum, nec
 eiusdem generis, aut iunctæ, aut frequẽtes:
 quia satietas ut paucitate earũ, ita varie-
 tate quoque vitatur. Quod de his verborũ
 figuris, quæ nobiles sunt, atq; insignes in-
 telligẽdum est, non de illis quæ valde sunt
 vsitatae, ac vulgares, quæ etiam si sunt cre-
 briores, consuetas aures minus feriũt. Ri-
 diculum etiam est neglecto rerũ pondere,
 & viribus sententiarum, inania verba in
 hos modos deprauari. Cum enim figuræ
 sint quasi quidam gestus orationis, eas sine
 sententiã sectari tã est ridiculũ, quàm quæ-
 rere habitum, gestumq; sine corpore. Non
 sunt etiam nimis densandæ. Sciẽdum verò
 imprimis, quid quisq; in orando postulet
 locus, quid persona, quid tempus. Maior
 enim pars harũ figurarum posita est in de-
 lectatione: vbi vero atrocitate, inuidia, mi-
 seratione pugnandum est, quis feret cõtra-
 positis, & pariter cadentibus, & consimi-
 libus irascentem, flentem, rogantem? Cum

in his rebus cura verborum deroget affecti-
bus fidem, & ubicunque ars ostentatur,
veritas abesse videatur.

De figuris sententiarum.

CAPVT. XXX.

Ciccr. 3.
de orat.
& in or.
Quinti.
li. 9. c. 2.
autor.
ad Her.
li. 4. Ru-
finianus
Aquila,
& Ruti-
lius.

Nunc res ipsa monet, vt, deinceps ad
sententiarũ exornationes transeamus.
Est autem sententiarum exornatio, quæ
non in verbis, sed in ipsis rebus quandam
habet dignitatem. Atq; ea de causa sen-
tentiarum ornamenta maiora sunt. Quo
genere, quia præstat omnibus Demosthe-
nes, id circo à doctis oratorum est princeps
iudicatus. Schemata ea vocantur Græci, quæ
maximè ornent orationem, eaque, vt defi-
nitio demonstrat, non tam in verbis pingẽ
dis pondus habent, quàm in illuminandis
sententijs. Nec aliud quicquam est dicere,
nisi omnes aut certè plerasq; aliqua specie
illuminare sententias.

orat. 1.

Interrogatio figura est, quoties non scis-
citãdi gratia assumitur, sed instãdi: Quo
vsq;

Usq; tandem abutere Catilina patientia nostra? Patere tua consilia non sentis? Et totus deniq; hic locus. Quāto enim magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: patet tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicerone pro Cluentio: Dixit ne tandem causam C. Fidiculanus falcula? Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus: Quomodo? Qui fieri potest? aut invidia aut miserationis, ut Sinon apud Virgil.

Pro Cluentio.

Heu quae nunc tellus, inquit, quae me aequora possunt accipere?

Æncid.

Conuenit etiam indignationi.

Et quisquam numen Iunonis ardoret?

Æncid.

Et admirationi.

Quid non mortalia pectora cogis,

Auri sacra fames?

Æncid.

Est interim acrius imperandi genus.

Non arma expedient, tota; ex urbe sequentur?

Capitulum.

Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud Turni apud Virgilium:

Quid agam: aut quae iam satis ima de hiscat,

Terra mihi?

Æncid.

Respon.

Responsio figura est cum aliud inter-
roganti ad aliud, quia sic vtilius sit, oc-
curritur, tum augēdi criminis gratia: Vt
testis in reum rogatus an à reo iustibus va-
pulassei? Et innocēs inquis: Tum declinā-
di, quod est frequentissimū. Quæro an oc-
cideris hominem? respondetur latronem.

PreLig.

InOrat.

Subiectio est, cū orator vel interrogat se
ipsum, & respondet sibi: vel cum alium
rogauerit, non expectat respōsum, vt Cicer.
pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico?
nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamē
me antequā vidit, reipublicæ reddidit. Et,
domus tibi deerat? at habebas: pecunia su-
perabat? at egebas. Sunt autē interrogan-
di, & respondendi sibi non ingrata vices.

Indiuin.

Occupatio, quam Quintilianus Præ-
sumptionem, Græci Prolepsin dicunt,
est cum id quod obijci potest, occupamus:
Huc pertinet illa Ciceronis præmunitio
cōtra Quint. Cæciliū, quod ad accusandū
descendat, qui semper defenderit. Verborū
quoq;

quoque vis, ac proprietas confirmatur, vel
 presumptione: Quamquam illa non poena,
 sed prohibitio sceleris fuit, vel reprehensio
 ne, quam alij correctionem appellant.

Correctio est quae tollit sententiam ali-
 quam, & eam alia, quae magis idonea
 videtur, emendat & corrigit, Cicero: Ita-
 liam ornare, quam domum suam maluit:
 quamquam Italia ornata, domus ipsa mi-
 hi videtur ornatio: loquitur autem de L.
 Mummius. Est etiam correctio in verbo-
 rum exornationibus, quae tollit verbum,
 quod dictum est, & pro eo, id, quod magis
 idoneum videtur, reponit, hoc modo: O
 virtutis comes invidia, quae bonos in se-
 queris, atque adeo insectaris. Et illud: Atque
 haec ciues, ciues inquam, si hoc eos appellari
 nomine fas est de patria sua, & cogitant,
 & cogitauerunt. Praeclarum illud Cic. in
 Verrem: Non enim furem, sed repto-rem:
 non adulterum, sed expugnatorem pudici-
 tiae: non sacrilegium, sed hostem sacrorum,
 religionumque: non sicarium, sed crudelissimum
 L carnis.

Off. 2.

Aut. ad
Her. 1. 4.
Pro Mu.

Act. 3.

carnificem civium, sociorumque in vestrum iudicium adduximus.

Dubitatio est, cum quaerimus unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit.

Pro Cl.
ent.

Cicero pro Cluentio: Equidē, quod ad me attinet, quò me verà, nescio. Negem fuisse infamiā, iudicij corrupti: & quae sequuntur.

Lib. 8.
dic. 3.

Est egregiū tum subiectionis, tum huius figurae exemplum apud Liuium in P. Scipionis ad milites concione: apud vos quemadmodum loquar, nec cōcilium, nec oratio suppeditat: quos nequo nomine quidē appellare debeam, scio: ciues? qui à patria vestra descivistis. An milites? qui imperium, auspiciūq; abnuistis, sacramēti religionem rupistis. Hostes? corpora, crura, vestitum, habitum civium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video.

Communicatio non procul abest à dubitatione, cū aut ipsos aduersarios con-

fulimus. Cicero: Tu denique Labiene quid faceres

faceres tali in re ac tempore? cum ignavia ratio te in fugā atq; in latebras impelleret improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret, consules ad patriæ salutē ac libertatem vocarēt, quam tandē auctoritatē, quam vocē cuius sectā sequi, cuius imperio parēre potissimum velles? Aut cū Iudicibus deliberamus, ut Cato, si vos in eo loco essetis, quod aliud fecissetis?

Prosopopœia est personarum ficta inductio, vel grauiſſimum lumen augendi, hac, & aduersariorum, & nostros cū alijs sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus: & suadendo, obiurgando, quærendo, laudando, miserando, personas idoneas damus. Quin mortuos excitare in hoc genere dicendi concessū est. Vrbes etiā, populiq; vocē accipiūt: in quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim se mecū patria, quæ mihi vita mea multò est charior, si cū Orat. 1. in C. Ita Italia, si omnis respub. sic loqueretur, M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed magna quædam vis eloquētiæ deside-

ratur. Falsa enim & incredibilia natura
 necesse est, aut magis moueāt, quia supra
 vera sunt, aut pro vanis accipiantur quia
 vera nō sunt formas quoq; fingimus saepe,
 ut famæ Virgil. ut voluptatis ac virtutis
 [quēadmodū à Xenophōte traditur] Pro
 dicus, ut multarum aliarum rerum Ouid.

Æn 4.

Cicer.
pro Lig.

A Postrophe est auersus à iudice sermo:
 mire autē valet, siue aduersarios inua
 dimus: Quid enim Tubero, tuus ille dis
 trictus in acie pharsalica gladius agebat?
 Cuius latus ille mucro petebat? Qui sen
 sus erat armorum tuorū? quis tua mens?
 oculi? manus? ardor animi? Quid cupie
 bas? Quid optabas? Siue ad inuocationē
 aliquam conuertimur, Vos enim iam Al
 bani tumuli atq; Luci: Siue ad inuidiosam
 implorationem, O leges Porciæ, leges aue
 Sempronie.

pro Mil.

De ora
to 3

Hypotiposis, quam illustrem explana
 tionem Cicero appellat, est proposita
 quaedam forma rerum ita expressa verbis,

ut cerni potius videatur, quam audiri: vel
 Estremum quasi gerantur, sub aspectum
 penè subiectio, ut actione in Verrem septi-
 ma: Ipse inflammatus scelere, ac furore in
 forū venit, ardebāt oculi: toto ex ore crude
 litas emicabat. Nec solum quæ facta sint
 aut fiant, sed etiam quæ futura sint, aut fu-
 ra fuerint dicendo exprimimus. Mire tra
 Etat hæc Cicero pro Milone, Quæ factu-
 rus fuerit Clodius, si præturam inuasisset.
 Hæc translatio temporum, erit verecun-
 dior, si proponamus talia: Credite vos in-
 tueri: ut Cicero: Hæc, quæ non vidistis ocu-
 lis, animis cernere potestis.

Cic. act.
7. in Ver.Cicer.
pro Mil.

A Posiopesis, quam Cicero reticentiam
 nonnulli interruptionē appellant, &
 ipsa ostendit affectus, vel iræ, ut Virg.

De ora-
to. 3.

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.
 vel sollicitudinis, & quasi religionis: An
 huius ille legis, quam Clodius à se inuentā
 gloriatur, mentionē facere ausus esset, vi-
 uo Milone, ne dicam consule? de nostrum
 enim omnium, non audeo totum dicere.

Æn. 1.

Cicer.
pro Mil.

Et hoc

EThopœia est imitatio vitæ, ac morum alienorū, magnū quoddā ornamētum orationis, & aptū ad animos conciliandos vel maxime, sæpe autē ad permouendos:

Orat. 2. Cicero contra Rullum: Incunt tandē magistratus tribuni plebis, concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculētius se gerebat, quā cæteri. Iam designatus alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto & horrido, capillatior quā ante, barbaq; maiore, ut oculis & aspectu denūtiare vim Tribunitiam, & minitari Reip. videretur.

EMphasis est, cum ex aliquo dicto latēs aliquid eruitur: vel, ut Cicero definit, quæ plus ad intelligendum, quā dicitur, relinquit, Virgilius:

Demissum lisper funem.

Æn. 1. 2.

Idem de Cyclope:

Tacuitq; per antrum. Immensum.

Æn. 1. 3.

Vbi prodigiosam illam corporis magnitudinem è loci spatio intelligimus.

Susten

Suspenſio eſt figura, qua diu ſuſpendi-
tur auditorū animi, atq; aliquid deinde
inexpectatū ſubiungitur, ut in Verrē Cic. Act. 7.
Quid deinde? quid ceſentis? ſurtū fortas-
ſe, aut prædam aliquam? Deinde cum diu
ſuſpendiſſet iudiciū animos, ſubiicit, quod
multo eſſet improbrius. Aliquando etiā
cum expectationē alicuius rei grauiſſimæ
orator concitauerit, ad aliquid, quod leue
ſit, aut nullo modo criminoſum, deſcendit.

Prætermiſſio, vel præteritio eſt, cū di-
cimus nos præterire, aut non ſcire, aut
nolle dicere id, quod tūc maximè dicimus,
Cicero in Rullum: Non queror diminutio-
nē vectigalium, nō ſlagitiū huius iacturæ
atque damni. Prætermitto illa, quæ nemo
eſt, quin grauiſſimè, & veriſſimè cōqueri
poſſit, nos caput patrimoniꝝ publici, pul-
cherrimam populi Romani poſſeſſionem,
ſubſidiū annonæ, horreum belli, ſub ſigno
clauſtrisq; Reip. poſitum vectigal ſeruare
non potuiſſe: cum denique nos agrum P.
Rullo conceſſiſſe, qui ager ipſe per ſe ſe

& Syllanæ dominationi, & Gracchorum
 largitioni restitisset: nō dico hoc solum in
 Rep. vectigal esse, quod amissis alijs rema-
 neat, intermissis nunquā quiescat, in pace
 niteat, in bello non obsolescat, militē sustē-
 tet, hostem non pertimescat: prætermitto
 omnē hanc orationē, & concioni reseruo.
 De periculo salutis, ac libertate loquor. Et
 in alia oratione. Omitto iurisdictionem in
 libera ciuitate contra leges, senatusq; con-
 sulta: cædes relinquo, libidines prætereo.

De prou
conf.

Licentia est, cum apud eos, quos aut ve-
 reri, aut metuere debet orator, tamen
 aliquid pro iure suo dicit, quod eos mini-
 mē offendat. Cicero pro Ligario: Vide,
 quā non reformidem: vide, quanta lux
 liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud
 te dicenti oboriatur quantum potero voce
 contendā, ut hoc populus Romanus exau-
 diat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam
 magna ex parte, nulla vicoactus, iudicio
 meo ac voluntate ad ea arma profectus
 sum, quæ erant sumpta contra te.

Pro Lig.

Concessio

Concessio est, cum aliquid etiam iniquū videtur orator pati atq; concedere, ut quæ deinde dicturus est, graniora videantur. Cic. in Verrem. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina: metū virgarū Nauarchus nobilissimæ civitatis pretio redemit: humanum. Alius ne condemnaretur pecuniam dedit vsitatum est. Non vult Pop. Ro. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de Pretore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudiciū arbitratur. Interruptio est breuis declinatio à proposito. Nam longior illa digressio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras numeranda non est, Virg.

Vare tuum nomen (superet modo Mantua nobis Mantua, ve miseræ nimirum vicina Cremonæ)

Cantantes sublime ferent ad sidera Cygni.

Hæc breuior à re digressio plurimis fit modis. Sed hoc exempli gratia sufficiat.

Ironia & à Quintiliano, & à Cicerone inter sententiarum exornationes numeratur. Differt autē ab illa, quæ tropus est,

L 5 quod

quòd tropus breuior sit & apertior. At in
 figura totius volūtatis fictio est. Cicero pro

Pro Lig. Ligario, Nouum crimen. C. Caesar & ante
 hūc diem inauditum propinquus meus ad
 te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in
 Africa fuisse: idque C. Pansa Præstanti
 vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate
 quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaq;
 quo me verã, nescio. Paratus enim vene-
 rã, cum tu id neq; per te scire, neq; audire
 aliunde potuisses, vt ignoratione tua ad
 hominis miseri salutem abuterer.

Distributio, quæ ad sententiã exor-
 nationes pertinet, est, cum aliquid in
 partes plures tribuitur, quarum vnicuiq;
 ratio deinde sua subiungitur, vt, Alexan-
 dro Macedoni neque in deliberando con-
 silium, neque in præliando virtus, neque
 in beneficio benignitas decorat. Nam quũ
 aliqua res dubia accidisset, apparebat sa-
 piētissimus: quum autẽ confligendũ esset
 cum hostibus, fortissimus: quum vero præ-
 mium dignis tribuendam, liberalissimus.

Per

Permisſio eſt, cum alicui rei vehemēter
 confidimus, & oſtendimus nos eam
 tradere atq; cōcedere alicuius voluntati,
 hoc modo: Sed ego iam iudices ſummū ac
 legitimam meæ cauſe ius omitto: vobis
 quod æquiſſimū videatur, vt conſtituatis,
 permitto. Non enim vereor quin etiam ſi
 nouum ſit vobis inſtituendum, libenter id
 quod poſtulo, propter vtilitatem commu-
 nis conſuetudinis ſequamini. Cicero in Ca-
 tilinam, *Quid expectas? proficiſcere, ni-* Orat. 3.
mium iam diu te imperatorem illa tua
Manliana caſtra deſiderant. Et in eadem
oratione: Egredere cum importuna ſcele-
ratorum manu: conſer te ad Manliū, con-
cita perditos ciues, ſecerne te à bonis, infer
patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

Deprecatio, quam vel obſecrationem,
 vel obſtentationem alij appellant, eſt
 cū opem alicuius imploramus, Cicero pro
 Deiotaro: *Quamobrem hoc nos primum*
metu C. Ceſar per fidem, & conſtantiam,
& clementiam tuam libera, ne reſidēre in

te ullam partē iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis & in prælijs, quam in promissis, & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: Dij te perdant fugitiue, ita non modo nequam & improbus, sed fatuus & amens es.

EPiphonema est rei narratæ vel probatæ summa acclamatio, Virgilius:

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

EXclamatio est quæ confecit significationē doloris, aut indignationis alicuius per hominis aut rei cuiuspiam cōpellationem: Cic. in Antoniū: O miserum me consumptis enim lacrymis, infixus tamen pectori hæret dolor. Et in eundē. O ciuem natum Reip. memorē sui nominis, imitatorēq; maiorū loquitur autē de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudētiam, audaciam, temeritatē.

Idem

Phil. 2.

Phil. 3.

Idem contra Rullum: O perturbatam rationem, ô libidinem refrenãdam, ô consilia dissoluta atque perdita. Et in Catilinam, ô tempora, ô mores, Senatus hoc intelligit Consul videt, hic tamen viuit.

*S*unt & illa iucunda, & ad commendationem cum varietate tum etiam ipsa natura plurimũ valent, quæ simplicẽ quãdam & non preparatam ostẽdunt orationem. Quæ quoniam nullũ habent latino sermone nomen, breuiter hoc loco explicabuntur. In primis quasi pœnitentia dicti, ut Cicero pro Calio. Sed quid ego ita graue personam induxi? introduxerat autem Appium illum cœcum, qui pacẽ Pyrrhi quondam diremerat, cum muliere suæ familiæ parũ pudica grauius exposulante. Et quibus vtimur vulgo, Imprudẽs incidi. Vel cum quærimus, quid dicamus, Quid reliquũ est? & Nunquid omisi? Et cũ aliqua velut ignoramus: Cicer. in Verrẽ: Sed curum reum artificẽ quem? quem nam? recte admones. Polycletum esse dicebant.

AA.6.

Et cū deponimus apud memoriā auditōris aliqua, & reposcimus quæ deposuerimus. Hæc omnia dāt orationi varios velut vultus. Gaudent enim res varietate, & sicut oculi diuersarū aspectu rerum magis detinētur, ita semper animis præstant aliquid, in quod se velut nouum conuertant.

HÆC de tropis & ornamentis cū verborum tum sententiarum dicta sint, in quorū numero, nominibus, vi & natura explicanda vsq; adeo dissentiunt authores vel Græci vel Latini, vt non modo inter se dissentiāt, sed, quod maius est, Cicero, qui vt ornatissimus in dicendo, sic in præcipiēdo fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet. Nā vt Quintilianus animaduertit, multas figuras in tertio de Oratore libro posuit quas in oratore postea scripto, quoniā de illis mentionē non fecit, videtur repudiasse. Quasdam posuit inter verborum exornationes, quæ sententiā sunt luminaria. Quædam ne figure quidem sunt. Notum tamen est cur quisquam vel illum vel alios

authores

Authores hac de causa temere reprehēdat.
 Ea enim quæ de tropis & figuris præcipi
 possunt, valde minuta sunt, & exilia:
 ideoq; non multum interest, hoc ne an illo
 modo sentias. Quam ego causam fuisse
 puto, cur idem Cicero strictim semper &
 cursim illas attigerit, & nullis nec defini-
 tionibus explicatas, nec exēplis illustratas
 quasi per transfennā ostenderit. Iā nume-
 rus illarū nec fuit olim certus, nec verò vn-
 quam esse poterit. Cuius rei duas ego repe-
 rio causas. Altera est, quòd nouæ figuræ
 Quintiliano etiā authore fieri adhuc &
 excogitari possunt. Altera, quòd tam ver-
 borū quàm sententiarū figuræ non in for-
 mas quarum certus, sed in partes & quasi
 mēbra, quorum infinitior est numerus, di-
 stribuuntur. Quod optimè vidit Cicero: in
 Topicis enim cum aliud diuisionem aliud
 Partitionem esse docuisset, dixissetque non
 esse vitiosum in partitione, si partem ali-
 quam prætermittas, quòd idem in diui-
 sione vitiosum est. Sic deinde causam
 eius rei addit. Formarum enim certus
est

Lib. 9.
 cap. 3.

est numerus, quæ cuique generi subijcian-
tur: partium distributio sæpe est infinitior
tanquam rivorum à fonte deductio. Itaque
in oratorijs artibus questionis genere pro-
posito, quot eius forme sint, subiungitur
absolutè: at cum de ornamentis verborum
sententiarumq; precipitur, quæ vocan-
tur non fit idem. Res enim est infinitior
hæc esse in causa puto ut omnis hæc de tro-
pis & figuris disputatio, non solum dubia
& incerta, sed controuersa etiam plenaq;
dissensionis semper fuerit. In qua ego quod
simillimum veri visum est, sum secutus.

De collocatione. CAP. XXXI.

Cicer 3
de Orat.

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si
vinctâ orationem efficiet, si coherentem,
si lenem, si æquabiliter fluentem. In ea
necessaria sunt ordo, & iunctura: primum
igitur de ordine. Sed illud prius dica, si
diostis dicendi imprimis esse necessaria ea,
quæ deinceps de ordine iuncturaq; traden-
tur. Valde enim cõducit ad formandû stu-
lum qui dicendi perfectior est, & magister.

De

De ordine. CAP. XXXII.

Ordinis observatio est, in verbis singu-
 lis & contextis: in singulis cauendū
 est ne decrescat oratio, & fortiori subiun-
 gatur aliquid infirmius, ut sacrilegio fur,
 aut latroni petulās. Augeri enim debent
 sententiæ, & insurgere, ut optime Cicero,
 Tu, inquit, istis faucibus, istis lateribus,
 ista gladiatori totius corporis firmitate:
 aliud enim alio maius superuenit: Ac si
 cœpisset à toto corpore, nō bene ad latera,
 faucesq; descenderet. Est, & alius natura-
 lis ordo, ut diem ac noctem, ortum & occa-
 sum dicas, potius quàm retrorsum. Quæ-
 dam ordine permutato fiunt superuacua,
 ut fratres gemini: nam si præcesserint ge-
 mini, fratres addere non est necesse. Verbo
 sensum claudere, si compositio patiatur,
 longè optimum est, Cicero in Verrē: Ita q̄
 ille M. Cato sapiens, cellam penariam
 Reip. nostræ, nutricē plebis Romanæ Si-
 ciliam nominavit. At si id asperū erit, de-
 cori potius orationis erit consulendū, ut fit

Quintl.
 1.9. ca. 4.

Phil. 1.

Ac. 4.

M apud

apud summos Græcos Latinosq; oratores
 frequentissime: Cicero in *Actione eadem*:
 Nam cum omnium sociorum, prouinciaru
 rationem diligenter habere debetis, tum
 præcipuè Siciliae, Iudices plurimis, iustis
 finisq; de causis. In oratione non sunt ad
 pedes verba dimensa vt in carmine, ideoq;
 ex loco transferuntur in locum, quo ma-
 xime congruunt, sicut in rudium *stru-*
ctura saxorum fieri consuevit.

De iunctura. CAP. XXXIII.†

De ora-
 to 3. **I**unctura verò vt concinna, & elegans sit
 assequemur, si verba extrema cum con-
 sequentibus primis ita iungemus, vt neue
 aspere cōcurrant, neue vastius diducātur.

Quinti.
 19. c. 4. *Asperum concursam efficiunt consonātes,*
illæ, quæ sunt asperiores, vt, S. vltima cū
X. proxima, vt exercitus Xerxis: quarum
tristior, etiã si bina collidantur, stridor est:
vt, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcã
verò reddit orationem vocalium cōcursus
Pessime longa quæ easdem inter se literas
committunt, sonabant, vt, Viro optimo
obtem

obtemperare. Præcipuus tamẽ erit hiatus
 earum, quæ cauo aut patulo maximè ore
 proferuntur, ut, Sensu humanitatis. E ple-
 nior litera est, Langustior: ideoq; obscurius
 in his vitium. Minus peccabit, qui longis
 breues subiiciet: & adhuc, qui præponet
 longæ breuem non tamen id, ut crimen in-
 gens expauescendum est. In quo nescias
 negligentia ne an sollicitudo sit peior. Ne-
 cesse enim est, ut hic metus impetum dicẽ-
 di retardet, & ab his quæ potiora sunt,
 auertat. Quare ut negligentis est oratoris
 hiulca subinde oratione uti: ita humilis est
 animi, atq; ubiq; hoc perhorrescere
 In quo merito quidam Isocratem, & eius
 discipulos, atque præcipuè Theopompum
 reprehendunt, quod eas literas tantopere
 fugerint. At Plato in populari etiam ora-
 tione crebrã habet vocalium concursione. In orat.
 In apolo-
 gia So-
 cratis.
 Quin-
 tili-
 1.9 c.4.
 icero certe & Demosthenes modice res-
 pexerunt ad hanc partem. Nã hiulca non
 nunquã etiam decent, faciuntq; ampliora
 quædam. Habet enim ille tanquam hiatus
 & concursus vocalium molle quiddam, In orat.

quod indicet non ingratiā negligentiam
de re hominis magis, quā de verbis labo-

Pro M.
Marc.

rātis. Itaq; ille in oratione pro Marcello
sic ait: Dolebam enim P. C. ac vehementer
angebar, cum viderē virum talem, qui in
eadem causa, in qua ego fuisset, non in ea-
dem esse fortuna, nec mihi persuadere po-
teram, nec fas esse ducebam, versari me in
vestro veteri curriculo, illo æmulo atq; imi-
tatore studiorū, ac laborum meorū, quasi
quodam socio à me, & comite distracto.

Vnde aperte intelligimus crebram & ni-
miam vocalium concursionem esse quidem
vitandam, modicam vero *Quinti.* in loco

Quinti.
li. 9. c. 4.

fit, non esse reprehendendam. Videndum
etiam est, ne syllabæ verbi prioris vltimæ,
sint primæ sequentis, quod Ciceroni in epi-
stolis excidit: Res mihi inuisæ, visæ sunt
Brutæ. Et in carmine: O fortunatam *Quinti.*
me consule Romam. Etiam monosyllaba,
si multa sint, male continuabantur. Bre-
uium præterea verborum ac nominum vi-
tanda cōtinuatio est, ne compositi *Quinti.*
sit atque conciſa: Et ex diuerso, longorum

offerunt

afferunt enim raritatē. Illa quoque vitia sunt, si cadentia similiter & similiter desinentia, & eodem modo declinata multa coniungantur. Nec verba quidem verbis aut nomina nominibus, similiaq; his continuari debent. Cum virtutes etiam ipsæ tædium pariant, nisi gratia varietatis adiutæ. Illud postremo addamus hanc orationis quasi structuram, quæ ordine, iuncturaq; constat maximam quidē desiderare diligentiam, ea lege tamen nesciat operosè. Nam

Cicer. in
orat.

esset cū infinitus, tum puerilis labor. Stilius enim exercitatus efficit facilem hanc viam componendi. Nam ut in legendo oculus, sic animus in dicendo prospiciet, quid sequatur ne in conditis verbis, & male coagmentatis offendantur aures, quarum est iudicium superbissimum.

De modo & forma verborum.

CAPVT. XXXIII.

NON est ex multis res vna, quæ magis oratorem ab imperito dicēdi ignarōq; distinguat, quam quod ille rudis incondite

Arist. l. 2
rhet. c. 8
De orat.
to. 3.
In part.
Quinti.
l. 9 c. 4.

fundit, quantum potest, & id, quod dicit, spiritu non arte determinat. Orator autem sic illigat sententiã verbis, vt nihil inane, nihil inconditũ, nihil cartũ, nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans. Hoc oratorio fit numero, qui aptam & concinnam, & suauem efficit orationẽ. Breuiter igitur origo, deinde causa, post natura, tẽ ad extremum vsus ipse explicetur orationis apte, ac numerose.

De origine orationis numerosæ.

CAPVT. XXXV.

PPrinceps inueniendi aptam verborum, & numerosam conclusiõnem fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiam erant scripta numerosè. Isocrates autem ita scienter, moderateque rem totam temperauit, vt multi existimarint illum huius concinnitatis auctorem & principem extitisse. Vbi verò hæc formandæ orationis ratio cognita, & inuẽta est, sic omnibus placuit oratorib⁹ vt Aristoteles quo nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inueniẽ-

'dis, vel iudicādis acrior vnquā fuit versum
 in oratione vetet esse, numerū iubeat. Eius
 auditor Theodectes in primis, vt Aristote-
 les sæpe significat, politus scriptor, atq; ar-
 tífex, hoc idē & sentit & præcipit. Theo-
 phrastus vero iisdem de rebus etiam accu-
 ratius. Romani Ciceronis fere tempore
 agnouerunt, cum iam anni prope quadrin-
 genti essent apud Græcos, cum hoc proba-
 retur. Vsq; adeo autē hanc orationis con-
 formandæ rationem ipse Cicero probauit,
 vt non solū eius hoc modo faciendæ & or-
 nandæ, summus ipse artifex fuerit, sed d. li-
 gentissimè etiam de tota ea re præceperit.

Cur numerosa oratio inuenta sit.

CAPVT. XXXVI.

Quoniam igitur habemus aptæ oratio-
 nis eos principes authoresq; quos di-
 ximus, & origo inuenta est, causa quæ-
 ratur, quæ facilis, & aperta est. Aures
 enim, vel animus potius aurium nuncio
 naturalem quandam in se continet vociam
 omnium mensuram. Itaq; & longiora &

In orat.

breuiora iudicat, & perfecta ac moderata
 semper expectat, mutila sentit quædam,
 & quasi decurtata, quibus tanquã debito
 fraudetur, offenditur, productiora alia,
 & quasi immoderatus excurrentia: quæ
 magis etiam aspernantur aures. Cum igitur
 fortuito sepe, vt fit, aliquid conclusè
 aptèq; in initio diceretur, animos hominum
 auresq; pellebat, vt intelligi posset id, quod
 casus effudisset cecidisse iucunde: tunc no-
 tatum genus est. Notatio autem, & ani-
 maduersio peperit artem. Itaq; vt poetica,
 & versus inuentus est terminatione au-
 rium, obseruatione prudentium: sic in ora-
 tione animaduersum est multo illud qui-
 dem serius, sed eadem natura admonente,
 esse quosdam certos cursus conclusionesq;
 verborum. Itaque cum ea, quæ apte, con-
 cluseque dicerentur, manopere auditores
 tenerent, ob eam causam aptè numeroseq;
 dicendi præcepta quoque sunt inuenta.
 De quorum natura vt differere possimus
 necesse est, vt de incisis mēbris & periodo
prius dicamus.

De incisivis membris, & periodis.

CAPVT. XXXVII.

Incisum est sensus non expleto numero conclusus: plerisque, pars membri. Tale est quo Cicero utitur, Domus tibi deerat? at habebas: Pecunia superabat? at egebas: ubi incisa sunt quatuor. Fiunt & singulis verbis incisa, ut, Diximus, te stes dare volumus. Incisum est, diximus: Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed a toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, ut, O callidos homines: O rem excogitatam: O ingenia metuenda: quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos. O callidos homines: perfectum est, at remotum à cæteris vim non habet, ut per se manus, & pes & caput: & o rem excogitatam: o ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cum venit extrema conclusio: Quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cicero tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicit.

Arist. 3°
rhe. c. 9.
Cicer.
de Orat.
Quintil.
li. 9. c. 4.

In Orat.

M s

Cum

Cum temperetur autē membris omnis paulo longior circuitus, tamē aliud est cæsim & mēbratim, aliud circumscriptē dicere. Circumscriptio enim est, cum ab initio ad finem vsq; quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisq; sententijs, Cicero pro leg. Man. Quaquam mihi semper frequens conspectus vester multo iucundissimus, hic autē locus ad agendū amplissimus, ad dicendū ornatissimus est visus, Quirites, tamē hoc aditu laudis, qui optimo cuiq; semper maxime patuit, non meam voluntas, sed vitæ meæ rationes ab ineunte etate susceptæ prohibuerunt. Membratim verò dicimus, cū in singulis membris liberior insistit oratio.

Cicero pro Milone: itaque quando illius postea sica illa, quam à Catilina acceperat conquevit? Hæc intentata nobis est: huic ego vos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pöpeio est: Hæc istam Appiam viam monumentum sui nominis nece Papirij cruentavit. Incisim verò dicimus, cū in singulis incisis insistit oratio. Cicero in

Arist. 3.
rhe. c. 4.
Cicer. in
ora.

Cic. pro
Man.

Cic pro
Mil.

Catilinam. Tenentur literæ, signa, manus, deniq; vnius cuiusq; confessio. Quomodo autem cum incisus & mēbris, tum in circuitu numerus sit adhibendus paulo post dicetur. Sed quia nullus extra poeticos numerus esse potest, pedes, quibus & poema fit, & oratio numerosa temperatur, ponamus, mox enim intelligetur inter versum, & orationem numerosam per magnum esse discrimen.

Cicer. in
Catilin.
4. Orat.

De pedibus. CAP. XXXVIII.

Pedes, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor, Spondeus, Pyrrhichius Choreus, & Iambus. Spondeus est è longis duabus, vt, dicunt, mores: illi cōtrarius est Pyrrhichius, vt, nouus, tulit. Choreus est è longa & breui, vt scribit, semper. Huic Iambus est contrarius, vt, legunt, reos. Triū vero syllabarū pedes sunt octo. Molossus ex tribus longis, vt dicendi, conseruant, Trocheus, quē Tribrachym alij appellāt, è tribus breuibus, vt facimus: Dactylus ex longa, & duabus breuibus, vt littora.

Quinti.
1.9. c. 4.

Ana-

Anapæstus ex duabus breuibus & longa, ut pietas peragunt. Bacchius ex breui & duabus longis, ut amores. Antibacchius ex duabus longis & breui, ut audisse. Creæticus, quem alij Amphimaorum vocat, ex longa, breui, & longa, ut, possidet. Amphibrachys ex breui, longa, & breui: ut petebat. Cicero ex alijs pedibus tres tantum ponit, nec tamen ipse dissimulat, quibusdam numeros videri, non pedes: nec immerito [quicquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus] Pæonas duos, & Dochimum, quibus & nos erimus contenti. Est igitur Pæon primus ex longa & tribus breuibus, ut aspicit. Pæon vltimus ex tribus breuibus & longa, ut facilitas. Dochimus vero ex Bacchio constat, & Iambo, ut, perhorrescerent.

De numero oratio.

CAP. XXXIX.

Arift 3.
rhc. c. 8.
Cicer.
in orat.
Quint. l.
9. c. 4.

Quid intersit inter oratoriū numerum atq; poeticū, itemq; inter orationem & poema diligenter nūc attendendum est.

Arift

Numerum oratorium Græci Rhythmum
 poetiçum Metrum vocant. Quod etiam si
 constat utruq; pedibus, habet tamen non
 simplicem differentiam. Nam Rhythmi spa-
 tiorum temporum constant, pedes etiã ordine.
 In Rhythmo enim nihil refert Dactylus
 ne sit an Anapaestus, cum eodem temporum
 spatio uterq; constet, in versu pro Dactylo
 poni non potest Anapaestus. Est, & illud
 discrimen, quod metri semper idem est cur-
 sus, ut in Heroico carmine, Dactyli, & spõ
 dei. In oratione alius atq; alius numerus
 est adhibendus, ita ut nullus sit, qui non
 aliquo loco adhiberi possit. Ex his facile In Orat.
 est intelligere, quàm multum inter oratio-
 nem numerosam, & poema intersit. Ver-
 sus certis legibus astrictus est, ut nihil fiat
 extra præscriptum: at in oratione nihil est
 certum, nisi ut apte verbis cõprehendatur
 sententia. Itaq; omnis, nec claudicans,
 nec quasi fluctuans, & æqualiter, constã-
 terq; ingrediens numerosa habetur ora-
 tio: atq; id in dicendo numerosum puta-
 tur: non quod constat totum esse numeris,
 sed

sed quod ad numeros proximè accedit. Quò etiam difficilius est oratione vti, quàm versibus, quòd in illis certa quædã, & definita lex est, quã sequi sit necesse: in dicèdo autè nihil est propositũ, nisi aut ne immoderata, aut angustã, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. In quo illud est vel maximum, quòd versus in oratione si efficitur coniunctione verborũ, vitium est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum, & tamen eam coniunctionem sicuti versus numerosè cadere, & quadrare, & perficere volumus. Quod quomodo faciendum sit, deinceps explicemus.

In qua parte ambitus debeat esse numerus.

CAP. XXXX.

EST igitur intelligendũ in toto verbo
 rũ ambitu numero tenendos esse. Fal-
 luntur enim qui censent cadere tantũ nu-
 merose oportere, terminariq; sententiã. Et
 si enim id maximè decet, quoniam aures
 semper

Arist. 3.
 rh. c. 9.
 Cicer.
 de Orat.
 Quintil.
 li. 9. c. 4.

semper extremū expectant, in eoque acquiescunt: ad hunc exitū tamen à principio ferri debet verborū illa comprehensio, & tota à capite ita fluere, vt ad extremū veniens ipsa consistat. Cum autē omnes in oratione sint quasi permisti, & confusi pedes, nec enim effugere posset orator animaduersionem, si semper eisdē vteretur: qui numeri, & ad principium, & ad medium, & ad extremū periodit sint magis accommodati, explicandum est.

De initio periodi.

CAP. XXXXI.

Clausulas diligētius, quā cætera omnia, seruandas esse inter omnes cōuenit, quod in his maximè perfectio, atque absolutio iudicatur. Proximā autē clausulis diligentiam initia postulant. Nam, & ad hæc intētus est auditor. Optimè hæc nascūtur à proceris numeris, ac liberis, maximè Dactilo, quē Heroum vocac Aristoteles, & vatione priore, quem idem author vt optimum probat. Cicero mollissimum qui-

Arist. 3.
rhe c.8.
Cicer. in
Orat.
Quinti.
19.c.4.

Rhet. 3.
c.8. Cic.
in orat.
Proleg.
Manil.

quidem numerum, eundemq; amplissimū
 esse fatetur, sed Creticum anteposit. Anapa-
 estus etiam qui Dactylō est spatio par,
 ordine contrarius, rectē orationē incipit,
 Cicero pro lege Manilia: *Quamquā mi-
 hi semper frequēs conspectus vester: Exor-
 sus est à spondeo, Anapæsto & Cretico:
 Et in eadem oratione: Testis est Italia: à
 Cretico, & Itatantum bellum: ab Ana-
 pæsto, & spondeo, & Qui Sicilia adijt:
 à pæone priore. Initia versuum initijs ora-
 tionis non conueniunt, & si Tius Liuius
 hexametri exordio cœpit: *Facturus ne ope-
 raprecium sim. Dochimus cœcis loco ap-
 tus est, dum semel ponatur: iteratus aut
 continuatus numerum apertum & nimis
 insignem facit, Cicero de lege Agraria: est
 illud amplissimum quod paulo ante com-
 memoravi, Quirites. Vbi à spondeo, &
 Dochimo ducitur initium.**

De leg.
Agr.

De fine periodi. CAP. XXXII.

IN extremo autem circuitu duo aut tres
 sunt ferè seruandi, & notandi pedes:
 nper

Cicer. in
ora.
Quinti.
39. c. 4.

quos aut Choreos, aut spondeos, aut alternos esse oportebit. *Asia geminatum Cho-
reum, qui dichoreus vocatur, maximè se-
cuta est. Cadit autem ille præclare: sed in
orationis numero nihil est tam vitiosum
quàm si semper est idem. Spondeus est in
clausulis firmus & stabilis, quo plurimùm
est usus Demosthenes. Pæona alterũ ora-
tioni cadenti aptissimum putat Aristote-
les, quem Cicero non rejicit, sed aptiorem
eo loco indicat Creticam. Qui siue gemi-
netur, siue spondeum præcedat, multum
decoris habet in clausulis, Cicero pro Mar.
Pristino more dicendi. Creticus est gemi-
natus, & spondeus, & conseruatã ac resti-
tutam vuto: spondeus, & duo Cretici, Et
nec vna vnquã ætas de tuis laudibus con-
ticescet. Duo Cretici, & dichoreus. Nihil
habet nec fortuna tua maius, quàm vt pos-
sis: nec natura tua melius, quàm vt velis
conseruare quã plurimos. Duo itẽ Cretici.
Optimè etiã est sibi iunctus Anapaestus.
Nam vbi libido dominatur, innocẽtia leue
præiurium est, Na synalæphe facit, vt vltimæ
N syllabæ*

Pro Lig.

Crassus.

Syllaba pro vna sonet. Est, & Dochimus
 stabilis in clausulis, & seuerus, Cicero in
 Antonium, Te miror Antoni quorum
 facta imitere, eorum exitus non perhorres-
 cere. Sed tuas Cn. Pompei, [te enim iam
 appello ea voce, vt me audire possis] tuas
 in qua suspitiones perhorrescimus. Quia
 postrema syllaba breuis an longa sit, ne in
 versu quidem refert. Multa sunt aliae
 clausulae, quae numerosè & iucundè ca-
 dunt, quas diligentissimè ostendit Quinti-
 lianus. Etiam intelligendum est clausulas
 versusum nō conuenire clausulis orationis
 quod Bruto excidit: Quae enim sciūt pl-
 cuiſſe Catoni, & vitandum esse plurimum
 syllabarū verbis vtamur saepe in fine, quod
 etiā in carminibus est permolle. Non de-
 sunt enim qui Ciceronem vituperent in his
 Familiaris coeperat esse balneatori. Et prae-
 Celio, Non minus dura Archipirata.
 Nec illud quidem praetereūdum est clau-
 sulas maximè apparere, & intelligi, quod
 aures continuam vocem sicut e ductōe
 velut pronō decurrētis orationis flumine,

Phil. 1.

Pro Mil.

Libr. 9.
cap. 4.

Phil. 3.

Sum magis iudicent, cum ille impetus stetit, & intuendi tempus dedit. Variande sunt igitur, ne aut animorum iudicio repudientur, aut aurium satietate. Hoc vicissitudines numerorum efficiunt, qui praestabunt, ut neque satientur, qui audient, fastidio similitudinis, nec orator, id quod faciet, opera dedita facere videatur.

De media periodi.

C A P . XXXIII.

C M verborum comprehensio à principio ferri debeat, & rota à capite ita fluere ut ad extremum veniens ipsa consistat, dicendum est nunc, qui maxime cadant in orationem aptam numeri: Et Aristoteles quiaem spondeum numerum grandiore iudicat, quam desideret soluta oratio, lambum autem nimis è vulgari esse sermone. Ita neque humilem & abiectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult esse gravitatis, ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. Trochaicum autem què alij Tribra-

In orat.
Quintil.
l. 9. c. 4.

Libr. 3.
the. c. 2.

chym appellāt, ab oratione segregat, quia
 cōtractio & breuitas dignitatem non ha-
 bent. Ita Pœona probat, quem orationi vel
 orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimum
 iudicat. Cicero autem sentit omnes in ora-
 tione esse permistos, & quasi confusos pe-
 des. Nec enim effugere posset animaduer-
 sionem orator, si semper iisdem vteretur.
 Cum igitur [supra etiam dictum est] per-
 mista & tēperata numeris, nec dissoluta,
 nec tota numerosa oratio esse debeat, Pœo-
 ne maximè, quoniam optimus autor ita
 censet, sed etiā reliquis numeris, quos ille
 præterit, temperanda est. In his que de-
 misso atq; humili sermone dicētur Iambus
 erit frequētissimus, Pœon in amplioribus,
 in utroq; Dactylus. Ita varia & perpetua
 oratione hi sunt inter se miscendi, & tēpe-
 randi: sic minimè animaduertetur delecta-
 tionis aucupiū, & quadrandæ orationis
 industria. Nec verò nimius is cursus nu-
 merorum esse debet, id enim in dicendo nu-
 merosum putatur, non quod totū consistat
 è numeris, sed quod ad numeros proxime

cedit.

Accedit. Nullus enim pes est, qui non alio
 quando veniat in orationem. Miscendi
 ergo sunt, curandumque, ut sint plures, qui
 placeat, & circumfusi bonis deteriores la-
 teant. Dochimus quovis loco est aptus,
 dummodo non iteretur. Plurimum etiam ^{pro Mar.}
 venustatis habet Creticus, Cicer. pro Mar.
 Nullius est tantum flumen ingenij, nulla
 dicendi, aut scribendi tanta vis, tantaque co-
 pia, quæ non dicam exornare, sed enarrare
 C. Caesares res tuas gestas possis: tamen
 hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam
 in his laudem esse ampliolem quam eam,
 quam hodierno die consecutus es: in hac
 periodo sunt quidem alij pedes, sed qui
 iam iucundissimam efficiunt, sunt Cretici,
 Dochimus, Pæon, Dactyli & Spondei.

De his quæ suapte natura
 numerosa sint.

CAP. XXXIII.

Aliquando suapte natura numerosa
 sunt, quæ dicuntur, etiã si nihil factum
 est de industria. Cum enim sunt casus in

Arist. I 2
 rhet. c. 9
 In Orat.
 Quinti.
 l. 2 c. 4.

exitu similes, aut paribus paria referuntur
 quasi sua sponte concinnitate habet oratio,
 ut in illo Ciceronis pro Milone. Est enim.
 Iudices hæc non scripta, sed nata lex, quæ
 non didicimus, accepimus, legimus, verum
 ex natura ipsa arripimus, expressimus,
 hausimus: ad quam non docti, sed facti, non
 instituti sed imbuti sumus. Hæc enim
 talia sunt, ut quia referuntur ad ea, ad quæ
 debent referri, intelligamus non quæ situm
 esse numerum sed secutum. Quod fit item
 referendis contrarijs. In hoc genere Cicero
 frequens est, ut illa sunt in quarto accusa-
 tionis. Conferre hanc pacem cum illo bello
 huius Prætoris adventum cum illius impe-
 ratoris victoria: huius cohortem imparam
 cum illius exercitu invictum: huius libertines
 cum illius continentia: ab illo, qui cepit con-
 ditas, ab hoc qui constitutas accepit, captæ
 dicetis Syracusas, quæ sunt venustissima.
 Semper enim hæc, quæ à Græcis antitheta
 nominari supra diximus, cum de figuris
 ageremus, numerum oratorium necessitate
 ipsa efficiunt, et cum sine industria.

Pro Mil.

Act. 4. in
Ver.

Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosa.

CAPV I. XXXV.

HÆC tamen vitia in tota hac re diligentissime sunt vitanda, in primis ne aperte verba traiciantur, quo melius aut cadat aut voluatur oratio: deinde ne inania quædam verba, quasi complementa numerorum inculcentur: tertio ne minutis concidatur, infringaturque sententia. Sed verba iam probata, & electa concinne coagmententur. Nam vel dura inter se commissa potiora sunt inutilibus. Multa sunt vitia, quæ his vitijs declinatis, numerosa componendi laborem minuunt. Sunt enim vitia figura, quibus & casus & numeri possint variari. Sunt multa etiam, quæ idem valent atque significant, ex quibus exercitati facile illud eligunt, quod instituta verborum comprehensioni maxime quadrat.

Quintus
1.9.c.4.

De magnitudine ambitus.

P V T. XXXVI.

N 4

Elabca

Cicer. in
ora
Quinti.
l. 9. c. 4.

Habet autem periodus mēbra minī-
mū duo, sæpè etiam & tria: Cic. pro
lege Mun. Nam cū antea per ætatē non-
dum huius authoritatem loci contingere
auderem, statueremq; nihil huc, nisi per se
etum ingenio, elaboratum industria afferri
oportere: omne meum tempus amicorum
temporibus transmittēdum putavi. Cicero
eum ambitum mediocritatem habere ait,
qui quatuor ferè membris constat: Nam
& aures implet, & nec breuior est, quàm
satis sit, nec longior. Vult autem, ut è qua-
tuor, quasi hexametrorum versuum instar
quod sit, constet ferè plena comprehensio.

Pro Mil.

Eius generis est illud pro Milone, Ego cū
tribunus plebis Republica oppressa me se-
natui dedissem, quē extinctum acceperat:
equitibus Romanis, quorū vires erant de-
biles: bonis viris, qui omnem authoritatē
Clodianis armis abiecerant: mihi vnquam
honorum præsidium de futurum putarē.

Quinti.
l. 9. c. 4.

Dedet autem periodus sensum cōcludere:
sit etiam aperta, ut intelligi possit, & non
immodica, ut memoria contineri possit.

De numero, qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant.

CAPVT. XXXVII.

Quid sit mēbrum, quid incisum, quid ambitus antea dictū est. Illud etiam est explicatum, aliud esse circumscrip̄tē, aliud mēbratim dicere. Illic enim circumscribitur verborum comprehensio, donec in clausula semel consistat: hic in singulis mēbris oratio insistit. Quod in pronuntiādo magno perē reficit spiritum, vnde fit, vt oratio, quam membris carpimus, longior multo esse possit, quā ea, quæ constat circuitu. Ita vt aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurrat, cuiusmodi est locus ille elegantissimus in oratione Ciceronis pro Milone, Occidi, occidi non spurium Melium, qui annona leuanda, iacturisque rei familiaris, quia nimis amplecti plebē videbatur in suspicionē incidit regni appetendi: non T. Gracchum, & quæ sequuntur. Nihil autem tam debet esse numerosum, quā hoc, quod minime

Cicer. in orat.

Quint. L.

9. ca. 4.

apparet. Sed non tam aperte, & palam in incisionibus & membris numerus est adhibendus, quàm aperte & palam in ambitu adhibetur.

In quo scribendi genere circumscripse, in quo sit membratim dicendum.

CAPV I. XXXVIII.

Arist. 7.
rhe. c. 12
Cicer.
de Orat.
Quintil.
li. 9. c. 4.

IN historia, laudationibus, totoq; eo genere, quod Græci epidiecticon nominant, quod quasi ad inspiciendum delectationis causa cōparatū sit, omnia Isocrateo, Theopompeoq; more illa circūscriptione & ambitu dicenda sunt, ut tanquam in oroe inclusa currat oratio. Ita q; posteaquā est cognita hæc vel circūscriptio, vel cōprehensio nemo qui aliquo esset in numero, scripsit orationem eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotumq; à iudicijs forensiq; certamine, quin redigeret omnes in quadrum numerumque sententias. Genus autem hoc orationis nec totum assumendū est ad contentiones, & causas

veras

Veras, nec omnino repudiandum. Si enim
 semper utare, cum satietatem affert, tunc
 quale sit ab imperitis etiam cognoscitur.
 Detrahit præterea actionis dolorē, aufert
 humanū sensum actoris, tollit fuditus ve-
 ritatē & fidem. Sed quoniam adhibenda
 nonnunquam est, primum videndum erit
 quo loco, deinde quandiu retinenda sit,
 tunc quot modis commutanda. Adhiben-
 da est igitur numerosa oratio si aut lau-
 dandū est aliquid ornatius, ut Cic. in accu- Act. 2. in
ver.
 sationis secundo de Siciliae laude dixit: aut
 exponenda narratio, quæ plus dignitatis
 desiderat quā doloris, ut in quarto accusa-
 tionis. idē Cicero de Syracusarum situ di- Act. 4. in
ver.
 xit. Est etiam apta proemijs maiorū cau-
 sarū ubi sollicitudine, miseratione, cōmen-
 datione res eget. Sæpe etiā in amplifican-
 da re concessu omnium, funditur numerosē
 & volubiliter oratio. Id autem nō va-
 let, cum is, qui audit ab oratore iam ob-
 sessus est, ac tenetur. Non enim id agit, ut
 insidiantē observet, sed iam fauet, proces-
 sumq; vult, dicendiq; vim admirans non
 inquit,

inquirat, quod reprehendat. Hæc autem forma per orationes, quidam includit, sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. Nam cum locis supradictis ea fuerimus vsi tota dictio est ad incisa, & membra transferenda. Incisim autem & membratim tractata oratio, in veris causis plurimum valet, maximeque his locis, cum aut arguas, aut refellas.

Qua ratione paretur hæc facultas apte, ac numerose dicendi.

CAP. XXXIX.

HÆC autem facultas apte atque numerose dicendi, non est tanti laboris quanti videtur. Nec ideo hæc tractatur a summis viris, ut oratio, quæ ferri debet ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpēdendis syllabis consenescat. Satis enim in hoc orator formabit multa scribendi exercitatio, ut ex tempore etiam apte numeroseque dicat. Ante enim circumscribitur mente sententia, confestimque verba concurrunt, quæ mens eadem, qua nihil est celerius, statim dicitur.

mittit,

Cicero.
in orat.
Quint. l.
9. c. 4.

mittit, ut suo quodq; loco respōdeat. Quod si Antipater ille Sidoni⁹ solitus est versus Hexametros aliosq; varijs modis ac numeris fundere ex tempore, tantumq; hominis ingeniosi ac memoris valuit exercitatio, ut cum semente ac voluntate coniecisset in versum, verba sequerentur, quanto id facilius in oratione, exercitatione, & cōsuetudine adhibita consequemur? Nihil est enim tam tenerū, neq; tam flexibile, neq; quod tam facile sequatur, quocūq; ducas, quàm oratio. Ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiūtur: ex hac hæc etiā soluta varijs modis, multorumque generū oratio. Et ut mollissimam ceram ad nostrum arbitriū formamus, sic orationis genus ad omnem rationem, & ad aurium voluptatem, & animorum motum facile mutatur, & veritur. Neminē itaq; Pæon aut Creticus ille, aut Dichoreus cōturbet, ipsi occurrent orationi, ipsi, inquam, se offerent, & respondebunt non vocati, consuetudo modò ad huc scribendi hoc modo atque dicendi: Ut enim musici accurate primo,

Et cogitatè suæ artis præscripta, Et for-
 mulas obseruant, at vbi vsus accessit, sine
 cogitatione etiam, Et cura eadē illa incre-
 dibili celeritate efficiunt: sic vbi orator hoc
 modo scribere initio consueuerit, sine vllō
 labore postea similiter scribet ac dicet.

Quanti momenti sit aptè dicere.

CAPVT. L.

Cicer. in
 Orat.
 Quinti.
 19. c. 4.

Quantum autem sit aptè dicere, expe-
 riri licet, si aut compositi oratoris
 bene structam collocationē dissoluas, per-
 mutatione verborum: corrumpatur enim
 tota res: vt hæc Ciceronis in Cornelianæ:
 Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes
 Africano, Et Lælios, multi venality mer-
 catoresque superarunt: immuta paululū,
 vt sit, Multi superarunt mercatores, ve-
 nalityque: perierit tota res. Et quæ se-
 quuntur: Neq; vestis, aut cœlatum aurū,
 Et arguentum, quo nostros veteres Mar-
 cellos, Maximosque multi Eunuachi et Sy-
 ria, Egyptoq; vicerant. Verba permuta-
 sic,

sic, ut sit, vicerunt Eunuchi e Syria, Egi-
 ptoq;. Adde tertiū, Neq; vero ornāmēta
 ista villarū, quibus L. Paulum, & L. Mā-
 mium, qui rebus his urbē Italiamq; refer-
 serunt, ab aliquo video per facile Deliacō
 aut Syro potuisse superari: facta, potuisse
 superari ab aliquo Syro aut Deliacō. Vi-
 des ne ut ordine verborū paulum cōmuta-
 to, iisdē verbis stante sententia, ad ribiliū
 omnia recidant, cū sint ex aptis dissoluta?
 Aut si alicuius inconditi arripias dissi-
 patam aliquam sententiam, eamq; ordine
 verborum paulum cōmutato in quadrum
 redigas, efficiatur aptū illud, quod fuerit
 inconditū, assuens ac solutum. Age sume de
 Gracchi apud censores illud, Abesse non
 potest; quin eiusdē hominis sit probos im-
 probare, qui improbos probet. Quanto ap-
 ius si ita dixisset: Quin eiusdem hominis
 sit, qui improbos probet, probos improba-
 re? Hoc modo dicere nemo unquā noluit,
 nemoq; potuit, quin dixerit. Qui autē ali-
 ter dixerūt, hoc assequi nō potuerunt. Res
 autē se sic habet, ut brevissimē dicā, quod
 sentio,

sentio, compositè & aptè sine sententis dicere, insania est: sententiose autè sine verborum & ordine, & modo infantia: sed huiusmodi tamen infantia, ut ea qui utantur, non stulti homines haberi possint, etià plerumq; prudentes: quo, qui est contentus, utatur. Eloquens verò, qui non approbationes solum, sed admirationes, clamores, plausus, siliceat mouere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, ut ei turpè sit quicquã aut spectari, aut audiri libentius. Hæc Cicero in oratore. Quare cum Aristoteles, qui aureum fundit flumè orationis: cum Theophrastus qui diuinitate loquendi nomen inuenit: ~~summa~~ ^{omnis} quem eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio ^{omnes} summa vis eloquentiæ conceditur: cū Cicero, qui primum cum Græcorum gloria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerint: ea nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

ti Fune m. e. s.

De tribus generibus dicendi.

CAPVT. LI.

Perspiciuum est aliud dicendi genus in
 paruis causis, aliud in modicis, aliud in
 grauibus desiderari. Nec solū variæ causæ
 varium dicendi genus efflagitant: sed di-
 uersæ orationis partes, diuersam quoque
 orationis formam postulant. Quod cum
 ita sit, quot sint genera dicendi, & in qui-
 bus tum causis, tum orationis partibus ea
 sint adhibenda, dicamus. Tria sunt igitur
 dicendi genera, in quibus omnibus per æq̄s
 debet excellens, & perfectus ora.
 For. Vnum subtile acutum, & tenue: Al-
 terum uehemens, copiosum & graue. Ter-
 tium est interiectum inter medium, &
 quasi temperatum, in quo neq̄ acumen su-
 perioris generis, nec vis posterioris. Cum
 autē oratoris tria sint officia docere, mo-
 uere, & delectare: subtile in probando,
 modicum in delectando, uehemens in fle-
 ctendo versatur. In genere subtile forma
 debet esse orationis à vinculis numerorum
 libera

Cicér.
 in orat.
 Quint. l.
 9. c. 4.

Cicér. in
 orat.
 Quint. l.
 12. c. 10.

libera & soluta, non tamen vaga, ut ingredi libere, non ut licetere videatur errare. Diligentia etiam conglutinandi verba praetermittenda est, & omnis insignis ornatus remouendus. Ponentur tamen acuta, crebraeque sententiae: ornamenta verborum & sententiarum cum tropis verecunde parcaeque adhibebuntur: translationes tamen potuerunt esse crebriores, nec tam crebrae tamen, quam in genere dicendi amplissimo. Genus temperatum vberius est aliquanto & robustius, quam hoc humile, de quo dictum est: summissius autem, quam illud, de quo dicetur, amplissimum: Hoc omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimumque est in hac oratione suauitatis. In idem verborum cadunt lumina omnia, multa & sententiarum. Hoc in genere neruorum vel minimum, suauitatis autem est, vel plurimum. at illud amplum, graue, copiosum, ornatum, vim profecto habet vel maximam modo enim perfringit, modo irrepit in sensus inserit nouas opiniones, euellit insitas. Hic orator & defunctos excitabit, ut Appium Cecum.

Apud

Apud hunc, & patria ipsa exclamabit,
 aliquemq[ue] [ut apud Ciceronem in oratio-
 ne contra Catilinā in senatu] alloquetur. Orat. 1°
 Hic & amplificationibus extollet oratio-
 nem, & vi superlationū quoq[ue] eriget: ut.
 Quæ Charybdis tam vorax! & Oceanus Phil. 2°
 medius fidius ipse; hic iram, hic misericor-
 diam inspirabit: hic dicet, Te vidit & fle-
 vit, & appellavit, & per omnes affectus
 tractatur. His tribus generibus utetur ora-
 tor, ut res exiget nec pro causa modò, sed
 pro partibus causa. Magni igitur iudicij,
 summæ etiam facultatis esse debet mo-
 derator ille, & quasi tēperator huius tri-
 partite varietatis. Nā & iudicabit, quid
 cuiq[ue] opus sit, & poterit quocumq[ue] modo
 postulabit causa, dicere. Ad causas te-
 nues, cuiusmodi est causa pro Cecinna, su-
 missum: ad graues, qualis est Rabirij, ve-
 hemēs, ad mediocres, ex quo genere est pro
 lege Manilia, temperatum dicendi genus
 accommodandum est. In eadē etiam ra-
 tione ad conciliandum quidē mediocre: ad
docendum verò atque probandum subtile

& enucleatum, ad mouēdum graue debet
 adhiberi. Est enim eloquentis proprium,
 parua summissē, modica tēperate, magna
 grauitē dicere. Multū etiam refert quæ
 sit persona eius, qui dicit, & eorum, qui
 audiunt. Non enim omnis fortuna, non
 omnis honos, non omnis authoritas, non
 omnis ætas, nec verò locus aut tempus, aut
 auditor omnis eodem, aut verborum ge-
 nere tractandus est, aut sententiarum. In
 omnibus etiam rebus videndum est, qua-
 tenus. Et si enim suus cuiq; modus est,
 tamen magis offendit nimium, quàm pa-
 rum. Vnde fit vt eloquētia sicut reliquæ
 rerum, fundamentum sit sapientiæ: Hæc
 de elocutione dicta sint. Nunc quoniam
 omnia conformandæ, & expoliendæ ora-
 tionis præcepta exposita sunt, ordine, vt in-
 stituimus, ad memoriam transeamus.

De memoria.

CAP. LII.

Cicer. in
 ora.
 Quint. l.
 11. c. 8.

MEmoria artem primum omnium in-
 stituisse ferunt Chium Simonidem.

C. 173

Cum enim celebri, & frequēti cōuiuio in-
 zeresset, de triclinio egressus est. Eo egresso
 triclinium supra conuiuas corruit, atque
 ita contudit, vt cum eos humare vellent
 sui, non possent obtritos internoscere vllō
 modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod
 meminisset, quo eorum loco quisque cu-
 buisset, demonstrator vniuscuiusq; sepe-
 liendi fuisse. Ex hoc Simonidis factō nota-
 tum videtur, iuuari memoriam signatis
 animo sedibus. Quod suo quisq; etiam ex-
 perimento credere potest. Nam cū in loca
 aliquo post tempus reuersi sumus, nō ipsa
 cognoscimus tantū, sed etiam quae in ijs fe-
 cerimus, reminiscimur, personaeq; subeūt
 non nunquam tacitae quaeque cogitationes
 in animum reuertuntur.

An memoria sit eloquentiae pars.

CAPVT. LIII.

Etiam si memoria, eloquentiae cū alijs
 artibus sit communis, tamē artificiosa
 memoria oratoriae artis merito pars exi-
 stimatur. Nesciretur enim quāta vis eius

esset, quanta diuinitas, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset. Non enim rerum modo, sed etiam verborum ordinem praestat, nec ea pauca contexit, sed propè in infinitum, ita ut in longissimis actionibus prius audiendi patientia, quam memoriae fides deficiat. Non immerito igitur thesaurus hic eloquentiae dicitur, cum exemplorum, legum, sapienter dictorum, beneque factorum velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius representet.

De artificio memoriae

CAPVT. LIII.

Artificium igitur memoriae à veteribus traditum, locis constat & imaginibus. Itaque ijs, qui hanc ingenij partem exercet, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa varietate signata, illustrata, explicata modicis interuallis, ut aedium ferè magnarum, aut alterius aedificij: Haec animo diligenter sunt affigenda, ut sine cunctatione ac mora partes eius omnes cogitatio possit

De Ora-
to. 2.
Ad Her.
lib. 1.
Quintil.
l. 11. c. 2.

possit ordine percurrere. Plus enim quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adiuuet. Tum ea, quæ fuerint scripta vel cogitatione cōprehensa, ordine his locis sunt commendanda, signis, quæ memoriam eorū excitent, notata. Ita fiet ut res ordine teneantur. Exempli gratia, si sit de nauigatione, re militari, & agricultura dicendum, nauigationis anchora, rei militaris gladius vel spiculū, agriculturæ spica vel simile aliquid imago esse potest. Hæ imagines supradictis locis ordine sunt committendæ. Deinde, cum repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere, & quodcuique credideris, reposces. Imago enim cuiusq; admonebit, ut quamlibet multa sint, quorum meminisse oporteat, sint singula connexa quodam choro. Sic enim fit ut ordinem rerum locorum ordo conseruet, res autem ipsas rerū effigies notent. Utendum est autem imaginibus aliquid agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere celeriterque percutere animū possint. Loca quæ assumpseris, egregie

commoditerq; notare oportebit, ut perpetuò hærere possint. Nam imagines pro rerum varietate subindè sunt mutandæ, at loca perpetuò remanere debent.

Quid conferat hoc memoriæ artificium.

CAPVT. LV.

De ora-
tio. 2.
Quinti.
l. 1. c. 2.

VT ad quædam prodesse hæc non est negandum, ut si rerû nomina multa per ordinem audita reddenda sint, vel res diuersæ ordine complectendæ: sic in edicendis orationis perpetuæ verbis nihil ferè pro sunt. Singulorum enim verborum imagines memoriæ mandare, & inutile esset & infinitum. Si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere. Non est autem inutile, quo facilius hærere, aliquas apponere notas, quarum recordatio cõmoneat, & quasi excitet memoriam. Illud neminem non iuuabit, iisdem, quibus scripserit chartis, ediscere. Si tamen quis vnam maximamq; artem

memoriae quærat, exercitatio est, & labor. Multa ediscere multa cogitare, & [si fieri potest] quotidie potentissimū est. Quantum autem natura studiōq; valeat memoria, vel Themistocles testis est, quem unum intra annum optime locutum esse Persice constat: vel Mithridates, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse: vel Crassus ille dives, qui cum Asiæ præcesset, quinq; Græci sermonis differentias sic tenuit, ut qua quisq; apud eum lingua postulasset, eadem sibi ius redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina. Quin semel auditos quālibet multos versus protinus reddidisse dicitur Theodectes. Explicatis memoriae præceptis, restat ut de pronuntiatione dicamus.

De pronūtiatiōe, & eius utilitate.

CAPVT. LVI.

Pronūtiatio à plerisq; actio dicitur, sed prius nomen à voce, sequēs à gestu videtur accepisse. Hæc autem pars est, quæ

De orat.
to. 3.
libr. ad
Hor. l. 1.
Quintil.
l. 1 c. 3.

in dicendo vna dominatur. Sine hac summus orator esse in numero nullo potest, mediocris hac instructus summos saepe superare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiae saepe fructum tulerunt, & disertis de formitate agendi multi infantes putati sunt. Vt iam non sine causa huic primas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogaretur quid in dicendo esset primum: huic secundas huic tertias. Est enim actio quasi corporis quaedam eloquentia. Cum sit autem in duas diuisa partes vocem, gestumque, quorum alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus, prius de voce, deinde de gestu, qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

DE VOCE. CAP. LVII.

De Ora-
to. li 3.
Ad Her.
lib 3.
Quiati.
L. 1. c. 3.

VOCIS matationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce mouentur. Itaque perfectus orator vt cumque se affectum videri, & animum audientis moueri volet, ita certum vocis admorebit sonum.

Aliud

Aliud enim vocis genus iracundia postulat acutum, incitatum crebro incidens. Aliud miseratio ac mœror flexibile, plennũ, interruptũ, flebili voce. Aliud metus demissum, & hæsitans & abiectũ. Aliud vis contentũ, vehemens irminens, quadã incitatione grauitatis. Aliud voluptas effusum lene, tenerũ, hilaratũ, ac remissũ. Aliud molestia sine cõmiseratione, graue quiddã & vno pressu ac sono obductũ. Ac vocis quidem bonitas optanda est [non est enim in nobis] sed tractatio in nobis. Ergo bonus orator variabit & mutabit, omnes sonorũ cum intendens, tum remittens persequetur gradus. Nec modo in diuersis rebus sed etiam in iisdem partibus, iisdemq; affectibus, quasdam non ita magnas vocis mutationes adhibebit. Nam varietas cum gratiam præbet, ac renouat aures, tum dicentem ipsa laboris mutatione reficit.

De gestu. CAP. LVIII.

Vocẽ subsequi debet gestus, & animo simul cum ea parere. Gestu sic vtendũ est,

est, ut nihil in eo supersit. Status erit erectus
 & celsus, rarus incessus, nec ita longus,
 excursio moderata, eaq; rara, nulla molli-
 cia ceruicum, nulla argutie digitorum:
 non ad numerum articulus cadens: trūco
 magis toto se orator moderabitur, & vi-
 rili laterum flexione: brachij projectione
 in contentionibus, contractione in remis-
 sis, pedis supplosione in contētionibus, aut
 incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt
 omnia. In eo autem ipso dominatus est
 oculorum. Animi enim est omnis actio,
 & imago animi vultus est, indices oculi:
 Hæc est vna pars corporis quæ quot animi
 motus sunt, tot significationes, & cōmu-
 tationes possit efficere. Nam oris non est
 nimium mutanda species, ne aut ad ineptias,
 aut ad prauitatem aliquam defera-
 mur. Oculorum igitur tum intentione,
 tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate
 motus animorū significabimus apte
 cum genere ipso orationis: Est enim actio
 quasi sermo corporis, quo magis menti cō-
 gruens esse debet.

Quoniam in his tribus libris breuiter,
 ut viris nostræ tulerunt, quid esset
 Rhetorica, quod eius officium, quæ mate-
 ria, atq; finis, dictum est: & de singulis
 eius partibus, earumque vi & præceptis
 est disputatum, illud solum nunc superest,
 ut omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud
 est, quàm copiose loquens sapientia, cohortemur.
 Ex qua illi profecto maximos &
 vberimos fructus percipient, qui eam ad
 Dei Opt. Max. cultum ac venerationem
 diligentissimè contulerint. Cui enim po-
 rius eloquentiæ studia consecrètur, quàm
 illi qui ut hominis decus ingenium, sic in-
 genij lumen esse voluit eloquentiam? Hoc
 igitur agamus, hoc curemus, in hoc cona-
 tus, cogitationesq; nostræ semper euigi-
 lent, ut tum eloquentiæ, tum cæterarum
 artium studia parenti vitæ nostræ deser-
 uiant. Cui omnia honoris omnia virtutis,
 omnia ingenij sine vlla exceptione debentur
 ornamenta.

FINIS.

OLYSIPONE.

*Cum facultate Supremi Senatus Inqui-
sitionis, & Ordinarij.*

Nec non Regis Lusitaniæ.

Excudebat Antonius Alvarez.

Anno Dñi 1611.

